

Nooit meer zo alleen

Wennen in een pleeggezin

Een onderzoek van
Universiteit van Amsterdam
en Stichting Alexander

Elly Singer, Adimka Uzozie, Kirti Zeijlmans

Nooit meer zo alleen

Wennen in een pleeggezin

Een onderzoek van
Universiteit van Amsterdam
en Stichting Alexander

Elly Singer, Adimka Uozie, Kirti Zeijlmans

Met medewerking van Vera Andree, Anne Fluitman, Kitty Jurrius,
Diana Neijboer, Asia Sarti, Rosanne Sluiter en Mirjam Zijderveld-Weeda

Colofon

Het onderzoek en de publicatie zijn tot stand gekomen met (financiële) ondersteuning van Stichting Kinderpostzegels Nederland.

Auteurs
Elly Singer, Adimka Uozie, Kirti Zeijlmans

Ontwerp
Omslag en binnenwerk: Ontwerppartners.nl

Redactie
Tekstaal, Addie Roetman

© Stichting Alexander & Universiteit van Amsterdam
ISBN: 978-90-8903-027-6

Inhoud

Inleiding	4	Hoofdstuk 4	
		Elkaar leren kennen en waarderen	40
		4.1	Wennen aan elkaars gewoontes, regels en eigenaardigheden 40
		4.2	Tijd samen doorbrengen 45
		4.3	Ruimte geven en krijgen voor ieders eigenheid 48
		4.4	Terugtrekken uit de situatie 49
		4.5	De biologische familie accepteren 49
		4.6	Wat leren we hiervan? 51
		Casus: Ieder stapje geeft voldoening	54
Samenvatting	6	Hoofdstuk 5	
Plaatsing in een pleeggezin: het theoretisch kader	6	Emoties, onzekerheid en vertrouwen	58
Onderzoeksopzet en onderzoeksmethoden	6	5.1	De pleegkinderen en hun verhaal 59
Voorafgaand aan de plaatsing	7	5.2	De eigen kinderen en hun verhaal 64
Elkaar leren kennen en waarderen	8	5.3	De pleegouders en hun verhaal 69
Emoties, onzekerheid en vertrouwen	10	5.4	Bronnen van steun 73
		5.5	Wat leren we hiervan? 75
Hoofdstuk 1		Hoofdstuk 6	
Plaatsing in een pleeggezin: het theoretisch kader	12	Centrale vraagstukken en aanbevelingen	78
1.1	Procedures rond matching 12	6.1	Nooit meer zo alleen 78
1.2	Context: plaatsingsduur en de impact van overplaatsingen 12	6.2	Pleegkinderen een stem geven 78
1.3	Het opvoedingsproces en de inburgering in pleeggezinnen 13	6.3	Eigen kinderen een stem geven 79
1.4	Omgaan met emoties, in relatie tot de slaagkans van de plaatsing 14	6.4	De kracht van pleegkinderen en het pleeggezin 79
1.5	Een emotionele band opbouwen in het pleeggezin 14	6.5	Manieren leren om emoties te delen 79
1.6	Pleegouders en pleegkinderen voorbereiden op de plaatsing 15	6.6	Steunbronnen: naasten en ervaringsdeskundigen 79
1.7	De situatie van het pleegkind: een kind zonder ouders 15	6.7	Onduidelijk plaatsingsperspectief maakt terughoudend 79
		6.8	Geaard zijn in een pleeggezin: een goede basis 79
Hoofdstuk 2		6.9	Morele vraagstukken en een levensvraag 80
Onderzoek naar wennen in een pleeggezin: opzet en methoden	16	Literatuur	82
2.1	Onderzoeksvragen 16		
2.2	De respondenten en hun kenmerken 16	Over de auteurs	84
2.3	Drie onderzoeksmethoden 18		
2.4	Aanvullende gegevens ten behoeve van het onderzoek 20		
2.5	Verwerking en analyse van de data 21		
Hoofdstuk 3			
Voorafgaand aan de plaatsing	22		
3.1	Matching 23		
3.2	Informatie over het pleegkind aan de pleegouders 23		
3.3	Informatie aan het pleegkind 26		
3.4	Informatie aan de eigen kinderen in het pleeggezin 28		
3.5	Kennismaking voorafgaand aan de plaatsing 30		
3.6	Wat leren we hiervan? 33		
Casus: Iedereen moet wennen	36		

Inleiding

Het zal je maar overkomen: dat je naar een onbekend gezin wordt gebracht en daar moet blijven. Niet zoals in het tv-programma Puberruil: voor een week met uitzicht op snelle hereniging met familie en vrienden. Nee, je weet niet voor hoe lang, misschien tot je volwassen bent, misschien word je nog een keer overgeplaatst of misschien ga je toch terug naar je vader of moeder. Dit overkomt jaarlijks vele pleegkinderen die niet langer thuis kunnen wonen en elders zullen opgroeien.

Het afgelopen jaar hebben de Universiteit van Amsterdam, afdeling Pedagogiek, en Stichting Alexander onderzoek gedaan naar wat zo'n plaatsing in een pleeggezin teweegbrengt bij pleegkinderen, pleegouders en eigen kinderen van pleegouders. Hoe verloopt het elkaar leren kennen en het aan elkaar wennen? Hoe gaan pleegkinderen om met heftige emoties en hoe reageren pleegouders en eigen kinderen daarop? En hoe ondersteunen pleegzorgwerkers het pleegkind en pleeggezin in de eerste periode na de plaatsing?

Het is belangrijk om inzicht te krijgen in hoe het wennen verloopt, want een goed begin is het halve werk. We hebben daartoe gesprekken gevoerd met pleegkinderen, hun pleegouders en eigen kinderen van pleegouders. Daarnaast hebben we ook focusgroepdiscussies gevoerd met groepjes pleegouders en pleegzorgwerkers en hebben we twee pleeggezinnen gedurende enkele weken intensief gevolgd. Daarmee willen we in de eerste plaats laten zien wat een plaatsing voor alle betrokkenen betekent. In de tweede plaats bespreken we waar dilemma's liggen of waar sprake is van onbedoeld onbegrip. In de derde plaats heeft dit onderzoek tot doel om ervaringskennis van pleegkinderen, de eigen kinderen en de pleegouders toegankelijk te maken. Wat zijn hun verhalen, welke oplossingen hebben ze gevonden voor problemen en welke bronnen van kracht en plezier boren ze aan?

In dit rapport doen we verslag van de bevindingen in ons onderzoek. Vooraan vindt u een samenvatting van de resultaten. In hoofdstuk 1 schetsen we het theoretisch kader: wat is er bekend uit de literatuur over plaatsingen, het opvoedingsproces in pleeggezinnen en het omgaan met emoties? In hoofdstuk 2 doen we de opzet en de methoden van het onderzoek uit de doeken. In hoofdstuk 3 beschrijven we wat aan de plaatsing voorafgaat. De matching tussen pleegkind en pleeggezin komt aan de orde, en ook de informatievoorziening aan het pleeggezin en het pleegkind en de manier waarop het gezin kennismakt met het pleegkind. Hoofdstuk 4 gaat over het wennen aan de gewoontes, regels en eigenaardigheden van het pleeggezin, en het wennen aan elkaar. In hoofdstuk 5 staan we stil bij de manieren waarop pleegkinderen, pleegouders en eigen kinderen omgaan met hun emoties. Welke situaties en welk gedrag emotioneert

den hen, hoe uitten ze hun emoties en hoe probeerden ze elkaar te beïnvloeden, te begrijpen en te verstaan? In hoofdstuk 6 ten slotte leiden we een aantal aanbevelingen af uit de onderzoeksresultaten en vatten we de belangrijkste vraagstukken uit het onderzoek samen. Na de hoofdstukken 3 en 4 zijn twee casusbeschrijvingen opgenomen, waarin u leest wat een concreet pleeggezin meemaakt in de wenperiode.

We hopen in het komende voorjaar ook een verslag te kunnen presenteren van onze gesprekken met de biologische ouders van pleegkinderen. Hiertoe zullen we aanvullend onderzoek verrichten.

Nooit meer zo alleen is ten diepste de motivatie van pleegouders en de eigen kinderen van pleegouders. Zij geven in hun verhalen op duizend manieren blijk van hun sterke behoefte om kinderen te helpen, die om allerlei redenen niet meer bij hun ouders kunnen wonen. In dit onderzoek ging het uitsluitend over pleegkinderen die langdurig geplaatst werden, dus naar alle waarschijnlijkheid niet meer thuis komen wonen voor hun 18e verjaardag. De pleeggezinnen die u in dit rapport tegenkomt, willen deze kinderen een thuis geven en hun gezinsleven met hen delen.

Op het moment van plaatsing in een pleeggezin bevindt een pleegkind zich in een ouderloos vacuüm. Natuurlijk hebben de meeste pleegkinderen eigen biologische ouders, maar die hebben over het wel of niet plaatsen in een pleeggezin vaak weinig te zeggen en zijn bovendien te ver weg om dagelijkse steun aan het kind te kunnen geven. De voogden hebben wel ouderlijke macht, maar zijn vaak voor het kind te onbekend om als ouderfiguur te kunnen functioneren. Hetzelfde geldt voor de pleegzorgwerker. En de kennismaking met het nieuwe pleeggezin moet nog beginnen.

Nooit meer zo alleen is dan ook wat alle betrokkenen voor pleegkinderen wensen en wat hen drijft. Desondanks ontberen pleegkinderen in de eerste periode na de plaatsing vaak een persoon in hun directe nabijheid die ze kunnen vertrouwen en bij wie ze zich veilig voelen. Pleegkinderen moeten in de eerste weken of maanden in het nieuwe pleeggezin vooral veel uit zichzelf halen. Dat maakt hun positie kwetsbaar en maakt het des te urgenter om

deze kinderen een stem te geven. De uitkomsten van het onderzoeksrapport van de commissie-Samson onderstrepen dit belang.

Dit onderzoek is tot stand gekomen door de inzet en betrokkenheid van een grote groep mensen. Daarvoor gaat allereerst onze dank uit naar alle pleegkinderen, eigen kinderen van pleegouders, pleegouders en pleegzorgwerkers die hebben meegewerkt aan de focusgroepdiscussies en interviews. Hun openheid en hun verhalen hebben op de onderzoekers een diepe indruk gemaakt. Voor de duiding van de verhalen zijn wij de begeleidingscommissie van het onderzoek zeer erkentelijk. In deze commissie waren pleegzorgorganisaties Vitree en De Rading vertegenwoordigd, en ook Jeugdzorg Nederland, de Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen en het Landelijk Overleg Pleegouderraden. Naast de inhoudelijke bijdrage die de commissie heeft geleverd, heeft ze ook een grote rol gespeeld in de werving van respondenten voor het onderzoek. Bij de werving en verkenning van de vraagstukken kregen we ook hulp van Pleegzorg Advies Nederland middels hun pleegzorgpanel en de WAT?!-Krant.

Tot slot bedanken we Stichting Kinderpostzegels Nederland voor het financieel mogelijk maken van dit onderzoek en het bieden van een platform voor inspiratie en verspreiding van de uitkomsten.

Het wennen in een pleeggezin is nooit klaar. Als de relaties in het gezin zich ontwikkelen, brengt dit weer nieuwe veranderingen met zich mee. Andersom leiden veranderingen in het pleeggezin weer tot uitdagingen voor de ontwikkeling: van pleegkinderen, maar ook van pleegouders en hun eigen kinderen. Het duiden van wat dit voor de betrokkenen betekent, vraagt dan ook om blijvende aandacht, sensitiviteit en nieuwsgierigheid, zowel in onderzoek als in de praktijk. We hopen dat dit onderzoek hiertoe aanzet.

Namens het onderzoeksteam,

Elly Singer & Adimka Uzozie
November 2012

Samenvatting

Plaatsing in een pleeggezin: het theoretisch kader

Kinderen worden in pleeggezinnen geplaatst als hun eigen ouders de opvoeding niet aankunnen. Aspirant-pleegouders kunnen hun voorkeuren en wensen voor een pleegkind opgeven. Als een kind dan wordt aangemeld voor pleegzorg - en het kan niet terecht bij familie of bekenden - zoekt de pleegzorgorganisatie de geschiktste pleegouders voor hem of haar. Plaatsingen in een pleeggezin zijn soms tijdelijk en soms voor de hele periode tot het kind 18 wordt. In een 'bestandspleeggezin' vraagt het veel van pleegkinderen en pleeggezin om op elkaar ingespeeld te raken. Als een plaatsing mislukt - dit komt voor in ongeveer een vijfde van de gevallen - moet het kind worden overgeplaatst en dit vergroot het risico van het kind op latere psychische problemen of gedragsproblemen. Een mislukte plaatsing laat ook sporen na bij de pleegouders en eventuele eigen kinderen van de pleegouders.

Wat betreft de opvoeding staan pleeggezinnen - net als alle gezinnen - voor de taak om kinderen enerzijds structuur en anderzijds een warme en accepterende omgeving te bieden. Dit terwijl ze geen geschiedenis met elkaar delen en vaak zeer verschillende waarden, normen, en

verwachtingen hebben geleerd. Bovendien hebben veel pleegkinderen traumatische ervaringen achter de rug. Tegen deze achtergrond hebben ze vaak moeite om met hun emoties om te gaan. Ze proberen negatieve emoties te verbergen om straf te voorkomen. Ze zijn vaak in de war en uiten dat bijvoorbeeld ongewild door driftbuien, wat weer angst oproept. Door negatieve spiralen kan de plaatsing mislukken. Ook de opvoedervaring, sensitiviteit en de verwachting van de plaatsing bij de pleegouders, bepalen de slaagkans van de plaatsing. In elk geval is het opbouwen van wederzijds vertrouwen cruciaal: als ouders en pleegkind daarin slagen, groeit een emotionele band en ontstaat een situatie die veilig voelt.

Een pleegkind komt bij plaatsing in een bestandspleeggezin tijdelijk terecht in een ouderloze periode. De biologische ouders zijn niet meer binnen bereik en hebben weinig zeggenschap meer. De nieuwe pleegouders zijn nog onbekenden voor het kind. Dit betekent dat een pleegkind zijn of haar zware aanpassingstaak moet vervullen, terwijl het zich verlaten en alleen voelt.

Onderzoeksopzet en onderzoeksmethoden

We hebben onderzoek gedaan naar hoe het wenproces in bestandspleeggezinnen wordt ervaren door pleegzorgwerkers, pleegouders, pleegkinderen en eigen kinderen van pleegouders. We vroegen deze vier groepen naar de voorbereiding op de plaatsing, de plaatsing zelf en de eerste periode daarna. Het onderzoek heeft een kwalitatief karakter, omdat daarmee het beste inzicht kan worden verkregen in de complexiteit van het wenproces in het pleeggezin en meerdere perspectieven kunnen worden belicht.

Met pleegzorgwerkers hebben we focusgroepdiscussies gevoerd en ook individuele interviews afgenomen. Op deze beide manieren hebben we ook de verhalen van pleegouders verzameld. Met de pleegkinderen en de eigen kinderen van de pleegouders hebben we alleen individuele gesprekken gevoerd, in het huis van hun (pleeg) ouders. In de individuele interviews met pleegouders en pleegkinderen gingen we chronologisch te werk (de voorbereiding op de plaatsing, de plaatsing zelf en de periode daarna) en hebben we gevraagd wat er veranderde in de wenperiode en welke emoties ze daarbij ervoeren. De interviews met de kinderen zijn aangepast aan criteria

voor gesprekken met kinderen: ze waren niet te lang, de kinderen kregen veel uitleg over de vragen en ze konden concrete hulpmiddelen inzetten, zoals een stopbord en een emotiethermometer. In de interviews met de pleegzorgwerkers hebben we vragen gesteld over de matching, de kennismaking, de begeleiding van het pleegkind en hoe een overplaatsing idealiter moet gaan.

Behalve dat we data verzameld hebben in individuele interviews en focusgroepdiscussies, hebben we ook twee pleeggezinnen in de wenperiode intensief gevolgd, wat waardevolle casuïstiek opleverde.

De data uit de interviews en focusgroepdiscussies zijn geanalyseerd per groep respondenten. Vervolgens hebben we geanalyseerd welke manieren pleegouders, pleegkinderen en eigen kinderen hadden gevonden om te wennen aan de gezinsstructuren en aan elkaar en hoe ze daarbij omgingen met hun emoties. Zoals past bij kwalitatief onderzoek, is het materiaal cyclisch bewerkt, dat wil zeggen dat we er in meer rondes doorheen zijn gegaan om de belangrijkste vraagstukken in kaart te brengen.

Voorafgaand aan de plaatsing

Een goede match tussen pleegkind en pleeggezin is belangrijk om de plaatsing te laten slagen. Het is echter niet altijd makkelijk, vertellen pleegzorgwerkers, om hierbij rekening te houden met alle betrokkenen - biologische ouders, Bureau Jeugdzorg, pleegzorgorganisatie, pleegouders en hun kinderen en pleegkinderen - en ook relevante externe factoren mee te wegen, zoals de beschikbaarheid van speciaal onderwijs.

Ook uit de verhalen van pleegouders blijkt dat vraag en aanbod lastig af te stemmen zijn. Bij hen overheerst de behoefte om pleegkinderen te helpen. Daarom wijken ze soms af van hun oorspronkelijke wensen voor de matching en nemen ze een kind dat hier niet aan voldoet, toch in huis.

Bij dat gesprek gaf ik juist aan dat ik twijfelde of ik voor langdurige pleegzorg of weekendpleegzorg wilde gaan. Eigenlijk wilde ik wat ruimte voor mezelf om erover na te denken. Sandra [pleegzorgwerker] gaf aan dat ze veel mogelijkheden zag om Janet bij mij te plaatsen. Uiteindelijk ging Janet niet meer uit m'n hoofd en heeft zij er mede voor gezorgd dat ik voor langdurige pleegzorg ben gegaan. (pleegouder, pleegdochter van 7)

Soms zijn de grenzen onduidelijk tussen het kiezen voor een pleegkind en de eerste kennismaking. Als pleegouders nog informatie aan het verzamelen zijn, maken ze (soms onverwachts) al kennis met het pleegkind. Dit ervaren sommige pleegouders als een keuring.

Informatieverstrekking aan pleegouders en hun informatiebehoefte

Pleegzorgwerkers vinden het een van hun kerntaken om relevante informatie te verstrekken aan de pleegouders over het pleegkind. Als onderwerpen waarover pleegouders vooraf geïnformeerd zouden moeten worden, noemen pleegzorgwerkers:

- de medische achtergrond van het te plaatsen kind;
- de leefgewoontes van het kind in het gezin van herkomst;
- mogelijke gedragsproblemen;
- het contact met de biologische ouder(s).

De pleegzorgwerkers beschikken echter niet altijd over de informatie die ze graag zouden willen verstrekken voorafgaand aan de plaatsing en zijn hiervoor soms afhankelijk van derden, zoals de gezinsvoogd. Hoeveel informatie de pleegzorgwerkers bieden aan pleeggezinnen, hangt ook af van:

- hoeveel tijd die de pleegzorgwerker heeft voor de overdracht;
- hoeveel ervaring die de pleegouders hebben;
- de informatiebehoefte van het pleeggezin.

In het onderzoek viel op dat pleegouders sterk verschil-

len in hun informatiebehoefte: sommigen zijn onverzagbaar en anderen willen alleen het hoognodige weten. Maar de meeste pleegouders willen graag weten uit wat voor gezin het kind komt, hoe het met zijn of haar gezondheid is, hoe ver het is in zijn of haar ontwikkeling en welke interesses en behoeftes het heeft.

Pleegouders krijgen deze informatie echter lang niet altijd. Zo worden ze geconfronteerd met een (ernstig) ziek kind zonder daar voldoende op voorbereid te zijn. Sommige pleegouders willen graag meer delen in de achtergrondkennis van pleegzorgwerkers en dossiers kunnen inzien, bijvoorbeeld van eerdere plaatsingen, van de voogd of artsen. Pleegouders moeten soms assertief blijven vragen om informatie bij pleegzorg en/of voogd. Verschillende pleegouders geven aan dat pleegzorgwerkers te veel de nadruk leggen op gedragsproblemen en andere negatieve aspecten van het kind of de omstandigheden. Ze zijn verrast wanneer het allemaal meevalt.

Ja een hele waslijst, ze hebben er niet omheen gedraaid. Eigenlijk eerder erger voorgespiegeld dan dat het was. Het is natuurlijk heel zwaar aangezet. Ze zou concentratieproblemen hebben, was heel bazig, zou niet met andere kinderen kunnen spelen en dan soort dingen. Je moet allemaal je eigen beeld vormen. Het is wel goed dat je het van tevoren weet, want het is ook niet niks: een nieuw kind opnemen in je gezin. (pleegouder, pleegdochter van 8)

Informatieverstrekking aan pleegkinderen en hun informatiebehoefte

Kinderen worden regelmatig over het hoofd gezien tijdens de voorbereiding op een plaatsing. De meeste pleegzorgwerkers zien nauwelijks mogelijkheden om het pleegkind zelf te betrekken in de keuze voor een pleeggezin. Die keuze staat volgens hen vast, omdat:

- het aanbod aan pleeggezinnen beperkt is;
- ze vertrouwen op het oordeel van de matchers, de pleegouders en zichzelf;
- de wensen van kinderen vaak niet ingewilligd kunnen worden, waardoor zij dan teleurgesteld zouden raken.

De informatie over de overplaatsing komt voor pleegkinderen vaak als een grote verrassing. Soms horen pleegkinderen bij de informatieverstrekking voor de eerste keer dat ze 'nooit' meer bij hun vader en/of moeder gaan wonen. Slechts één pleegkind geeft spontaan aan dat ze inspraak heeft gehad in de keuze van het pleeggezin. De meeste pleegkinderen begrijpen waarom ze zijn overgeplaatst, bijvoorbeeld omdat ze niet in het huidige pleeggezin konden blijven tot hun 18de of omdat ze niet in hun thuissituatie konden wonen. Dit betekent echter niet dat ze het ermee eens zijn. In het acceptatieproces van het nieuwe

pleeggezin, speelt hun biologische familie een belangrijke rol. Pleegkinderen willen heel andere dingen weten over het toekomstige pleeggezin dan de criteria waarop pleegzorg matcht. Ze zijn vooral nieuwsgierig naar eigen kinderen en huisdieren in het nieuwe pleeggezin, maar krijgen hierover niet altijd voldoende en duidelijke informatie. Als er geen huisdier is, zijn ze ook tevreden als ze horen dat de buurvrouw een huisdier heeft.

Ja, ze had van tevoren gevraagd: 'Wat zou jij willen in een volgend pleeggezin?' Ik zei dat ik de jongste wilde blijven en ik wilde graag een hond. (pleegkind, meisje van 11)

Kinderen staan positief tegenover het nieuwe pleeggezin als ze blij zijn weg te mogen bij hun oude pleeggezin of tehuis, of als ze positieve verwachtingen hebben over het nieuwe gezin. Als kinderen een negatieve houding hebben, vinden ze het jammer weg te moeten uit hun huidige pleeggezin/tehuis. Ook angst voor straf of het onbekende noemen sommige pleegkinderen als redenen om tegen de overplaatsing op te zien.

Informatieverstrekking aan eigen kinderen en hun informatiebehoefte

Pleegouders vertellen aan hun eigen kinderen altijd de naam, het geslacht en de leeftijd van het pleegkind dat in het gezin komt. In sommige gevallen vertellen ze ook iets over het (probleem)gedrag van het pleegkind. Volgens de eigen kinderen klopt deze informatie niet altijd en kan deze hun beeld over de plaatsing negatief beïnvloeden. De reden van uithuisplaatsing wordt de kinderen niet altijd verteld. Wanneer in het gezin ook crisisplaatsingen zijn, wordt de informatie een 'bekend riedeltje'. Voordat de ouders besluiten een pleegkind op te nemen, praten ze in de meeste gevallen met hun eigen kinderen. Vaak zijn de eigen kinderen enthousiast, omdat er weer een nieuw kind in huis komt, vooral als het kind klein is. Een deel van de eigen kinderen vertelt daarnaast

ook een negatief gevoel te hebben, bijvoorbeeld omdat er een onbekend kind in het gezin komt wonen, omdat de gezinsregels strenger worden of omdat ze bezorgd zijn om hun ouders.

Duur van de kennismaking

Vrijwel alle pleegzorgwerkers vinden dat pleegouders en pleegkind voorafgaande aan de plaatsing tijd en rust moeten krijgen om kennis te maken. Hier wordt echter vaak van afgeweken, want:

- Het kan in het belang van het kind zijn om de kennismakingsperiode in te korten.
- Soms heeft overplaatsen in een vakantieperiode de voorkeur.
- Soms hebben de pleegouders of de residentiële instelling waar het kind verblijft, een duidelijk idee van hoe de overplaatsing georganiseerd zou moeten worden en sluiten de pleegzorgwerkers zich daarbij aan.

Pleegzorgwerkers gebruiken elk hun eigen methoden om de kennismaking te vergemakkelijken.

Voor alle pleegkinderen is de plaatsing stressvol. Soms zet hun voogd hen plompverloren af in hun nieuwe pleeggezin. Ook als pleegkinderen al bij hun nieuwe pleegouders hebben gelogeerd, blijft de plaatsing spannend. Bij de overplaatsing is vaak een voogd of pleegzorgwerker betrokken. De pleegkinderen kennen niet altijd iedereen die bij de plaatsing aanwezig was. Een enkele keer wordt het biologische gezin bij een plaatsing betrokken.

Toen werd ik hier het eerst gebracht en ik dacht van: waar zijn we? En wie zijn die mensen? Toen heeft ze (pleegmoeder) gevraagd of iedereen wat wou drinken. Die beide mensen die meegingen, een blondharige en een bruin-zwart-bruinharige, die wilden niks. (pleegkind, meisje van 11)

Elkaar leren kennen en waarderen

Niet alleen het pleegkind, maar alle leden van het gezin moeten wennen en zich aanpassen als een nieuw pleegkind in het gezin komt. Alle pleegouders bieden in de eerste periode structuur en persoonlijke aandacht om het kind duidelijkheid en veiligheid te bieden.

Wennen aan gewoontes en regels

Pleegouders doen hun best het nieuwe kind op een rustige manier kennis te laten maken met de gewoontes

regels en eigenaardigheden van hun gezin. Ze praten met het pleegkind en leggen veel uit. Sommige ouders geven duidelijke gedragslijnen aan het kind, bijvoorbeeld aan de hand van pictogrammen, roosters en lijsten. Anderen nemen het nieuwe pleegkind mee in hun dagelijkse gewoontes en ritmes, en proberen een balans te vinden door veel samen doen. De pleegouders proberen rekening te houden met wat het kind gewend is in zijn of haar biologische gezin en respect te tonen voor de andere gezinsregels en -gewoontes die daar gelden. Maar dit heeft grenzen, bijvoorbeeld omdat die regels in het bio-

logische gezin losser zijn dan de pleegouders acceptabel vinden. Bij overtredingen van de regels in het pleeggezin, reageert het ene pleeggezin strenger dan het andere. Geen enkele pleegouder accepteert kwetsend gedrag, zoals slaan, schoppen en schelden.

Hij zegt dan: 'Bij mijn moeder mag ik zelf bepalen hoe laat ik naar bed ga.' En ook met programma's op tv. Hij mag alles zien bij zijn moeder, hier niet. Hij probeert dan wel zijn zin te krijgen, maar hier gaat het anders. (pleegouder, pleegzoon van 8)

Het wennen van het pleegkind vraagt ook van pleegouders en hun eigen kinderen dat ze zich strenger en consequent aan hun eigen regels houden. Veel eigen kinderen geven aan dat de regels na de komst van een pleegkind strenger worden. Ze moeten van hun ouders een voorbeeldfunctie vervullen. Dat vinden ze vaak logisch en soms lastig. De eigen kinderen vinden dat hun ouders de opvoeders zijn, maar vervullen soms toch opvoedende taken, zoals straffen of herinneren aan regels en afspraken. Ook passen ze soms op. In de beginperiode zijn de eigen kinderen ruimhartig, maar later gaan ze grenzen stellen aan hun pleegzus of -broer.

Nee éérs was het altijd zo van: 'Ow ja, dat mag nog wel even' en 'Ow maakt niet uit.' Nu is het: 'Nee dat mag niet. Even niet doen.' Zo. (eigen kind, meisje van 10, pleegkind van 9)

Veel pleegkinderen vinden in de beginperiode de regels moeilijk of onbegrijpelijk. Ze stellen er vragen over of proberen uit tot dat de pleegouders hen corrigeren. Hoewel de pleegkinderen hun best doen om alles goed te doen en bang zijn voor straf, lukt het hen niet altijd de regels te volgen.

Je moet gewoon rustig met ze gaan praten. Nou, wat de huisregels zijn en zo. Wat je wel en niet mag. Dan gaat je angst vanzelf weg. (pleegkind, meisje van 11)

Samen dingen doen

De pleegouders, eigen kinderen en pleegkinderen proberen elkaar te leren kennen door samen dingen te doen. De pleegouders doen bijvoorbeeld spelletjes met de nieuwe pleegkinderen. Enkele pleegouders beperken tijdelijk het contact met het biologische gezin. Sommige pleegouders doen in de eerste weken bijzondere dingen met het pleegkind, terwijl anderen het pleegkind vooral betrekken bij hun dagelijkse dingen en verder zelf hun normale dagritme aanhouden.

Ook de eigen kinderen doen dingen met het pleegkind, bijvoorbeeld buiten spelen, spelletjes doen, wandelen of boodschappen doen. Sommige eigen kinderen houden in het begin bewust afstand, omdat ze eventuele problemen willen afwachten, niet willen hechten voor het geval het pleegkind weer weg moet, of ze gunnen het pleegkind

ruimte. Veel eigen kinderen geven aan minder aandacht van hun ouders te krijgen als een pleegkind net in het gezin is. De meesten snappen dit, ook als het soms lastig kan zijn. Zij en hun ouders zoeken vaak bewust naar andere contactmomenten, bijvoorbeeld als het jonge pleegkind naar bed is. De pleegkinderen vinden het fijn om leuke dingen doen met het pleeggezin om elkaar te leren kennen. Ze noemen in dit verband vaker spelen met andere kinderen dan dingen doen met de pleegouders.

Complimentjes en eigen dingen

De pleegouders proberen tijdens het wennen het zelfvertrouwen van het pleegkind te vergroten. Ze belonen het kind, geven het complimentjes en moedigen het aan om zelf beslissingen te nemen en keuzes te maken. Ook geven zij soms het pleegkind een eigen kamer en eigen spulletjes. Enkele eigen kinderen zeggen bewust complimentjes te geven en het pleegkind te helpen met de eigen kamer en spulletjes. De pleegkinderen waarderen het als ze iets eigens in het pleeggezin krijgen, zoals een eigen kamer, eigen spulletjes en keuzes die ze mogen maken. Deze eigen plek gebruiken pleegkinderen ook om zich terug te trekken of zichzelf te troosten.

Verhouding tot de biologische familie

De meeste pleegouders staan positief tegenover het biologische gezin van hun pleegkind. Ze merken dat de eigen ouders voor het pleegkind belangrijk zijn en dat het voor pleegkinderen soms ook moeilijk is de pleegmoeder te accepteren ten opzichte van de biologische moeder. Dit loyaliteitsconflict kan opspelen op dagen als Moederdag. Ook hoe het pleegkind zijn pleegouder noemt en aanspreekt, kan een probleem zijn: mama, moeder of tante.

De eigen kinderen staan ambivalent tegenover de contacten tussen hun pleegbroer of -zus met zijn of haar biologische ouders. Enerzijds zien ze het belang voor het pleegkind en het voordeel voor zichzelf: een weekend of dag met alleen de eigen gezinsleden. Anderzijds vinden zij het raar of angstig dat het pleegkind nog contact heeft met ouders die niet goed voor hem hebben gezorgd of hebben zij last van het veranderd gedrag van hun pleegbroer of -zus na het bezoek. Zelf hebben de meeste eigen kinderen geen of beperkt contact met de biologische ouders van de pleegkinderen.

Maar haar moeder had psychisch een probleem, ze was niet heel stabiel. Dan kun je wel je bedenkingen hebben van: ik hoop niet dat die moeder te gek doet of zo. Ja, als ze echt psychische problemen heeft, dan hoop ik dat ze het niet overbrengt. (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 3)

Voor het merendeel van de pleegkinderen is de biologische familie belangrijk. Vaak missen ze hun familie. Foto's, cadeautjes of brieven van hun biologische familie zijn belangrijk.

Emoties, onzekerheid en vertrouwen

Bij de plaatsing betreedt een pleegkind een vreemde wereld en de leden van het pleeggezin moeten vanaf dat moment hun leven delen met een onbekend kind. Dit roept bij alle betrokkenen emoties op: bij pleegkinderen zowel negatieve als positieve emoties, bij de eigen kinderen overwegend positieve emoties.

Situaties die positieve emoties oproepen

Zowel pleegkinderen als eigen kinderen vertellen over positieve emoties die ze in het begin hadden: die zijn echter heel verschillend en reflecteren hun verschillende posities in de situatie. Pleegkinderen vertellen bijvoorbeeld dat het pleeggezin meeviel of minder erg was dan verwacht, dat er mooie spullen of fijne meubels waren of dat de plaatsing rust bood of perspectief op meer contact met hun biologische familie. Eigen kinderen vinden hun nieuwe pleegzus of -broer lief of zijn trots op hem of haar, ze zijn blij met een speelkameraadje of waarderen de vernieuwing in het gezin. Sommige eigen kinderen nemen eerst een afwachtende houding aan.

Nou ik was eigenlijk wel trots dat we dit kunnen als gezin. Dat we gewoon zo stabiel zijn, dat er gewoon nog iemand bij kon komen wonen. Dat dat niet zo veel negatief effect heeft of zo. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 13)

Moelijke situaties en negatieve emoties

Ook over moeilijke situaties en negatieve emoties zijn zowel pleegkinderen als eigen kinderen bevraagd en uit hun antwoorden hierop blijken eveneens de verschillende perspectieven van deze groepen. Uit de reacties van de pleegkinderen spreekt vooral veel gemis, verwarring, spanning en angst, waardoor hun hele leven wordt aangetast. Ook de eigen kinderen hebben negatieve emoties, maar in veel beperktere mate en die hebben dan voornamelijk betrekking op het nieuwe kind. Pleegkinderen missen hun familie en vertrouwde omgeving. Ze zijn teleurgesteld of verdrietig over de plaatsing, of vinden deze niet eerlijk. Bijna de helft van hen is in de war, omdat ze niet meer weten wat er van hen verwacht wordt. Ze hebben soms last van schaamtegevoelens of ervaren loyaliteitsgevoelens of verdriet ten opzichte van hun biologische familie. Alles wat nieuw en vreemd is in het pleeggezin, kan spanning en angst oproepen, van een blaffende hond tot een zoemende koelkast en van een andere manier van praten tot angst om geslagen te worden. Een aantal eigen kinderen is in de war doordat de plaatsing heel snel of onverwachts ging en doordat enkele gewoontes in het gezin veranderden. Negatieve emoties worden opgeroepen als het pleegkind moeilijk of wisselend gedrag vertoont. Een pleegkind dat zich te meegaand opstelt, vinden eigen kinderen ook vervelend. De moeilijke omstandigheden van het pleegkind roepen bij de eigen kinderen soms heftige emoties op: van deernis

met het kind tot verontwaardiging om wat het is aangedaan. Sommige eigen kinderen maken zich ook zorgen dat de plaatsing hun ouders te veel zal belasten.

Ja ik was echt heel erg in de war, want ik moest heel erg ver rijden. Ze kwamen me uit de kerk ophalen en toen was ik heel erg in de war, omdat ja, dan weet je niet meer precies wat je bent. (pleegkind, meisje van 8)

Emoties delen

Pleegkinderen vinden het erg moeilijk hun emoties te delen, ook met hun pleegouders. De meeste eigen kinderen daarentegen kunnen hun emoties over de plaatsing goed delen. Enkele pleegkinderen vertellen dat ze in het begin hun positieve emoties lieten zien door te lachen of blij te doen, en enkele pleegkinderen lieten hun negatieve emoties zien, om steun of troost te krijgen. Soms lieten pleegkinderen bewust een andere emotie zien dan ze voelden, bijvoorbeeld verdriet in plaats van boosheid, om hulp te krijgen. Terwijl sommige pleegkinderen fysiek contact vermijden, zijn er ook pleegkinderen die knuffelen als strategie gebruiken om zich meer op hun gemak te gaan voelen of troost te krijgen. Soms zoeken zij ook steun bij mensen buiten het pleeggezin of bij dieren of dingen. De eigen kinderen delen hun emoties over de plaatsing gemakkelijk met hun ouders, biologische broers en zussen, vrienden en soms met het pleegkind. Wel houden ze hun negatieve emoties in het begin vaak voor het pleegkind verborgen.

Ik bleef gewoon huilen totdat het over is. Dan heb ik tranen, omdat er dan traantjes uit moeten. (pleegkind, meisje van 7)

Emoties verbergen en zichzelf troosten

Meer dan de helft van de pleegkinderen probeert emoties te verbergen en trekt zich terug, zowel met positieve als negatieve gevoelens. Eigen kinderen verbergen minder emoties en beschikken bovendien over meer strategieën om in het reine te komen met hun emoties. Bijna alle pleegkinderen gebruiken strategieën om zichzelf te troosten, zoals lachen en leuke dingen doen, afleiding zoeken, foto's van vroeger bekijken, zichzelf moed inspreken of aan andere dingen denken. Als deze strategieën niet helpen, trekken ze zich terug met hun verdriet of boosheid. Hoewel ook eigen kinderen emoties verbergen, gebruiken ze andere strategieën om verder te kunnen: ze plaatsten hun emoties bijvoorbeeld in het grotere geheel van de plaatsing of ze denken net zolang na over hun gevoelens en de situatie tot ze er weer mee verder kunnen.

Als ik boos ben dan ga ik ook weleens dansen. (pleegkind, meisje van 11)

Mijn ervaring is dat die kinderen toch een beetje gemaakt zijn hier en daar. Dat ze echt mooi weer spelen, zeg maar. Dus als ze lachen dat ze niet oprecht lachen, maar dat ze denken van: nu is het gepast. (eigen kind, meisje van 20, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ongecontroleerd emoties uiten

Omdat pleegkinderen zo veel emoties verborgen houden, verliezen ze soms de controle en komt hun verdriet of woede ongewild naar buiten. Eigen kinderen vertellen niet over ongecontroleerde huilbuien of woede-uitbarstingen, en als ze in sommige gevallen hun gevoelens proberen te verbergen, hebben hun ouders dit meestal snel door.

Soms moet ik wel even schelden om mijn woede eruit te halen. (pleegkind, meisje van 11)

Emoties die na de wenperiode nog spelen

Ten tijde van het interview hebben pleegkinderen en eigen kinderen de wenperiode achter de rug. Ze ervaren dan nog steeds emoties, maar het patroon is bij beide groepen veranderd. Pleegkinderen zijn hun boze gevoelens meer gaan uiten, zowel gecontroleerd als ongecontroleerd. Tegelijkertijd accepteren de eigen kinderen minder van hun pleegbroer of -zus, en uiten ze hun irritaties en boosheid meer tegenover het pleegkind. Ten tijde van het interview zijn alle pleegkinderen soms blij en bijna alle pleegkinderen vertellen nog weleens verdriet te hebben door het gemis van hun biologische familie of door ruzies. Ook als ze boos zijn, is dat vaak door ruzies en doordat hun pleegouders hen straf opleggen of eisen aan hen stellen. Ook de eigen kinderen ervaren nog steeds emoties ten opzichte van de plaatsing, bijvoorbeeld moeite met het gedrag van het pleegkind of medelijden met zijn of haar verdriet. Sommigen vinden de veranderingen in het gezin nog steeds lastig of zijn bang dat de plaatsing eindigt en ze afscheid moeten nemen.

Het blijft toch altijd niet je eigen broertje of zusje. Er blijven altijd wel dingen die moeilijk zijn. Dat wil niet zeggen dat je het niet leuk vindt dat er een pleegkind is. (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 5)

De pleegouders en hun verhaal

Hoewel ze het moeilijk vinden, hebben pleegouders er begrip voor dat pleegkinderen hun emoties vaak verbergen en ook voor opstandig gedrag brengen ze veel tolerantie op. Anderzijds vinden pleegouders het moeilijk te hanteren als het pleegkind ongecontroleerd zijn of haar boosheid en verdriet uit. Als dit schade berokkent aan hun eigen kinderen, trekken ze unaniem een grens. Pleegouders missen soms een referentiekader om te beoordelen of negatief gedrag bij de leeftijd van een kind hoort of begrenzing of begeleiding vereist. De pleegouders erva-

ren steun bij hun partner, familie en vrienden, maar ook bij pleegzorg. Pleegouders vinden het erg belastend als ze lang moeten wachten op hulp van pleegzorg. Ze ervaren veel steun en krijgen meer vertrouwen in eigen handelen door informatie en ervaringen uit te wisselen met andere pleegouders.

Vanuit haar oma's weet ik dat ze echt ontzettend driftig kan worden en echt heel erg extravert. Hier thuis, de eerste maanden, durfde ze dat helemaal niet, was ze echt stil en liever teruggetrokken, het was zelfs zo dat die kleine [ander kind in huis] zei van: 'Kun je eigenlijk wel praten?' (pleegouder, pleegdochter van 9)

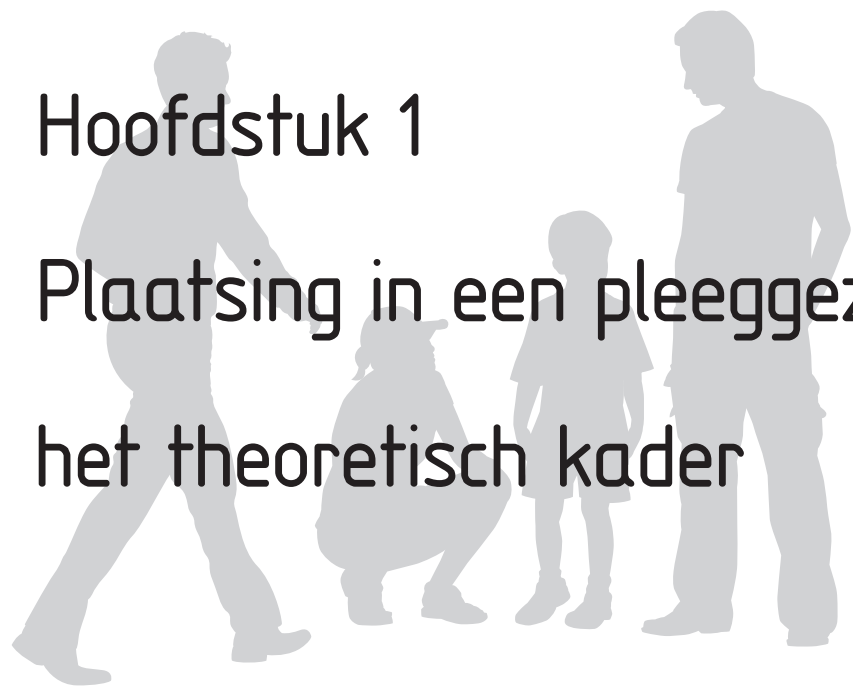
Pleegouders kunnen worstelen met een aantal emotionele en morele dilemma's, zoals: mag het pleegkind mij mama noemen? Mag ik de plaats van de eigen ouders innemen in de opvoeding? In hoeverre kan ik me aan het kind hechten? En: mag ik verschillende gevoelens hebben voor mijn pleegkind en mijn eigen kind(eren)?

De dosering van fysiek contact met pleegkinderen is lastig voor pleegouders. Zij zijn zich bewust van het belang van fysiek contact. Wat pleegkinderen hierin vragen, verschilt enorm: van heel weinig tot heel veel. Daardoor kan het voor pleegouders moeilijk zijn hun grenzen te stellen.

Hoofdstuk 1

Plaatsing in een pleeggezin:

het theoretisch kader

Pleegkinderen bevinden zich in een bijzondere situatie. Om verschillende redenen kunnen ze niet thuis door hun ouders worden opgevoed en daarom worden ze in een pleeggezin geplaatst. In Nederland verblijven ongeveer 20.000 kinderen in pleeggezinnen, veelal omdat hun eigen ouders onvoldoende in staat zijn om de voorwaarden te bieden die nodig zijn voor een kind om zich te ontwikkelen (Pleegzorg Nederland, 2010). Dit kan te maken hebben met uiteenlopende problemen van de ouders, zoals psychiatrische problemen, drugs- of alcoholverslaving, zwakbegaafdheid of psychische problemen door (recente) schokkende gebeurtenissen in hun leven. Ook kindfactoren kunnen aanleiding zijn voor plaatsing in een pleeggezin, bijvoorbeeld als voor de opvoeding van meervoudig gehandicapte kinderen of kinderen met gedragsstoornissen meer of andere vaardigheden vereist zijn dan die waarover hun eigen ouders beschikken.

1.1 Procedures rond matching

Ouders die een hen onbekend pleegkind willen opnemen, kunnen bij de pleegzorgorganisatie aangeven welke wensen zij hebben ten aanzien van een pleegkind. De pleegzorgorganisatie neemt hun wensen en behoeftes dan op in een bestand. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan over de leeftijd van het pleegkind, omdat aspirant-pleegouders geen pleegkind willen dat ouder is dan hun eigen kinderen; of ze willen geen pleegkind met een diagnose ADHD, omdat ze andere pleegkinderen in huis hebben die snel van streek zijn en erg teruggetrokken; of ze willen een pleegkind met een bepaalde religie, omdat in hun gezin religie een grote rol speelt.

Als een voogd van Bureau Jeugdzorg een pleegkind aanmeldt bij een organisatie voor pleegzorg, dan wordt gekeken wat het kind nodig heeft volgens de voogd, zijn of haar dossier, biologische ouders en/of mensen uit het sociale netwerk van het kind. Daarnaast wordt gekeken welke 'bestandspleeggezinnen' beschikbaar zijn. Zo

wordt de best mogelijke match gezocht tussen pleegkind en pleeggezin. Per pleegzorgorganisatie kunnen de specifieke procedures hierbij verschillen, bijvoorbeeld of er wel of niet een speciale medewerker is aangewezen voor de matching.

1.2 Context: plaatsingsduur en de impact van overplaatsingen

Kinderen worden in pleeggezinnen geplaatst met verschillende doelen en voor verschillende periodes. Soms is een plaatsing van korte duur en kunnen de ouders na hulpverlening de opvoeding van hun kind weer aan. Soms is terugkeer in het ouderlijk gezin ook op langere termijn niet mogelijk. Het kind wordt dan in een pleeggezin geplaatst met de bedoeling daar te blijven tot het 18 jaar, ofwel formeel volwassen is. Als een langdurige pleeggezinplaatsing noodzakelijk is, wordt vaak eerst gekeken of er in de sociale omgeving van het kind gezinnen zijn waar het kind kan worden opgevoed, bijvoorbeeld bij

familie of een gezin in de buurt. Bij een dergelijke 'netwerkplaatsing' blijft het kind in de vertrouwde omgeving en op dezelfde school. Is dit niet mogelijk, dan wordt het kind geplaatst in een bestandspleeggezin dat is geselecteerd door de pleegzorgorganisatie. In deze situaties kennen het pleeggezin en het nieuwe pleegkind elkaar niet. Er wordt dan een kennismakingsproces gestart, waarin pleegouders en pleegkind zich erop kunnen voorbereiden om langere tijd samen te leven. Deze kennismakingsperiode is spannend voor alle betrokkenen: voor het pleegkind, maar ook voor de pleegouders en de eventuele andere pleegkinderen of eigen kinderen van de pleegouders, die in het gezin wonen.

1.2.1 Soort plaatsing afhankelijk van opvoedperspectief in biologisch gezin

In eerste instantie is plaatsing van een kind in een pleeggezin erop gericht dat het kind wordt teruggeplaatst naar de eigen ouder(s). De opvoedingssituatie in het eigen gezin wordt onderzocht en hulpverlening aan de eigen ouders op gang gebracht. Als duidelijk wordt dat de opvoedingssituatie bij de eigen ouders weinig kans op verbetering heeft, dan volgt langdurige pleegzorgplaatsing. Dit betekent vaak dat het kind moet worden overgeplaatst naar een nieuw pleeggezin, waar het langere tijd kan blijven. Wanneer familie of bekenden van het kind niet in staat zijn om het kind voor langere tijd op te nemen, wordt een bestandsplaatsing gerealiseerd. Een dergelijke plaatsing stelt kinderen voor extra uitdagingen: het contact met familie en vriendjes is niet meer vanzelfsprekend, vaak veranderen zij van school en de gebruiken, religie en gewoontes in het nieuwe gezin wijken soms erg af van wat zij thuis gewend waren.

1.2.2 Voortijdig beëindigde plaatsingen negatief effect op pleegkinderen

Als een pleeggezinplaatsing wordt afgebroken, heeft dit een sterk negatief effect op kinderen. Het kind moet dan opnieuw wennen in een nieuw pleeggezin. Vaak betekent dit ook een verandering van sociale omgeving, met afscheid van school, vriendjes en buurt, wennen aan een nieuwe buurt en school en nieuwe vrienden maken. Het aantal keren dat een kind wisselt van pleeggezin is een predictor van latere psychische problemen en gedragsproblemen, ongeacht de mate van gedragsproblemen bij de start in het eerste pleeggezin (Newton, Litrownik & Landsverk, 2000).

Overplaatsingen in de pleegzorg zijn dus deels structureel, omdat de pleegzorg begint met een kortdurende plaatsing. Momenteel wordt gewerkt aan een wijziging van het beleid, waardoor kinderen in hetzelfde pleeggezin kunnen blijven: de kortdurende plaatsing wordt dan een langdurende in hetzelfde pleeggezin. Overplaatsingen kunnen ook samenhangen met problemen die tijdens

de plaatsing in het pleeggezin ontstaan. Deze problemen tijdens de plaatsing kunnen vele oorzaken hebben. Ze kunnen samenhangen met factoren in het pleeggezin. Negatieve factoren in het pleeggezin blijken te zijn: eigen kinderen van de pleegouders van dezelfde leeftijd of jonger; onvoldoende opvoedingsvaardigheden van de pleegouders; en (gebrek aan) sociale steun die pleegouders ervaren (Beek & Schofield, 2004; Sinclair, Baker, Wilson & Gibbes, 2005). Problemen tijdens de plaatsing kunnen ook samenhangen met kenmerken van het pleegkind. Kinderen lopen een groter risico op een verbroken plaatsing in een aantal omstandigheden: als ze ouder zijn dan 3 jaar; als ze in een residentiële inrichting hebben gezeten; als ze al meer overplaatsingen achter de rug hebben; of als ze ernstige gedragsproblemen hebben (Oosterman, Schuengel, Slot, et al., 2007; Strijker & Knorth, 2007).

1.3 Het opvoedingsproces en de inburgering in pleeggezinnen

De kwaliteit van de 'normale' gezinsopvoeding wordt vaak gekarakteriseerd aan de hand van twee dimensies: 1) de mate waarin ouders de kinderen structuur bieden, grenzen stellen en hen leren om zich zelfstandig en verantwoordelijk te gedragen; 2) de mate waarin ouders de kinderen warmte bieden, accepteren zoals ze zijn, aandacht geven en ruimte bieden voor autonomie (Berk, 2006). Beide dimensies dragen bij aan een gevoel van veiligheid en acceptatie van het kind. Een goede balans tussen 'structuur en grenzen' en 'warmte en ruimte voor autonomie' biedt kinderen de beste kansen om zich goed te ontwikkelen.

Wat geldt voor 'normale' gezinnen, geldt voor pleeggezinnen evenzeer (Van den Bergh & Weterings, 2010), maar het proces verloopt anders. Een kind dat in het gezin geboren wordt, raakt vanaf het allereerste begin vertrouwd met fysiek contact met de ouders en de ouders passen zich aan de mogelijkheden van het kind aan en omgekeerd. Door de jaren heen ontwikkelen ouders en kinderen gezamenlijke gezinsgewoontes en rituelen, manieren om affectie te tonen, te overleggen, elkaar te corrigeren en grenzen aan te geven. Over het algemeen zullen ze het gevoel hebben dat ze elkaar voldoende snappen en kunnen vertrouwen. Pleegkinderen en pleegouders hebben een dergelijk voortraject niet met elkaar doorlopen, maar vallen ergens middenin. Tussen bestandspleeggezin en het eigen of biologische gezin bestaat ook vaak een verschil in sociaaleconomisch milieu. Het nieuwe pleeggezin is voor pleegkinderen niet alleen onbekend, maar ze komen ook niet 'babyblank' in het gezin. Ze hebben in hun eigen biologische gezin al verwachtingen en gewoontes opgebouwd over ouders en een gezinsleven. In een pleeggezin moeten ze iets nieuws leren en oude gewoontes deels afleren. Natuurlijk speelt de leeftijd van het pleegkind en eerdere overplaatsingen een grote rol. Voor een kind van 10 maanden zal het wenproces anders verlopen dan voor een kind van 10 jaar dat aan zijn of haar vierde pleeggezin begint.

Bovendien hebben veel pleegkinderen traumatische ervaringen achter de rug. Verwaarlozing, mishandeling, overlijden van een ouder, verslaving of psychiatrische problematiek van hun ouders. Op zichzelf is het al een schokkende ervaring voor een kind om uit zijn of haar biologische gezin gehaald te worden en vaak leiden de vroegere ervaringen van het pleegkind ook tot achterstanden op diverse domeinen in de ontwikkeling en tot gedragsproblemen (Van den Bergh & Weterings, 2010). Dit alles is moeilijk voor het pleegkind en kan het opvoeden van het pleegkind bij tijden tot een moeilijke opdracht voor pleegouders maken.

1.4 Omgaan met emoties, in relatie tot de slaagkans van de plaatsing

Singer, Doornenbal en Okma (2004) vonden dat pleegkinderen vaak hun negatieve gevoelens proberen te verbergen, veel vaker dan eigen kinderen. Meer eigen kinderen dan pleegkinderen durven zich te verzetten tegen hun ouders om hun zin te krijgen; ze blijken niet bang dat hun verzet en ongehoorzaamheid de band met hun ouders zal verstoren. Terwijl sommige eigen kinderen opstandig gedrag vertonen om hun zin te krijgen, gedragen sommige pleegkinderen zich opstandig omdat ze emotioneel in de war zijn. De opstandige pleegkinderen hadden conflicterende gevoelens of konden hun boosheid slecht reguleren. Dat laatste roept weer angst op, waardoor cycli van negatief gedrag ontstaan. Hun verzet tegen de pleegouders blijkt dus vaak samen te hangen met een groot verdriet of boosheid, gevoelens die ze niet willen, durven of kunnen uiten, met emotionele verwarring en gebrek aan zelfcontrole als gevolg.

Beek en Schofield vonden in een longitudinaal onderzoek onder pleegkinderen en pleegouders dat kinderen ‘on the edge’ (komt overeen met ‘in de war’ uit het onderzoek van Singer et al.) het grootste risico lopen dat de plaatsing voortijdig wordt afgebroken. Ook Strijker en Knorth (2007) vonden dat kinderen met evidente gedragsproblemen een groter risico lopen op een mislukte plaatsing. ‘Closed book children’ (Beek & Schofield, 2004), kinderen die hun emoties verbergen (Singer, Doornenbal & Okma, 2004), blijken een betere prognose te hebben, evenals ‘rewarding children’, kinderen die hun emoties delen zonder de pleegouder helemaal te claimen.

Maar ook hoe de pleegouders met ‘moeilijk gedrag’ omgaan, blijkt van grote invloed op de slaagkans van de plaatsing. Beek en Schofield (2004) vonden bijvoorbeeld dat pleegouders zonder eigen kinderen vaak te hoge verwachtingen hebben van wat het pleegkind hun zou geven. De kans op een mislukte plaatsing was kleiner bij pleegouders met een voltooid eigen gezin (oudere kinderen) en bij professionele pleegouders. Verder bleken pleegouders te verschillen in sensitiviteit. Hoe sensitiever de pleegouders, hoe meer begrip voor het kind, hoe kleiner de kans op een mislukte plaatsing. Ten slotte blijkt het langetermijnperspectief van de pleegouders belang-

rijk. Als pleegouders ervan uitgingen dat het pleegkind permanent in hun gezin zal blijven, is de kans van slagen groter. Pleegouders gaan als het ware een ‘voorschotsrelatie’ aan (Singer, 1996). De pleegouders gaan een verbinding aan, een commitment, waardoor zij problemen zien als noodzakelijke hobbels in het opbouwen van een vertrouwensrelatie. Door het langetermijnperspectief van de pleegouders ontstaat voor het kind ruimte om zich door vallen en opstaan emotioneel te hechten (Hughes, 1997).

1.5 Een emotionele band opbouwen in het pleeggezin

Uit onderzoek blijkt dat de mate waarin pleegkinderen en pleegouders erin slagen om een goede band op te bouwen van cruciaal belang is, zowel voor het slagen van de plaatsing als voor de ontwikkeling van het kind op langere termijn (Beek & Schofield, 2004; Van den Bergh & Weterings, 2010; Bastiaensen, 2001; Singer, 1996; Singer, Doornenbal & Okma, 2004; Okma-Rayzner, 2006; Hughes, 1997). In de wenperiode worden de eerste stappen gezet om samen een emotionele band op te bouwen. Wat verwachten pleegouders, pleegkinderen en eigen kinderen van pleegouders van elkaar? Hoe proberen ze elkaar te leren kennen en vertrouwen? Volwassenen die vroeger pleegkind zijn geweest, vertellen dat ze vooral worstelden met twee vraagstukken:

- Hoe krijg je vertrouwen in je pleegouders en hoe ga je je veilig voelen in het pleeggezin?
- Hoe kun je als pleegkind omgaan met heftige emoties van verdriet, boosheid, verwarring of onzekerheid; hoe kun je die uiten of wegdrukken, zodat je geaccepteerd wordt en niet weggestuurd vanwege onmogelijk gedrag?

(Singer, Doornenbal & Okma, 2004; Unrau, Seitla & Putney, 2008).

Negatieve emoties van het kind en de pleegouders worden vaak ervaren als bedreiging van de goede relatie (Milteneburg & Singer, 2000; Unrau et al., 2008). Bastiaensen (2001) en Singer, Doornenbal en Okma (2004) vonden dat pleegkinderen hun pleegouders vaak ervaren als rechtvaardig en op dit vlak hun pleegouders ook vertrouwen. Ze vinden het echter moeilijker om op emotioneel gebied op hun pleegouders te gaan vertrouwen.

Ondanks de problemen die bij een pleegzorgplaatsing kunnen optreden, is het belangrijk de pleegzorg niet onnodig te problematiseren. Pleegkinderen geven zelf aan overwegend positieve ervaringen te hebben door de goede zorg, liefde, rust en veiligheid die het pleeggezin biedt (Grietens, 2011). Er zijn veel succesvolle plaatsingen waar pleegkinderen en ouders voldoende wederzijds vertrouwen opbouwen om een basis te bieden voor een goede ontwikkeling, en waar het pleeggezin de schade van het verleden weet te compenseren (Hass & Graydon, 2009; Rubin, 1997; Sinclair, Baker, Wilson & Gibbes, 2005; Strijker & Knorth, 2009).

1.6 Pleegouders en pleegkinderen voorbereiden op de plaatsing

Via de pleegzorgorganisaties doorlopen aspirant-pleegouders een voorbereidende cursus, die hen voorbereidt op het pleegouderschap en thema’s behandelt als contact met de biologische familie, veiligheid van het pleegkind, steun uit het eigen netwerk en het stimuleren van de ontwikkeling van het pleegkind. Daarnaast bieden pleegzorgorganisaties ook aanvullende cursussen aan om pleegouders deskundiger te maken en worden sommige pleeggezinnen ondersteund met video-interactiebegeleiding (VIB). VIB kan worden ingezet om de pleegouders te ondersteunen in de communicatie en interactie met hun pleegkind, bijvoorbeeld bij het ingroeien in het pleeggezin ter bevordering van de hechting, bij gedragsproblematiek van het pleegkind of bij het omgaan met een beperking van het pleegkind.

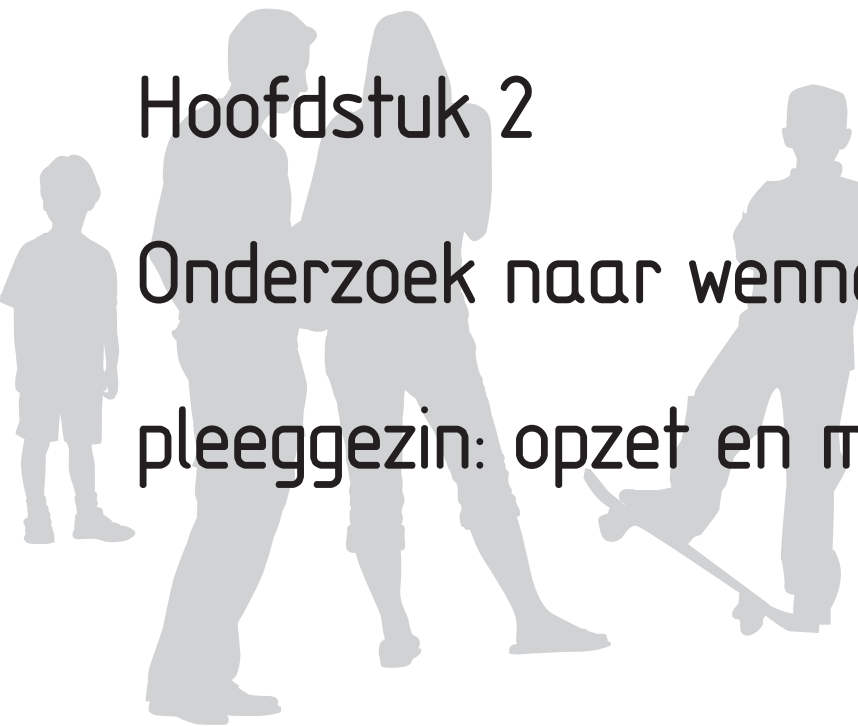
Er zijn, met name buitenlandse studies over wat pleegouders helpt om kinderen met ‘moeilijk gedrag’ te helpen en om zelf met hun eigen negatieve emoties om te gaan als het kind langdurig veel van hen vraagt (Beek & Schofield, 2004; Brown, 2008; Van der Stoel, 1991). Er zijn, vanuit het perspectief van pleegkinderen en pleegouders, kwaliteitscriteria ontwikkeld voor de zorg aan kinderen die niet meer bij hun eigen ouders kunnen wonen (Quality for Children standaarden; Van Beek & Rutjes, 2009); en er heeft een toetsend onderzoek plaatsgehad, waaronder binnen de pleegzorg (Cliënten actief met de kwaliteit van zorg; Rutjes & Sarti, 2012). En er is een enkele studie naar de ervaringen van de eigen kinderen in het pleeggezin (WESP, 2001). Onderzoek specifiek gericht op ervaringen tijdens het wenproces is echter schaars en naar ons weten in Nederland niet beschikbaar.

Ten slotte werken verschillende pleegzorgorganisaties aan trainingen en middelen voor pleegzorgwerkers om gemakkelijker met pleegkinderen in gesprek te komen over hun ervaringen in het pleeggezin, met hun eigen ouders en andere belangrijke mensen en over gebeurtenissen in hun leven (persoonlijke communicatie).

1.7 De situatie van het pleegkind: een kind zonder ouders

Het wennen in een nieuw pleeggezin is een moeilijke opgave. Het pleegkind bevindt zich in een ouderlijk vacuüm. De biologische ouders zijn op een afstand en hebben weinig zeggenschap. De nieuwe pleegouders kent het kind nog niet. Met de voogden en pleegzorgwerkers hebben de kinderen vaak geen persoonlijke band (Okma-Rayzner, 2006). Waarschijnlijk zal het pleegkind zich alleen en verlaten voelen. Er is echter nog nauwelijks onderzoek naar de ervaringswereld van pleegkinderen tijdens het wennen. Hoe gaan ze om met hun emoties? Hoe proberen ze zich aan te passen aan de gewoontes van het

nieuwe gezin? Er is ook nauwelijks onderzoek naar hoe pleegouders en hun eventuele eigen kinderen de komst van een nieuw pleegkind ervaren. Hoe proberen ze het nieuwe kind te helpen? Wat geeft hen steun en bevrediging? Hoe gaan zij om met problemen? Het wennen is een moeilijke periode voor alle betrokkenen. Er kan veel misgaan. Daarom is het belangrijk om meer inzicht te krijgen in de ervaringen tijdens het wennen. Niet alleen om knelpunten bloot te leggen, maar ook om de ervaringskennis van pleegkinderen, pleegouders en eigen kinderen toegankelijk te maken.

Hoofdstuk 2

Onderzoek naar wennen in een pleeggezin: opzet en methoden

In dit rapport doen we verslag van hoe het wenproces verloopt als een pleegkind in de leeftijd van 7 tot 13 jaar geplaatst wordt in een onbekend bestandspleeggezin, met de bedoeling om daar volwassen te worden. Voor het onderzoek zijn individuele en groeps gesprekken gevoerd met pleegkinderen, pleegouders, eigen kinderen van pleegouders en pleegzorgwerkers. Op basis van deze gesprekken hebben we geprobeerd te reconstrueren hoe het wenproces eruit ziet vanuit het perspectief van deze verschillende betrokkenen. Welke positieve kansen zien ze om elkaar te leren kennen en te accepteren? Waar liggen valkuilen? Hoe overwinnen de betrokkenen moeilijkheden? En wat kunnen we hiervan leren voor het steunen van pleegkinderen en pleeggezinnen tijdens de wenperiode, het eerste halfjaar dat ze samenleven?

2.1 Onderzoeksvragen

- In de huidige kennis over de wenperiode valt een aantal dingen op:
- Er is nog weinig kennis over hoe pleegouders, pleegkinderen en eigen kinderen van pleegouders omgaan met emoties tijdens het wenproces en de vraagstukken die daarmee samenhangen, zoals het invoegen in het gezin met specifieke gewoontes, het elkaar leren kennen en accepteren, en het omgaan met heftige emoties.
 - De ervaringsverhalen van pleegouders zijn nog te weinig benut als bron van informatie. Dit geldt ook voor de ervaringsverhalen van pleegkinderen en eigen kinderen zelf.

Voor dit onderzoek is de volgende centrale vraag geformuleerd:
Wat kan worden geleerd van de ervaringsverhalen van pleegzorgwerkers, pleegouders, pleegkinderen en eigen kinderen van pleegouders tijdens de voorbereiding op de plaatsing en gedurende de eerste periode na de plaatsing?

- Bij deze centrale onderzoeksvraag horen drie subvragen:
1. Welke vraagstukken staan in deze periode centraal en hoe gaan de betrokkenen hiermee om?
 2. Hoe gaan de betrokkenen om met heftige emoties en moeilijk gedrag?
 3. Welke steun ervaren pleegouders, pleegkinderen en eigen kinderen van pleegzorgwerkers?

2.2 De respondenten en hun kenmerken

- Voor dit onderzoek hebben de onderzoekers gesproken met pleegzorgwerkers, pleegouders, pleegkinderen en eigen kinderen van pleegouders. We spreken van ‘pleegouders’ wanneer we ons richten op de pleegouders als verantwoordelijken voor het hele gezin.
- De respondenten voor dit onderzoek zijn geworven via diverse kanalen, waaronder:
- Pleegzorgorganisaties
 - De Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP)
 - Het Landelijk Orgaan Pleegouderraden (LOPOR)
 - Jeugdzorg Nederland
 - Het Landelijk Pleegzorg Panel
 - De WAT?!-krant

- Contacten uit eerder onderzoek
- Het eigen netwerk van de onderzoekers

Alle respondenten werkten op vrijwillige basis mee aan het onderzoek. Hoe zij verdeeld waren over de doelgroepen, is weergegeven in de tabellen hierna. Uit de tabellen is op te maken dat met een gevarieerde groep respondenten is gesproken.

2.2.1 Achtergrondgegevens over respondenten en pleeggezinnen

Zowel bij de pleegkinderen als bij de eigen kinderen van de pleegouders hebben we hun (pleeg)ouders gevraagd naar achtergrondgegevens over het pleeggezin: gezins-samenstelling; opleidingsniveau van de ouders; werk buitenshuis; leeftijden van de eigen kinderen en pleegkinderen; aantal jaren ervaring met pleegouderschap. Over het pleegkind hebben we de ouders vragen gesteld over: leeftijd; aantal jaren of maanden in pleegzorg en in het huidige pleeggezin; redenen van uithuisplaatsing en overplaatsing van een pleeggezin naar een nieuw pleeggezin; contact met de biologische ouders en broers en zussen. Ook hebben we aan de pleegouders gevraagd om over hun pleegkind een CBCL (Child Behavior Checklist) in te vullen over huidige gedragsproblemen die ze in hun gezin waarnamen. Al deze achtergrondgegevens zijn verwerkt in de tabellen 1 tot en met 5.

2.2.2 Pleegzorgwerkers

Met pleegzorgwerkers zijn drie focusgroepdiscussies gevoerd, waaraan in totaal 19 pleegzorgwerkers deelnamen. Bij 18 pleegzorgwerkers zijn individuele interviews afgenomen. De pleegzorgwerkers waren afkomstig van twee pleegzorgorganisaties. Hun ervaring verschilde sterk: van 2 maanden tot 20 jaar en alles daartussen in.

2.2.3 Pleegouders

Met pleegouders zijn 5 focusgroepdiscussies gevoerd, waaraan totaal 21 pleegouders deelnamen. Ook bij de pleegouders was een grote variëteit aan ervaring: sommigen waren net gestart, anderen hadden al 20 jaar ervaring met pleegkinderen.

Er zijn individuele interviews afgenomen bij 30 bestandspiegouders die maximaal anderhalf jaar geleden een langdurig geplaatst pleegkind hebben opgenomen. Deze pleegouders zijn geworven via pleegzorgorganisaties en het eigen netwerk van de onderzoekers. In de meeste gevallen werden de pleegouders benaderd door de organisatie van pleegzorg, met het verzoek of zij en hun pleegkind zouden willen meedoen aan het onderzoek. Als zowel pleegouder als pleegkind wilden meedoen, werd er een afspraak gemaakt met de onderzoekers.

Omdat sommige pleegouders meer pleegkinderen hadden die aan het onderzoek wilden meedoen, hebben we het aantal pleegouders aangevuld met pleegouders waarvan geen pleegkind aan ons onderzoek deelnam. In tabel 1 zijn de kenmerken weergegeven van de pleegouders die individuele interviews hebben gegeven.

Kenmerk	Aantal
Alleenstaande pleegouders	3 (10%)
Tweeoudergezin	27 (90%)

Opleidingsniveau moeder	Aantal
Laag	4 (13%)
Gemiddeld	12 (40%)
Hoog	11 (37%)
Onbekend	2 (7%)
Geen moeder aanwezig	1 (3%)
Aantal jaren ervaring als pleegouder	Gemiddeld 8 jaar Minimaal 0,2 jaar Maximaal 37 jaar

Tabel 1 Kenmerken van de geïnterviewde pleegouders (n=30)

2.2.4 Pleegkinderen

De pleegkinderen die individuele interviews hebben gegeven, waren allen langdurig geplaatst en verbleven maximaal anderhalf jaar in het huidige pleeggezin. In tabel 2 zijn de kenmerken weergegeven van deze groep.

Kenmerk	Aantal
Leeftijd	Gemiddeld 9,8 jaar Minimaal 7 jaar Maximaal 13 jaar
Jongen en meisje	9 (30%) en 21 (70%)
Aantal pleeggezinnen waarin het kind is geweest (inclusief huidige)	Gemiddeld 3 pleeggezinnen Minimaal 1 Maximaal 6
Duur in pleegzorg voor de huidige plaatsing (in jaren)	Gemiddeld 2,48 jaar Minimaal 0 jaar Maximaal 10,51 jaar
Duur in huidig pleeggezin (in jaren)	Gemiddeld 0,88 jaar Minimaal 0,05 jaar Maximaal 1,63 jaar
Vrijwillig	1 (3%)
Ondertoezichtstelling	25 (83%)
Ontheffing/ontzegging voogdij	2 (7%)
Onbekend	2 (7%)

Tabel 2 Kenmerken van de geïnterviewde pleegkinderen (n=30)

Internaliserende problemen	Aantal
Niet klinisch	9 (43%)
Klinisch grensgebied	5 (24%)
Klinisch	7 (33%)

Externaliserende problemen	Aantal
Niet klinisch	11 (52%)
Klinisch grensgebied	4 (19%)
Klinisch	6 (29%)

Tabel 3 CBCL-scores* pleegkinderen
(*n*=21; voor 9 kinderen is de CBCL niet ingevuld)

* CBLC, de Child Behavior Checklist voor kinderen, is een vragenlijst om na te gaan hoe ouders hun kind beleven en welke (soort) problemen zij ervaren.

2.2.5 Eigen kinderen van pleegouders

Aanvankelijk was het de bedoeling om de eigen kinderen te interviewen van de pleegouders die aan ons onderzoek deelnamen. Maar dan hadden we slechts 5 eigen kinderen kunnen interviewen, die ouder waren dan 7 jaar en nog in huis woonden tijdens een recente plaatsing van een nieuw langdurig geplaatst pleegkind. Daarom hebben we meer eigen kinderen geworven via pleegzorgorganisaties, de WAT?!-krant, LOPOR, een online pleegzorgpanel en het eigen netwerk van de onderzoekers. De leeftijdsrange van de eigen kinderen is breder dan die van de pleegkinderen. Deze bredere range hebben we geaccepteerd om voldoende eigen kinderen te kunnen interviewen.

Opleidingsniveau moeder	Aantal
Laag	1 (5%)
Gemiddeld	9 (47%)
Hoog	8 (42%)
Onbekend	1 (5%)

Soort plaatsingen waarmee het gezin ervaring heeft	Aantal
Langdurig	6 (32%)
Zowel langdurig als crisis	10 (52%)
Alleen crisis	3 (16%)
Actief als pleeggezin in jaren	Gemiddeld 7,24 jaar Minimaal 0 jaar Maximaal 21 jaar
Aantal pleegkinderen gehad	Gemiddeld 11,42 pleegkinderen Minimaal 1 Maximaal 39

Tabel 4 Kenmerken van de gezinnen waaruit de eigen kinderen afkomstig zijn (*n*=19).

Kenmerk	Aantal
Jongen en meisje	15 (50%) en 15 (50%)
Leeftijd	Gemiddeld 14,77 jaar Minimaal 7 jaar Maximaal 21 jaar
Leeftijd bij start pleegzorg	Gemiddeld 6,91 jaar Minimaal 0 jaar Maximaal 20 jaar

Tabel 5 Kenmerken van de geïnterviewde eigen kinderen (*n*=30)

2.3 Drie onderzoeksmethoden

Centraal in dit onderzoek staan de vraagstukken die zich voordoen bij het wenproces in het pleeggezin en de manier waarop de verschillende betrokkenen daarmee omgaan. Het onderzoek leent zich daarom goed voor een kwalitatieve benadering. We hebben data verzameld via drie methoden:

- individuele interviews met pleegouders, pleegkinderen, eigen kinderen en pleegzorgwerkers;
- focusgroepdiscussies met pleegzorgwerkers en pleegouders;
- casuïstiek door het volgen van twee gezinnen tijdens de wenperiode.

De leidraden van de individuele interviews, focusgroepen en de casuïstiek zijn opvraagbaar via de website van Stichting Alexander (www.st-alexander.nl).

2.3.1 Individuele interviews met pleegkinderen, pleegouders, eigen kinderen en pleegzorgwerkers

Bij de interviews met de pleegkinderen en de eigen kinderen kregen zij eerst een relatiediagram voorgelegd. Het kind werd gevraagd hierin aan te geven welke mensen (volwassenen of kinderen) en dieren - het belangrijkst zijn en in de binnencirkel van het kind staan. Zo kon het kind vertellen over de mensen of dieren die hem of haar lief zijn en konden de interviewers kennismaken met het kind.

Interviews volgens chronologie van de overplaatsing

Zowel in de interviews met de (pleeg)kinderen als in die met de pleegouders werd de chronologie van de overplaatsing gevolgd: het bericht dat het pleegkind zal worden overgeplaatst en naar het nieuwe pleeggezin zal gaan; de eerste kennismaking; de eerste wenweken; de situatie op het moment van het interview. Doel van deze chronologische aanpak is te onderzoeken hoe pleegouders, pleegkind en eigen kind vanuit hun diverse perspectieven de plaatsingsprocedure hebben beleefd, en om te onderzoeken of en hoe hun belevingen zijn veranderd in de tijd.

Vragen naar veranderingen en emoties

Bij de verschillende fases van het wenproces is gevraagd naar veranderingen in het leven van de geïnterviewden: wat veranderde in hun leven; hoe waardeerden ze dat; hoe gingen ze daarmee om? Aan de pleegkinderen werd bij-

voorbeeld gevraagd: waar moest je aan wennen; waren er dingen die je niet snapte; wat deed je om je op je gemak te voelen; wat deden je pleegouders om je te helpen?

Aan pleegouders, pleegkinderen en eigen kinderen is expliciet gevraagd naar de emoties die tijdens het wennen werden opgeroepen. In welke situaties werden positieve en negatieve emoties opgeroepen? Werden deze emoties geuit naar (pleeg)ouders en (pleeg)kinderen? Op welke manier? Of werden deze emoties verborgen of ongewild geuit? Waarom uiten en waarom verbergen? Wat gebeurde er met de emoties die ze niet wilden uiten? Hoe kalmeren of troosten de kinderen en de pleegouders zichzelf?

Leidraad uitgewerkt in interviewschema

Per geïnterviewde groep is deze leidraad uitgewerkt tot een interviewschema. Bij de pleegouders werden bijvoorbeeld extra vragen gesteld over hoe zij omgingen met gedrag van het kind dat ze als moeilijk ervoeren. Bij de eigen kinderen werden vragen gesteld over hoe ze ertegenover stonden dat hun ouders pleegouders waren geworden en hoe ze tegenover de biologische ouders van hun pleegbroer of -zus stonden

Interviews met pleegzorgwerkers

De pleegzorgwerkers zijn geïnterviewd over 18 pleegkinderen die meededen aan ons onderzoek en door hen werden begeleid. In de interviews met de pleegzorgwerkers werden de stappen besproken, die tot de plaatsing hadden geleid bij de betreffende pleegkinderen. Ook ging het in deze gesprekken over de keuze voor een bepaald pleeggezin; de eerste kennismaking; manieren waarop het pleegkind kennismaakte met het nieuwe pleeggezin; de verschillende mensen die bij de overplaatsing zijn betrokken, zoals voogd, crisispleeggezin, kindertehuis, biologische ouders. Ook kwam aan de orde of en hoe met het pleegkind is gesproken voor, tijdens en na de plaatsing en werd gevraagd hoe idealiter een overplaatsing hoort te gaan en hoe het soms in werkelijkheid gaat en wat daarvan de achtergronden zijn.

Procedure en hulpmiddelen bij de kindinterviews

Het kindinterview is vormgegeven aan de hand van vier criteria: aantrekkelijkheid, helderheid, tijdsduur (niet te lang in verband met de concentratie) en verwerkbaarheid van de gegevens (gestructureerd waar het kan en open waar het moet) (Delfos, 2009; Lewis & Lindsay, 2009). Vooraf werd het doel van het interview nogmaals uitgelegd aan het kind. Het gesprek was opgedeeld in clusters vragen en per cluster werd uitgelegd waarom deze vragen werden gesteld. Aan het einde kregen de kinderen de gelegenheid om tips te geven of andere opmerkingen te maken. Bij de helft van de pleegkinderen is bovendien gewerkt met fotodocumentatie. De kinderen kregen van de onderzoekers een fototoestel om foto's te maken van hun huidige situatie. Tijdens een tweede gesprek kwamen de onderzoekers langs om de foto's te bekijken en er met de kinderen over te praten.

Uit eerder onderzoek is gebleken dat kinderen beter zijn te interviewen als je hen betreft bij de taak. Daarom worden de kinderen tijdens het interview meerdere keren uitgenodigd om iets te doen. Bij het al eerder genoemde relatiediagram werden de kinderen uitgenodigd om houten poppen of dieren te kiezen en in het relatiediagram te zetten. Om kinderen controle te geven over de interviewsituatie kregen zij een stopbord in handen. Hiermee konden ze aangeven dat ze toe waren aan een pauze, geen antwoord wilden geven op de vraag of het interview wilden stoppen. Met behulp van een grote gekleurde thermometer konden ze aangeven hoe sterk hun emoties waren: een beetje (geel) tot heel erg (rood).

Beleving en emoties tijdens de interviews

De geïnterviewden hebben niet altijd alle vragen beantwoord. Dit heeft verschillende achtergronden. Soms waren de pleegouders zo emotioneel betrokken bij specifieke ervaringen dat die het hoofdonderwerp werden en andere vragen in het gedrang kwamen. Sommige pleegkinderen vonden het interview te lang duren of vonden het moeilijk om over hun emoties te praten. Hierdoor waren hun antwoorden heel kort, maar toch zeer waardevol: zeggen dat je geen antwoord weet, is ook informatie. Bovendien bleek tijdens de eerste interviews dat sommige vragen aanpassing behoefden.

Interviewers en interviewomstandigheden

De interviewers waren een pedagoog en vier masterstudenten pedagogiek en ontwikkelingspsychologie van Universiteit van Amsterdam en Universiteit Utrecht die hun masterthesis hebben geschreven op basis van het onderzoek (Fluitman, 2011; Andree en Sluiter, 2010; Weeda, 2012). Alle interviewers kregen vooraf een training, in het bijzonder voor het interviewen van kinderen. Alle interviews werden afgenomen in het huis van de (pleeg) ouders. In de regel waren de pleegouders niet aanwezig bij de interviews met de pleegkinderen en eigen kinderen. Als een pleegkind echter aangaf de pleegouder graag erbij te willen, werd dat uiteraard toegestaan.

Alle interviews zijn geanonimiseerd. Dit stond in de wervingsbrief en is nogmaals uitgelegd aan het begin van het interview.

2.3.2 Focusgroepdiscussies

Behalve op basis van individuele interviews hebben we in dit onderzoek ook data verzameld in focusgroepdiscussies met pleegzorgwerkers en pleegouders.

Focusgroepdiscussies met pleegzorgwerkers

Er zijn drie focusgroepdiscussies met pleegzorgwerkers georganiseerd. Deze gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een gespreksleidraad in drie delen. Het eerste deel voorzag in een algemene kennismaking met vragen over de achtergrond van de pleegzorgwerkers. Het tweede deel richtte zich op de voorbereiding op de plaatsing. Het derde

deel bevatte vragen over de eerste periode na de plaatsing. De gesprekken hadden tot doel met pleegzorgwerkers in gesprek te gaan over de vraagstukken die gepaard gaan met de voorbereiding en plaatsing van een pleegkind in een pleeggezin en de verschillende perspectieven hierop in kaart te brengen. Met de pleegzorgwerkers is gesproken over wat er komt kijken bij het wenproces, hoe het beleid zich verhoudt tot de realiteit en welke overeenkomsten en verschillen er zijn in visie en handelen.

De gesprekken duurden twee uur en zijn begeleid door onderzoekers van Stichting Alexander. De gesprekken vonden plaats op het kantoor van de pleegzorgorganisatie. De gesprekken zijn anoniem uitgewerkt.

Focusgroepdiscussies met pleegouders

Er zijn vijf focusgroepdiscussies met pleegouders georganiseerd. Ook deze gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een gespreksleidraad in drie delen. In het eerste deel was plaats voor een kennismaking en werden vragen gesteld over het pleeggezin. In het tweede deel bespraken de pleegouders de voorbereiding op de plaatsing, en meer specifiek de informatievoorziening en kennismaking. In het derde deel van het gesprek stond de eerste periode na de plaatsing centraal. De gesprekken met pleegouders hadden tot doel in gesprek te gaan over de vraagstukken die gepaard gaan met de komst van een pleegkind en de eerste periode na de plaatsing en de manier waarop pleegouders met die vraagstukken omgaan. Door ervaringen uit te wisselen wordt enerzijds duidelijk welke overeenkomsten er zijn in de wenperiode: vraagstukken waar alle pleegouders in meer of mindere mate mee te maken hebben. Anderzijds wordt zichtbaar op welke wijze mensen omgaan met die vraagstukken: en hierin zijn geen twee verhalen gelijk en is aandacht voor verschillen tussen ervaren pleegouders en startende pleegouders.

De gesprekken duurden twee uur. Medewerkers van Stichting Alexander hebben de gesprekken gevoerd op het kantoor van een pleegzorgorganisatie in hun regio. De gesprekken zijn anoniem uitgewerkt.

2.3.3 Casuïstiek: twee gezinnen gevolgd tijdens de wenperiode

Voor het onderzoek zijn twee pleeggezinnen drie maanden lang intensief gevolgd. Na een uitgebreid kennismakingsgesprek met de gezinnen en een interview met de pleegouders voerde de onderzoeker wekelijks telefoongesprekken met een van de pleegouders. Dit gebeurde een aantal weken achter elkaar. Tijdens deze gesprekken nam de onderzoeker de dagelijkse gebeurtenissen van de afgelopen week met de pleegouder door. Hiertoe ontvingen de pleegouders bij het kennismakingsgesprek een logboek waarin ze elke dag een beschrijving konden geven van dagelijkse gebeurtenissen, hoe zij daarmee omgingen en welke emoties zij daarbij ervoeren.

Tijdens de telefoongesprekken werden de aantekeningen uit de logboeken met de pleegouders doorgenomen en werd hierop doorgevraagd. Vervolgens werd met beide gezinnen het zogenoemde Wenspel gespeeld. Dit spel is speciaal voor het onderzoek ontwikkeld om met alle gezinsleden samen te reflecteren op hoe het wennen in een gezin verloopt en de perspectieven van pleegkind, pleegouder en eigen kind bij elkaar te brengen. Met dit spel kan dit op een laagdrempelige en interactieve manier. De deelnemers voeren opdrachten uit en beantwoorden vragen die met het wennen in een pleeggezin te maken hebben. Deze vragen gaan over:

- gedrag, bijvoorbeeld: wat doe je als je je verdrietig voelt?
- de gewoontes in een gezin, bijvoorbeeld: welke regels zijn goed?
- het wennen zelf, bijvoorbeeld: welke plek in het huis staat symbool voor jullie gezin?

De uitkomsten van het Wenspel zijn verwerkt in de casusbeschrijvingen. Ter afronding is het traject geëvalueerd en hebben de onderzoekers hun voorlopige bevindingen teruggekoppeld naar de pleegouders. De pleegouders hebben vervolgens gekeken of zij zich herkenden in de casusbeschrijving van hun gezin en of deze voldoende geanonimiseerd was.

2.4 Aanvullende gegevens ten behoeve van het onderzoek

Aanvullend op de hiervoor genoemde drie methoden hebben we voor het onderzoek ook gegevens verzameld bij de redactie van de WAT?!-krant en het Landelijk Pleegzorg Panel.

2.4.1 Gesprekken met redactieleden Wat?!-krant

We hebben gesproken met tien jongeren die verbonden zijn aan de redactie van de WAT?!-krant. Pleegkinderen en eigen kinderen van pleegouders vormen deze redactie samen en we hebben hen betrokken bij het onderzoek om hun perspectieven samen te brengen. Centraal stond de vraag hoe zij aankijken tegen de komst van een pleegkind en wat het wennen al dan niet vergemakkelijkt. De resultaten zijn gepubliceerd in een artikel in de WAT?!-krant. Daarnaast hebben enkele jongeren van de redactie meegewerkt aan de interviews.

2.4.2 Enquête via het Landelijk Pleegzorg Panel

Het Landelijk Pleegzorg Panel bood ons de mogelijkheid om al in een vroeg stadium van het onderzoek een digitale enquête uit te zetten bij pleegouders, pleegkinderen, eigen kinderen, pleegzorgwerkers en andere betrokkenen bij de pleegzorg. Hiertoe is een vragenlijst opgesteld met 14 vragen, waaronder meerkeuzevragen en

open vragen over verschillende fases in het wenproces. De uitkomsten zijn gebruikt om de gespreksleidraden te ontwikkelen voor de focusgroepdiscussies.

2.5 Verwerking en analyse van de data

De interviews en focusgroepdiscussies zijn geanalyseerd per groep: pleegouders, pleegkinderen, eigen kinderen en pleegzorgwerkers. Per groep werden de vragenclusters geanalyseerd voor elke chronologische stap in de plaatsing:

- Wat vooraf ging aan de plaatsing
- De eerste wenperiode
- Ten tijde van het interview (gemiddeld 8 maanden na de plaatsing).

Vervolgens werd geanalyseerd welke manieren pleegouders, pleegkinderen en eigen kinderen gebruikten om te wennen aan de veranderde situatie. Met gebruikmaking van het theoretisch kader werd hierbij onderscheid gemaakt tussen:

- manieren om te wennen aan gewoontes, regels en eigenaardigheden van het pleeggezin en het pleegkind (structuren);
- manieren om elkaar persoonlijk te leren kennen en waarderen en om elkaar ruimte te geven (warmte en autonomie);
- manieren om met heftige emoties om te gaan: uiten, verbergen, verwerken.

Ten slotte hebben we alle opmerkingen verzameld over steun tijdens het wennen: bij wie pleegouders steun zoeken en waar behoeftes liggen, die niet worden vervuld. In het bijzonder is gekeken naar de steun die pleeggezinnen nodig hebben van de pleegzorgwerkers, met de software MaxQDA, een programma voor de verwerking van data in kwalitatief onderzoek. Daarbij gingen we stapsgewijs te werk. Eerst werd het materiaal ingedeeld in de hiervoor genoemde hoofdcategorieën. Daarna werd er gekeken naar fijnere onderscheidingen. Soms gaf de analyse van een nieuwe groep geïnterviewden, bijvoorbeeld de pleegouders, aanleiding om opnieuw naar het materiaal te kijken van de geïnterviewde kinderen. Iets wat bij de ene groep sterk naar voren kwam, bleek dan bij nader inzicht ook op een iets minder duidelijk manier toch ook aangesneden te zijn bij een andere groep. Op deze manier namen we het materiaal meerdere keren door, totdat we ervan overtuigd waren alle relevante thema's en informatie geanalyseerd te hebben. Deze cyclische werkwijze is karakteristiek voor kwalitatief onderzoek. Op deze manier haalden we de belangrijkste vraagstukken boven tafel en konden we een reconstructie maken van sociale en psychologische processen tijdens het wennen.

De twee casussen zijn uitgewerkt op basis van de aantekeningen in het logboek, de transcripties van de telefonische gesprekken en de transcripties van de drie bezoeken. Per gezin is bekeken welke emoties en vraagstukken het meest voorkwamen. Deze zijn leidend geweest in de verhaallijn.

Hoofdstuk 3

Voorafgaand aan de plaatsing

In dit hoofdstuk geven we een beeld van de periode tussen de indicatiestelling voor een pleegzorgplaatsing en het moment waarop een kind in een pleeggezin geplaatst wordt. In deze periode wordt een match gemaakt, wordt informatie uitgewisseld over het pleegkind en pleeggezin en maken pleegkind en pleeggezin kennis met elkaar. In het onderzoek hebben we gekeken welke aspecten in deze fase een rol spelen, en wat alle betrokkenen hierin waarderen of juist missen.

In paragraaf 3.1 staat de matching centraal. Bij de matching wordt enerzijds gekeken naar de behoeftes en ontwikkelingsvragen van het kind en anderzijds naar de beschikbare pleeggezinnen met bepaalde voorkeuren. Hierbij zijn meer partijen betrokken: de biologische ouders, Bureau Jeugdzorg, de pleegzorgorganisatie, de pleegouders en hun kinderen en de pleegkinderen. Hoe wordt rekening gehouden met de wensen en behoeftes van deze betrokken partijen, en wat is in de praktijk dan mogelijk?

In de paragrafen 3.2 tot en met 3.4 gaat het om de informatievoorziening. Wat moeten en willen de leden van een pleeggezin weten om te kunnen beslissen of het pleegkind bij hen past en om zich goed voor te bereiden op de komst van een kind. En welke informatie hebben pleegkinderen zelf nodig hebben om voorbereid te zijn op de plaatsing, en die ook te kunnen begrijpen en accepteren?

Paragraaf 3.5 focust op de kennismaking. Welke vorm kan die het beste krijgen, hoeveel tijd hebben pleeggezin en pleegkind nodig om kennis te maken en welke hulpmiddelen ondersteunen die kennismaking het best?

In paragraaf 3.6 hebben we de belangrijkste leerpunten en tips gedestilleerd uit de onderzoeksuitkomsten over deze periode.

3.1 Matching

Een goede match tussen pleegkind en pleegouders is heel belangrijk voor het slagen van de plaatsing. Wanneer pleegzorgwerkers en pleegouders vertellen over de voorbereiding en plaatsing, refereren ze vaak aan de manier waarop de matching tot stand is gekomen. Pleegzorgorganisaties hebben steeds meer aandacht voor matching en hebben dit aspect veelal ondergebracht bij een speciaal matchingteam. Dat leidt ertoe dat de matching steeds bewuster gebeurt. In dit onderzoek zijn matchers niet als specifieke onderzoeksgroep opgenomen, maar een aantal van de pleegzorgwerkers met wie gesproken is, bleek ook matcher te zijn.

3.1.1 De pleegzorgwerkers en hun verhaal

Uit de verhalen van de pleegzorgwerkers komt naar voren dat het niet altijd makkelijk is een pleeggezin te vinden waar het kind kan blijven. Vaak zijn er veel mensen bij de matching betrokken, maar hebben ze allemaal hun eigen ideeën en is de keuze beperkt.

Het is lastig. Het is theorie, maar ook gevoel en intuïtie. (pleegzorgwerker)

Ik kan me een zaak herinneren waarin een jongen was geplaatst binnen het netwerk, bij zijn broer. Nou, dat ging niet. En daarna bij zijn tante en daar hebben we heel hard aan gewerkt. Daar ben je dan zo blij dat die jongen gewoon op een plek zit. (pleegzorgwerker)

Soms lukt het niet. Ik heb het met een meisje gehad, we wisten het gewoon niet en ze was in korte tijd al naar twee pleeggezinnen. Daar moest ze ook weg en we hadden gewoon niks, terwijl ze weer bijna weg zou gaan... En toen het uiteindelijk lukte, wat waren we blij! (pleegzorgwerker)

Ook externe factoren kunnen een belemmering vormen voor de totstandkoming van een goede match, zoals de beschikbaarheid van speciaal onderwijs of goedkeuring van de biologische ouders.

Waar ik de laatste tijd heel erg tegenaan loop... dan heb je een geweldige plek gevonden voor een kind en dan loopt het onderwijs niet. De afstemming met het onderwijs, dat is echt mijn prioriteit nu. Speciaal onderwijs, maar ook het gewone onderwijs. (pleegzorgwerker)

Allereerst is het belangrijk dat Bureau Jeugdzorg er helemaal achter staat, dat zij goed meewerken. Dan nog ben je afhankelijk van de toestemming die ouders geven. Als ouders nog gedeeld gezag hebben, dan kan een plaatsing daarmee vallen of staan. (pleegzorgwerker)

3.1.2 De pleegouders en hun verhaal

Ook enkele pleegouders vertellen over de wijze waarop de matching tot stand komt. Uit hun verhalen komt eveneens naar voren dat het lastig is vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Soms is er geen passend aanbod. Of hebben betrokkenen verschillende visies op wat passend is.

Iedere maand krijg je informatie dat ze pleegouders voor kinderen zoeken. Het waren drie kinderen en ik dacht: 'Nou, daar reageer ik op.' Een maand later heb ik een briefje gekregen dat de kinderen dan toch maar gescheiden werden. De kinderen worden nu onnodig uit elkaar gehaald. (pleegouder, refereert aan meerdere kinderen)

Soms nemen pleegouders ook de beslissing toch een kind in huis te nemen, terwijl het niet overeenkomt met hun oorspronkelijke wensen voor de matching.

Bij dat gesprek gaf ik juist aan dat ik twijfelde of ik voor langdurige pleegzorg of weekendpleegzorg wilde gaan. Eigenlijk wilde ik wat ruimte voor mezelf om erover na te denken. Sandra [pleegzorgwerker] gaf aan dat ze veel mogelijkheden zag om Janet bij mij te plaatsen. Uiteindelijk ging Janet niet meer uit m'n hoofd en heeft zij er mede voor gezorgd dat ik voor langdurige pleegzorg ben gegaan. (pleegouder, pleegdochter van 7)

3.2 Informatie over het pleegkind aan de pleegouders

Zowel met pleegzorgwerkers als pleegouders is in dit onderzoek gesproken over de wijze waarop de informatievoorziening over het pleegkind tot stand komt en hoe deze ervaren wordt.

3.2.1 De pleegzorgwerkers en hun verhaal

Uit de gesprekken met pleegzorgwerkers komt duidelijk naar voren dat zij het als een van hun kerntaken beschouwen relevante informatie te verstrekken over het pleegkind. Zij stemmen deze informatie zo goed mogelijk af met de matcher, de voogd en eventuele andere betrokkenen bij het kind, zoals collega-pleegzorgwerkers die bij eerdere plaatsingen betrokken zijn geweest, of met de groepsleiding van de residentiële instelling waar het kind is opgevangen. Ook de biologische ouders kunnen betrokken worden bij het informeren van aanstaande pleegouders, als de situatie van het kind dit toelaat. Pleegzorgwerkers noemen verschillende onderwerpen waarover pleegouders vooraf geïnformeerd zouden moeten worden. De meest voorkomende onderwerpen zijn:

- De medische achtergrond van het te plaatsen kind
- Leefgewoontes van het kind in het gezin van herkomst, zoals de dagbesteding, het ritme, regels en religie, samenstelling van het vorige gezin
- Mogelijke gedragsproblemen, waarop pleeggezinnen

- moeten worden voorbereid
- Het contact met de biologische ouder(s)

De pleegzorgwerkers geven aan niet altijd te beschikken over de informatie die ze graag zouden willen verstrekken voorafgaand aan de plaatsing en zeggen hiervoor soms afhankelijk zijn van derden, zoals de gezinsvoogd. Voor de daadwerkelijke informatie die de pleegzorgwerkers bieden aan gezinnen, zijn de volgende factoren van belang:

- De hoeveelheid tijd waarover de pleegzorgwerker beschikt (Soms moet een kind snel geplaatst worden en is er weinig tijd voor overdracht.)
- De beperkingen in de informatie waarover de pleegzorgwerker beschikt, en afhankelijkheid van derden, zoals de voogd of groepsleiders van een residentiële instelling
- De ervaring van pleegouders
- De behoefte aan informatieverstrekking van het betreffende kind of gezin

De meeste pleegzorgwerkers maken een onderscheid tussen startende pleegouders en ervaren pleegouders en stemmen de voorbereiding daarop af. Met name bij startende pleegouders zijn pleegzorgwerkers alert op het benoemen en waar nodig bijsturen van verwachtingen.

Nou, zeker bij de nieuwe pleegouders blijf ik continu benoemen, zeker als ze roepen, nou dat is zo anders dan we hadden verwacht of het gaat zo goed. Dan zeg ik: wacht maar, ik zeg: hier ga je op terugkomen. Dan mag je mij ermee lastig vallen, want dat gaat gewoon veranderen. Echt waar. En dan krijg je later ook wel terug van: je had toch gelijk. (pleegzorgwerker)

Nou bij nieuwe pleeggezinnen dan vertel je dat toch wel. Dat eerste uurtje dat je er bent, voordat zo'n kindje er is, van hé, wat verwacht je? Daarin heb je het ook over hoe het bij een gezin thuis gaat. Hoe ziet zo'n dag eruit? Hoe laat moet je opstaan als het kind naar huis moet? Wat eten jullie? Soms inderdaad als je een andere cultuur hebt, dan is het voor een kind gek als je hutsput op je bord krijgt, terwijl je normaal gesproken iets anders krijgt. Dus daarin inderdaad, geef je het ook aan. Benoem maar inderdaad zo veel mogelijk. (pleegzorgwerker)

Een aantal pleegzorgwerkers geeft aan niet altijd alle informatie te hebben die ze aan gezinnen willen geven en soms afhankelijk te zijn van derden, bijvoorbeeld de gezinsvoogd.

Ik probeer het wel te krijgen, maar bij de gezinsvoogden moet ik het halen. Maar het lukt me lang niet altijd. (pleegzorgwerker)

En bij de volgende zaak die ik heb, zie ik haar naam [van de voogd] en dan denk ik: O! Dat werkt een stuk fijner. We kennen elkaar. We hebben al anderhalf jaar samengewerkt. Zij weet hoe ik werk, ik weet hoe zij werkt. Nou, dat scheelt een hele hoop. (pleegzorgwerker)

3.2.2 De pleegouders en hun verhaal

Pleegouders hebben grote behoefte aan informatie over een te plaatsen - of net geplaatst - pleegkind, omdat zij de plaatsing en het wennen zo goed mogelijk willen laten verlopen. Zij geven aan dat ze graag willen weten uit wat voor gezin het kind komt (zijn er broers en zussen?), hoe het met de gezondheid van het kind gaat (heeft het bijvoorbeeld een bril of buisjes in zijn oren?), hoe ver het kind is in zijn of haar ontwikkeling (kan het al veters strikken? zijn er gedragsproblemen? kan het zelf een boterham smeren?) en welke interesses en behoeftes het kind heeft (houdt het van zwemmen? is het bang voor honden?). Door goed op de hoogte te zijn van de achtergrond van het kind, komen pleegouders minder voor verrassingen te staan en kunnen ze een pleegkind beter opvangen. Ze krijgen echter lang niet altijd de informatie waaraan ze behoefte (blijken te) hebben. In de gesprekken hebben de pleegouders vooral aangegeven wat ze hebben gemist. Zo is hun soms beperkte informatie over de achtergronden van het kind verstrekt, waardoor pleegouders de verhalen van het kind niet begrijpen of niet weten of het kind liegt of de waarheid spreekt.

Je weet dan [als je informatie hebt] hoe je die kinderen moet opvangen, hoe je ze moet begeleiden. Maar goed, zolang je dom wordt gehouden, moet je eerst het wiel weer helemaal zelf gaan uitvinden. (pleegouder, pleegdochter van 5)

Je gaat nu ergens halverwege beginnen. Je komt vreemd gedrag tegen of onverklaarbaar gedrag of verhalen waarvan je niet weet hoe je ze moet plaatsen en erover kunt praten. En je kan het niet naar behoren oppakken ook, zo'n verhaal, want je weet niet of het waar is, je weet niet wat er gebeurd is. Dat vind ik een hele slechte zaak. (pleegouder, pleegdochter van 4)

Het komt voor dat pleegouders geconfronteerd worden met een (ernstig) ziek kind zonder daar voldoende op voorbereid te zijn. Dit vinden ze heel ernstig. Pleegzorgwerkers zijn in bepaalde gevallen volgens pleegouders goed op de hoogte van de achtergronden van een kind. Zeker in geval van doorplaatsingen hebben zij zelf vaak een dossier opgebouwd over een kind. Daarom zouden ze - waar de privacyregels het toestaan - toegang willen hebben tot dossiers, bijvoorbeeld van eerdere plaatsingen, van de voogd, de schoolbegeleider of artsen.

De informatie uit het ziekenhuis en wat je meekrijgt [is belangrijk]. We moesten er bijvoorbeeld later met het kind heen omdat het een ernstige nierafwijking had. En ook met het eerste kind bleek dat het gewoon hartstikke ziek was: schedelbasisfractuur, gebroken sleutelbeen, we wisten niks. (pleegouder, pleegdochter van 3)

Bij pleegzorg moet er iets zijn van een [soort dossier], de pleegzorgwerker van ons heeft een soort dossiertje van de meiden opgebouwd. Dan denk ik: nou geef dat dan mee... en dan kun je eruit halen wat je [nodig hebt]. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Een enkele pleegouder geeft aan dat ook Bureau Jeugdzorg een rol speelt in de informatievoorziening en dat de uitwisseling tussen pleegzorg en Bureau Jeugdzorg niet altijd vanzelfsprekend is.

Maar dat is het niet alleen. Ik was met een andere pleegouder, die was toevallig met een pleegzorgwerker naar Utrecht gereisd van de week en die vertelde dat pleegzorgwerkers niet alles mogen vertellen van Bureau Jeugdzorg, lang niet alles. Om ja, weet ik het wat, om pleegouders niet af te schrikken. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ik denk dat het heel belangrijk is dat de communicatie tussen [Bureau] jeugdzorg en pleegzorg, dat dat beter gaat. Ik denk dat daar het probleem ligt. Als jeugdzorg het niet doorgeeft aan pleegzorg, dan weten wij als pleegouders ook niks. (pleegouder, pleegdochter van 5)

Pleegouders geven aan dat het belangrijk is zelf assertief te zijn. Ze blijven bellen en vragen om informatie bij pleegzorg en/of voogd. Bij gebrek aan voldoende informatievoorziening via pleegzorg ontplooiën pleegouders ook zelf activiteiten om aan informatie te komen.

Dan moet je de contactpersoon van de pleegzorg mailen. Als die er niet achteraan zit, dan ga je naar de pleegzorginstantie en dan ga je met die contactpersoon of met die dame die de plaatsing gedaan heeft, mailen; daar ga je achteraan. (pleegouder, pleegdochter van 4)

Wij hadden echt steeds vragen en er kwam maar geen antwoord en dan was er weer iemand ziek. En dat heeft wel drie of vier maanden geduurd. Dus we hadden ook wel het idee dat je er iedere keer achteraan moet zitten en vragen van ja hoe zit dit, wij willen hier iets meer over weten. (pleegouder, pleegdochter van 4)

Naast de (toegang tot) informatie die pleegouders van pleegzorgwerkers of andere jeugdzorgmedewerkers krijgen, voorzien pleegouders elkaar onderling ook van informatie. Als een pleegkind wordt overgeplaatst van het ene gezin naar het andere, voorzien pleegouders elkaar van informatie over de manier waarop in het gezin met het pleegkind werd omgegaan en welke leefregels het kind (inmiddels) is gewend.

Verschillende pleegouders geven aan dat pleegzorgwerkers te veel de nadruk leggen op gedragsproblemen en andere negatieve aspecten van het kind of de omstandigheden. In sommige gevallen blijkt zelfs dat de informatie te negatief was.

Dat vond ik zelf heel naar, zijn geen hoogvliegers, dat hoorde we van de plaatser. Ik vond het een soort oordeel, terwijl ik denk je kunt ook gewoon zeggen: 'kunnen gemiddeld leren' of zoiets. Ik ben misschien ook wel gevoelig voor dat soort woorden. (pleegouder, pleegdochter van 13 en pleegzoon van 12)

Ja, bepaalde dingen zijn vast onprettig geweest, maar zij

vulden het ook negatief in. En ik pakte het ook negatief op, merkte ik. Ik moest dan heel erg bij mezelf blijven, van: niet overpakken van hen, niet negatief erin staan. Ik heb het ook met pleegzorg besproken en zij hebben het ook nog met de pleegouders erover gehad. (pleegouder, pleegdochter van 7)

Ja, een hele waslijst, ze hebben er niet omheen gedraaid. Eigenlijk eerder erger voorgespiegeld dan dat het was. Het is natuurlijk heel zwaar aangezet. Ze zou concentratieproblemen hebben, was heel bazig, zou niet met andere kinderen kunnen spelen en dan soort dingen. Je moet allemaal je eigen beeld vormen. Het is wel goed dat je het van tevoren weet, want het is ook niet niks: een nieuw kind opnemen in je gezin. (pleegouder, pleegdochter van 8)

Sommige pleegouders zijn verrast wanneer het allemaal mee lijkt te vallen.

We hadden een stukje voorgeschiedenis gehoord van wat er gebeurd was in de crisisopvang, waarom het daar ook niet lekker liep en ja, de stress die ze daar bij zich had, en toen wij dus Daisy ontmoetten was ze daar dus heel relaxt. Heel rustig en ze reageerde ook rustig op ons. Dus dat was niet een heel zenuwachtig meisje dat echt helemaal vol stress zat. (pleegouder, pleegdochter van 7)

[We hadden begrepen] dat hij opvliegend kan zijn en veel schelden, maar dat bleek allemaal niet aan de hand te zijn gelukkig. (pleegouder, pleegzoon van 7)

Nou, eigenlijk alleen over dat ADHD, dat ze ernaar gekeken hebben en dat ze het vermoeden zeg maar, maar ja, dat hun vermoeden niet juist bleek te zijn, dat ie op school juist hartstikke goed ging eigenlijk en dat ze op school echt stonden te kijken van: ADHD, hoe kom je daar nou bij, weet je wel, zo. (pleegouder, pleegzoon van 8)

Een aantal pleegouders geeft aan liever geen informatie over gedragsproblemen en de geschiedenis van het kind te willen om het kind open tegemoet te kunnen treden. Wel is er behoefte aan hoognodige informatie, zoals medische gegevens en belangrijke praktische zaken.

Nee, ik ben iemand die het allemaal wel ziet. Ik wil eigenlijk niks weten. Of het moeten extreme dingen zijn, zoals misbruik. Is dat niet aan de orde, dan hoef ik het niet te weten. Laat maar komen en ik oordeel zelf. Schoon binnenkomen en zelf je oordeel vellen. Behalve dan dingen als medicaties. (pleegouder, pleegdochter van 12)

Je moet gewoon een kind zien en kijken hoe het reageert, want je kunt wel verslagen en profielen en noem maar op, maar ja, je merkt het eigenlijk toch pas als hij in het dagelijks leven ermee omgaat. En praktische zaken, die komen toch pas aan bod op het moment dat je ermee geconfronteerd wordt. (pleegouder, pleegzoon van 8)

Opvallend is dat er enorme verschillen bestaan in informatiebehoefte van pleegouders. Waar de ene pleegouder

een onverzadigbare behoefte heeft aan informatie, wil de andere het liefst zo min mogelijk weten. Wellicht gaat het om zeer verschillende reacties op eenzelfde vraagstuk. Hoe kun je je voorbereiden op een kind dat je nog niet kent. Voor alle pleegouders geldt dat successen of problemen uit het verleden geen optimale voorspellers zijn voor wat ze in de toekomst met een kind kunnen verwachten.

3.3 Informatie aan het pleegkind

Voor pleegkinderen is de voorbereiding op de plaatsing minstens zo spannend als voor de pleegouders. Ze worden vanuit het ouderlijk huis, een (crisis)pleeggezin of residentiële instelling voorbereid op de plaatsing.

3.3.1 De pleegzorgwerkers en hun verhaal

Uit de gesprekken met de pleegzorgwerkers komt naar voren dat het merendeel van hen nauwelijks mogelijkheden ziet om het pleegkind zelf een keuze te laten maken voor een pleeggezin. De keuze voor het pleeggezin staat vast en hiervoor noemen zij de volgende argumenten:

- Het aanbod aan pleeggezinnen is beperkt.
- Ze vertrouwen op het oordeel van de betrokken volwassenen.
- De wensen van kinderen kunnen vaak niet ingewilligd worden, waardoor zij teleurgesteld zouden raken.

Eén pleegzorgwerker merkt op dat het ook niet altijd in het belang van het kind is om hem of haar actief te betrekken bij de plaatsing, omdat een kind daar ook erg onrustig van kan worden. Een enkele pleegzorgwerker vertelt met het kind te hebben gesproken over zijn of haar wensen voor de overplaatsing.

Ik denk dat de basis van de beslissing, dat dat een voldongen feit moet zijn. Daar bedoel ik mee de beslissing: je gaat weg en je gaat daar naartoe. Daarnaast zijn er nog zo veel facetten: wil je zelf de kleur van je kamer bepalen, hoe wil je je afscheid op school, wil je een housewarmingfeestje geven voor je broer en zus in je nieuwe huis? Dat hebben zij overigens samen met de nieuwe pleegmoeder bedacht. Dat zijn allemaal dingen waar je het kind wel een mening in kunt geven. (pleegzorgwerker)

En wat ze belangrijk vond, is dat er een hond zou zijn. Want in het gezin waar ze toen woonde, hadden ze ook een hond en een of twee katten. In het gezin waar ze terecht zou komen hadden ze geen hond, maar ik kon haar wel vertellen dat de opa en oma die vlakbij woonden, wél een hond hadden en dat ze die ook mocht uitlaten. (pleegzorgwerker)

Het komt regelmatig voor dat de mening van de kinderen over het hoofd wordt gezien tijdens de voorbereiding op een plaatsing.

Ik merk dat als ik een gesprek heb [met alle partijen om de tafel] en er dan allerlei conclusies worden getrokken, dat ik inbreek van: ho, hebben we het eigenlijk weleens aan het kind zelf gevraagd? Wat die ervan vindt? O ja, is dan de reactie. Wat stom dat we daar niet aan hebben gedacht! (pleegzorgwerker)

Wij kunnen het allemaal heel mooi met elkaar afstemmen, maar ik denk dat het kind het meest leidend zou moeten zijn en niet wij. En dat gebeurt gewoon weinig, dat is jammer maar dat is gewoon zo. (pleegzorgwerker)

3.3.2 De pleegkinderen en hun verhaal

De informatie over de overplaatsing komt voor pleegkinderen vaak als een grote verrassing. De voogd had bijvoorbeeld wel verteld dat ze tijdelijk in het gezin woonden, maar niemand had hun verteld hoelang ‘tijdelijk’ zou duren.

Mijn pleegmoeder zei: ‘De pleegzorgwerker zit in de keuken. Ze heeft een bericht voor je.’ En toen zei ze het en toen moest ik huilen, het stopte gewoon niet meer. Ik wist wel dat ik naar een ander pleeggezin moest, maar niet wanneer. (pleegkind, meisje van 11)

Soms is het zelfs de eerste keer dat de pleegkinderen te horen krijgen dat ze ‘nooit’ meer bij hun vader en/of moeder gaan wonen.

Pas toen zeiden ze dat ik nooit meer bij m’n vader en moeder kon wonen. Ik kan er altijd nog naartoe als ik later oud ben, maar ik kan er niet meer wonen. (pleegkind, jongen van 9)

Pleegkinderen zijn vooral nieuwsgierig naar eigen kinderen en huisdieren in het nieuwe pleeggezin. De pleegkinderen krijgen deze informatie te horen of willen die graag weten. Hun voogd of andere betrokkenen kunnen niet altijd antwoord geven op hun vragen of de informatie is niet helemaal duidelijk voor de kinderen.

Naar de familie Jansen, zeiden ze. Ze wisten nog niet of er andere kinderen waren, dat wisten ze niet. (pleegkind, jongen van 9)

Ze had alle namen gezegd en ze zei dat er best wel veel kinderen waren. Die zijn er nu nog steeds. Ik keek een beetje raar, want ik dacht: zó veel kinderen. Ik dacht eerst dat het allemaal echte waren. Toen hoorde ik later dat het niet allemaal echte kinderen waren. (pleegkind, meisje van 11)

Het is lang niet altijd de voogd of pleegzorgwerker die het pleegkind informeert. De vorige pleegouders zijn ook weleens de boodschapper, maar dat gaat niet altijd goed, zoals blijkt uit het volgende citaat.

Ze zeiden dat ik dan nooit meer daar [crisisgezin] naartoe zou komen en dat mijn nieuwe pleegouders niet geloven. Hun geloofden wel en dat ik ervoor moest zorgen dat mijn nieuwe pleegouders gelovig werden. (pleegkind, meisje van 10)

Slechts 1 pleegkind geeft spontaan aan dat ze inspraak heeft gehad in het gezin.

Ja, ze had van tevoren gevraagd: ‘Wat zou jij willen in een volgend pleeggezin?’ Ik zei dat ik de jongste wilde blijven en ik wilde graag een hond. (pleegkind, meisje van 11)

De informatie die de pleegkinderen krijgen over de plaatsing kan positief of negatief werken. Zeven pleegkinderen vertellen dat ze positiever naar de plaatsing uitkeken, omdat ze wisten dat het nieuwe pleeggezin kinderen of dieren had.

En ik dacht van: nou ik zal het wel naar m’n zin hebben, want als er zo veel pleegkinderen zijn, dan kan ik het wel makkelijk naar mijn zin hebben. Dan kan ik met ze spelen buiten of binnen als het regent, met de lego of zo. (pleegkind, meisje van 11)

Nou ze zeiden van: ‘Oh, je gaat naar Dorothea.’ En toen dacht ik: oh leuk, heb ik weer een pleeghond! Dus ik was helemaal blij. (pleegkind, meisje van 11)

Vier pleegkinderen zagen juist tegen de plaatsing op doordat hun dingen waren verteld.

Alleen toen hoorde ik dat ik naar een boerderij moest en ik dacht dat het heel vies zou zijn met koeien en koeienvlaai en dat het altijd stonk met vliegen. (pleegkind, meisje van 11)

De overplaatsing begrijpen en accepteren

Niet alle kinderen hebben antwoord gegeven op de vraag of ze begrijpen waarom ze overgeplaatst zijn. Dertien kinderen geven aan het wel te begrijpen, doordat ze het uitgelegd hebben gekregen, maar dat wil niet zeggen dat ze het ook eerlijk vinden. Zes kinderen vertellen dat zij de overplaatsing eerlijk of grotendeels eerlijk vinden. Vaak noemden ze hiervoor geen reden, maar één pleegkind zei dat ze het eerlijk vond dat ze overgeplaatst werd, omdat het gewoon bij pleegzorg hoort.

Ja, want iedereen die een pleegkind is, die moet verhuizen. (pleegkind, meisje van 10)

Redenen die de pleegkinderen noemen voor de overplaatsing, zijn dat ze niet in het huidige pleeggezin kunnen blijven tot hun 18de of dat ze niet in hun thuissituatie kunnen wonen. Bij 1 pleegkind gingen de pleegouders scheiden.

Hier kan ik tot ik 18 ben wonen. Ja, daar mochten nog andere kinderen komen en dan werd het te vol en dan wordt het ook te druk daar en dat konden ze dan niet bijhouden. (pleegkind, jongen van 7)

Op dat huis mocht je maar een jaar blijven en, ja... volgens mij waren we daar al 8 dagen te lang, dus toen moesten we daardoor weg. (pleegkind, jongen van 13)

Drie kinderen snappen de reden waarom ze overgeplaatst worden niet. Eén kind is hier best boos over, omdat niemand haar heeft uitgelegd waarom ze weg moest. Zij vindt het dan ook niet eerlijk dat zij is overgeplaatst.

Kind: nee, dat snap ik niet. Interviewer: Nee? Heeft de pleegzorgwerker- heeft Denise wat verteld? Of Daniëlle, de voogd? Kind: Nee, allebei niet! (pleegkind, meisje van 7)

Als kinderen begrip hebben voor de overplaatsing, betekent dit niet dat ze het ermee eens zijn. Zij hebben zo hun bedenkingen. Met name de biologische familie speelt hierbij een rol.

Nou nee, want mijn broertje was daar toen helemaal alleen en hij werd meestal daar toen ook gepest en dat vond ik dan niet eerlijk, dat ik niet meer voor hem kon opkomen daar. (pleegkind, jongen van 13)

Omdat ik met hem (broertje) opgegroeid ben, maar soms is ie wel vervelend, maar eigenlijk kan ik me niet voorstellen als ik zonder hem ben. (pleegkind, meisje van 11)

Ja, dat ik niet meer bij m’n vader en moeder mocht wonen. Dat vond ik helemaal niet leuk. (pleegkind, jongen van 9)

Naar de overplaatsing uitkijken of ertegen opzien
Pleegkinderen hebben verschillende gevoelens over de kennismaking, voordat deze echt plaatsvindt. Sommige pleegkinderen noemen positieve gevoelens, en anderen juist negatieve. Ook noemen ze vaak een combinatie van negatieve en positieve gevoelens.

Ja, daar was ik wel blij en niet blij om. Want ik dacht: straks gaan ze me slaan en doen ze heel erg lelijk tegen me. Maar aan de andere kant dacht ik weer van: ze kunnen ook heel aardig doen. (pleegkind, meisje van 8)

Negentien van de 30 pleegkinderen noemen dat zij positieve gevoelens hadden tegenover de plaatsing. Redenen die genoemd worden, zijn dat ze blij zijn weg te mogen bij hun oude pleeggezin of tehuis of dat ze positieve verwachtingen of hoop hebben over het nieuwe gezin.

Ik vond het al niet meer zo leuk daar [kindertehuis] worden, omdat we daar al twee jaar zaten. En toen wilden we ook een keertje ergens anders naartoe. En dat mocht toen en daar werd ik heel blij mee. En we zagen ook altijd andere kinderen weggaan en dat vonden wij niet leuk, omdat wij ook weg wilden. (pleegkind, jongen van 12)

Hier was misschien een meisje waarmee ik wat kon spelen. (pleegkind, meisje van 8)

Eén pleegkind vertelt dat ze het leuk vindt, omdat ze verhuizen leuk vindt.

Gewoon, want ik vind verhuizen heel erg leuk. (pleegkind, meisje van 7)

Twintig pleegkinderen noemen dat zij negatieve gevoelens hadden. Die gevoelens zijn er voornamelijk, omdat de pleegkinderen het jammer vinden dat ze weg moeten uit het pleeggezin of tehuis waar ze nu wonen en dat ze het jammer vinden w  r te moeten verhuizen.

Want daar had ik ook aardig wat vrienden. (pleegkind, jongen van 10)

Nou dan moest ik weer heel erg wennen en ik moest van school weg. Na zes jaar op dezelfde school moest ik daar weg! Dat vond ik heel erg. (pleegkind, meisje van 11)

Nare verwachtingen of niet weten wat je kan verwachten, noemen de pleegkinderen als een andere reden om tegen de plaatsing op te zien.

Toen was ik heel erg zenuwachtig. Toen zat ik zo oeeeh (zit te trillen) hoe zou dat nou gaan en ze zullen toch niet boos worden. (pleegkind, meisje van 8)

Als je iemand voor de eerste keer ontmoet, dat vind je toch eng? (pleegkind, meisje van 7)

3.4 Informatie aan de eigen kinderen in het pleeggezin

De ge interviewde eigen kinderen krijgen met name informatie van hun ouders en vrijwel nooit van de pleegzorgwerker. Het merendeel van de ge interviewde pleegouders hadden geen eigen kinderen. De pleegzorgwerkers maken geen melding van het informeren van eigen kinderen voorafgaand aan de plaatsing. In deze paragraaf komen dan ook alleen de eigen kinderen aan het woord. Wanneer er een nieuw pleegkind in het gezin komt, vertellen ouders aan de eigen kinderen altijd de naam, het geslacht en de leeftijd van het pleegkind. Meer informatie is niet altijd bekend. Sommige kinderen vinden deze informatie ook genoeg. Meer hebben ze niet nodig.

Ja, dat het een jongentje was en dat ie Pepijn heette en hoe oud hij was en zo. Maar heel weinig voor de rest. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 8)

Nee, ik heb geen details gekregen. Dat hoeft ik ook nooit te weten. Vind ik niet interessant. Ik vind dat als dat kind hier zonder spullen aankomt, dan vind ik het al genoeg. Hoef ik niet nog een heel verhaal te weten. (eigen kind, jongen van 13, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Je kan wel vertellen dat het een hele aardige leuke jongen is, maar dat zeggen ze van iedereen waarschijnlijk. Anders blijft pleegzorg er mee zitten! Dus ik vind het op zich wel een goed systeem. Dat je alleen een naam krijgt en een leeftijd. Want dan weet je toch waar je je op moet voorbereiden. (eigen kind, jongen van 17, pleegkind van 13)

In sommige gevallen vertellen ouders ook iets over het

(probleem)gedrag van het pleegkind. Deze informatie blijkt volgens de eigen kinderen niet altijd te kloppen en kan ook zorgen voor een negatief beeld ten opzichte van de plaatsing.

En ze had een hechtingsprobleem, dat heeft ze nog. Dat heeft ze wel, maar daar hebben wij niet echt heel veel van gemerkt. Ze heeft het in haar vorige pleeggezin blijkbaar helemaal niet leuk gehad. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 9)

De reden van uithuisplaatsing wordt de kinderen niet altijd verteld. Hoe jonger de kinderen zijn, hoe minder er aan de kinderen verteld wordt.

Het verhaal van haar ouders, dat weet ik eigenlijk niet. Dat weten papa en mama wel, alleen dat mag ik denk ik niet weten. En misschien mag ik het wel weten, maar ik hoef het ook eigenlijk niet te weten. Ik weet niet wat dan mijn meerwaarde daaraan zou zijn. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 9)

Er werd mij altijd uitgelegd: ‘een beetje ziek in haar hoofd’. Dus ja. Verder vind ik het allemaal best. (eigen kind, jongen van 17, pleegkind van 13)

Ja, ik weet wel ongeveer het verhaal. Meestal/soms moet ik er wel even naar vissen. Mijn ouders hebben soms nog [iets] van: moeten we dat nou wel vertellen? Maar omdat wij ook wel steeds meer gewoon oppassen, hebben wij zelf ook wel graag dat we het verhaal weten. Want soms dan vertellen ze opeens iets, dan wil je wel voorbereid zijn. (eigen kind, meisje van 17, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Over het uiterlijk van een pleegkind blijkt van tevoren zelden iets bekend. Maar 1 eigen kind vertelde dat zij een foto hadden gezien van het pleegkind. Wanneer in het gezin ook crisisplaatsingen zijn, wordt de informatie een ‘bekend riedeltje’.

Dat we weer eentje zouden krijgen en dat we weer aandacht moesten besteden en zo. Op een gegeven moment vind ik [het] wel goed. (eigen kind, jongen van 15, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Voordat de ouders besluiten om een kind in het gezin op te nemen, praten ze in de meeste gevallen (23 van de 30) met hun eigen kinderen.

De kinderen die hier meestal komen, die komen hier altijd een dagje of een middag praten en dan kunnen wij ook zeggen van: ‘Ja, met die zie ik het zitten en met die niet, of daar krijg ik dikke ruzie mee.’ Dat doet ons mam altijd. (eigen kind, jongen van 17, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ze hebben eerst gevraagd of we het er allemaal mee eens waren, want ja dat is toch wel heel wat anders als je ineens gewoon echt een broertje erbij krijgt. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 13)

Aan de eigen kinderen is ook gevraagd wat er zou gebeuren als zij zelf niet zouden willen dat het pleegkind komt. Twaalf eigen kinderen zijn daar heel stellig over: zij worden zeker gehoord door hun ouders. Zij geven aan dit een heel belangrijk punt te vinden.

Dan zouden ze terugbellen van: ‘E  n van de kinderen ziet het niet zitten dus het gebeurt niet.’ (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 5)

Dat vind ik wel belangrijk. Mijn moeder heeft de grootste zorg voor het kind, maar ik woon nog wel thuis. Je hebt er wel continu mee te maken. Je bent er wel mee bezig. Gewoon dat ik zo iets hebt van: dan kies je dus niet voor mij, maar voor een ander kind. (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 3)

Vijf kinderen zijn wat sceptischer over hun invloed of denken geen invloed te hebben. Twee kinderen noemen dat ze er de ene keer wel invloed op hebben, maar de andere keer niet.

Ik denk dat papa en mama ons wel omgepraat zouden hebben. (pleegkind, meisje van 10, pleegkind van 9)

Meestal is het van: me oudste zus, mijn vader en mijn moeder. Als die [het] ermee eens zijn, dan heb je wel veel kans dat het kindje komt. Maar als wij, als verder alle broers en zussen van mij er niet op zitten te wachten, dan doen we het niet. Maar als ik alleen er geen zin in heb, dan is het jammer voor me. (eigen kind, meisje van 15, pleegkind van 5)

Ja, maar dat maakte niet zo veel uit volgens mij, want we kregen er sowieso wel eentje. (eigen kind, jongen van 15, pleegkind van 12)

Vijf eigen kinderen geven aan dat hun mening niet is gevraagd. Dit zijn wat jongere kinderen. Een eigen kind geeft aan dat hij wel graag zijn mening had willen geven.

3.4.1 Uitkijken naar de komst van een pleegkind, of ertegen opzien

Veel kinderen verwachten extra gezelligheid in het gezin door de komst van een pleegkind. Soms hopen ze dat een pleegkind een broertje of zusje, of vriendje zal worden. Sommigen dachten daarnaast dat het ook wel moeilijk kon gaan worden. Veel eigen kinderen hebben een ambivalent gevoel. Aan de ene kant vinden ze het leuk dat er een pleegkind in hun gezin komt, maar aan de andere kant hebben ze ook hun twijfels.

Het was wel een beetje dubbel, want het is natuurlijk spannend, maar het is ook wel heel leuk. Je hebt er weer een nieuwe uitdaging bij en gewoon heel iemand nieuws in je leven die je kunt leren kennen en misschien ook wel veel kan brengen. Maar kan ook fout uitpakken, dus dat was een beetje dubbel. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 13)

Twee ntwintig kinderen noemen dat ze een positief gevoel hadden over de komst van een pleegkind. ‘Ik vond het wel leuk’, is een veel gehoorde uitspraak. Ze zijn enthousiast, omdat ze weer een nieuw kind in huis mogen begroeten. Ze kijken positief aan tegen de veranderingen die hierbij horen en waarderen het vooral als er kleine kinderen in het gezin worden opgenomen.

Meer kinderen om je heen. Altijd wel wat te doen. Altijd wel wat te kletsen. Altijd druk aan tafel. (eigen kind, jongen van 17, pleegkind van 10)

Nou, ik hou heel erg zo van kleine kindjes en... ik wist dat het weer een klein baby’tje was en dat vind ik altijd leuk. (eigen kind, jongen van 12, pleegkind van 4)

Zeventien kinderen vertellen dat zij ook een negatief gevoel hadden bij de plaatsing. Dit heeft er soms mee te maken dat er een onbekend kind in het gezin komt wonen. Negatieve ervaringen met een eerder pleegkind kunnen eveneens de oorzaak zijn van een negatief gevoel bij een nieuwe plaatsing. Bezorgdheid over de ouders wordt ook genoemd.

Wij zijn best een hecht gezin op zich, dus dan komt er in e  n keer iemand bij. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 9)

Gewoon van eh ja en dan is het hier weer druk en mijn ouders denken dan weer niet aan zichzelf, maar uiteindelijk kwam het allemaal wel goed. (eigen kind, jongen van 13, pleegkind van 5)

Want ik wist echt niet wat ik kon verwachten, dat vond ik wel vervelend, als ze nu eens heel vreselijk was? (eigen kind, jongen van 13, pleegkind van 15)

Evenals pleegouders, hebben ook de eigen kinderen soms negatieve informatie gekregen over het pleegkind. Een aantal eigen kinderen geeft aan dat de verwachtingen die daarmee gewekt zijn, niet altijd opgaan.

Ik had ook wel een beetje mijn twijfels, omdat ze zo veel negatieve informatie over haar hadden gegeven. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 9)

Ze zeiden dat ze steeds loog, maar dat deed ze niet. Dat zei ze eigenlijk alleen maar, omdat ze wou dat anderen haar lief vonden. Dus als ze iets fout had gedaan dan zei ze dat expres niet, want dan wist ze al van: ow, dan vinden ze me niet meer lief en dan moet ik weer weg. (eigen kind, meisje van 10, pleegkind van 9)

Enkelen noemen dat ze het lastig vinden dat er een jonger kind in het gezin komt wonen, dat misschien veel gaat huilen.

Want ik vind baby’s wel superleuk, maar dat huilen en die vieze luiers en zo. Dat vind ik allemaal minder leuk. En omdat het toch wel een kleintje is die heel veel aandacht vereist. (eigen kind, meisje van 15, pleegkinderen van 1 en 5)

Een enkel kind vindt de aangekondigde (strengere) regels lastig. Het geslacht van een pleegkind blijkt er ook toe te doen: zo riep de komst van een meisje in een ‘jongens-gezin’ vragen op.

Maar ik had mijn twijfels omdat het een meisje was en ik wist niet zo goed hoe ik daarmee om zou moeten gaan. (eigen kind, jongen van 18, pleegkind van 12)

In een paar gevallen waren de eigen kinderen wat afwach- tend. Dit kon te maken hebben met eerdere ervaringen, maar ook met het gebrek aan eerdere ervaringen.

Ik had er niet echt een verwachting bij eigenlijk. Nee... in eer- ste instantie nog niet echt. Ik had zo iets van: ik zie het wel! (eigen kind, jongen van 19, pleegkind van 8)

Op een gegeven moment leer je jezelf aan om gewoon een beetje te kijken van nou het zal allemaal wel. En dan op het moment dat hij er is, ga je pas een mening vormen, zeg maar. (eigen kind, meisje van 20, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Er zijn ook 6 kinderen die neutraal zijn over de plaatsing. Neutraal wordt dan omschreven als ‘normaal’: er komt weer een nieuw kind op de plek van een kind dat het gezin verlaten heeft. Sommigen hadden van tevoren geen mening, of het maakt hen niet veel uit dat er (weer) een nieuw pleegkind wordt geplaatst.

3.5 Kennismaking voorafgaand aan de plaatsing

Een belangrijke stap die aan de daadwerkelijke plaat- sing voorafgaat, is de kennismaking tussen pleegkind en pleeggezin.

3.5.1 De pleegzorgwerkers en hun verhaal

Vrijwel alle pleegzorgwerkers zijn van mening dat het contact tussen pleegkind en pleeggezin idealiter rustig opgebouwd moet worden. Indien mogelijk ontmoeten de pleegouders en biologische ouders elkaar, voordat de pleegouders contact maken met het kind. Vervolgens start het kind met korte bezoeken bij het pleeggezin thuis of de pleegouders komen op bezoek bij de huidige woon- plek van het kind. Sommige pleegzorgwerkers noemen dit ook wel de ‘speelmiddagen’ of het ‘koffiedrinken’. Wan- neer deze bezoeken goed verlopen, komt het kind soms een of meer keer logeren in het beoogde pleeggezin, waarna de plaatsing wordt bevestigd. In de praktijk wordt hier echter vaak van af geweken. De pleegzorgwerkers noemen hiervoor meerdere oorzaken:

- Het kan in het belang van het kind zijn om de kennismakingsperiode in te korten, bijvoorbeeld bij een baby of wanneer een kind in een crisissituatie verkeert.

- Soms wordt er de voorkeur gegeven aan het overplaatsen in een vakantieperiode.
- Soms hebben ouders of de residentiële instelling waar het kind verblijft, zelf een heel duidelijk idee van hoe de overplaatsing georganiseerd zou moeten worden en sluiten de pleegzorgwerkers zich hierbij aan.
- Voor sommige kinderen is het beter hanteerbaar wanneer de plaatsing snel tot stand komt. Een lange voorbereiding maakt de plaatsing voor hen onnodig stressvol.

Ook bekijkt de pleegzorgwerker de bijdrage die hij of zij voor dit specifieke kind in deze situatie kan hebben.

Vaak als het nieuwe gezinnen zijn, proberen we aan te geven bij de teamleider van: ‘Kan er ook een pleegzorgwerker bij zijn?’. Om die allereerste start, de eerste kennismaking een beetje te sturen of soms even de kaders neer te zetten voor de voorgdij. Maar bij de ervaren gezinnen redden we het niet altijd [om bij plaatsing te zijn]. Dan maken we daar een keuze in. (pleegzorgwerker)

Nou kan het soms wel heel erg overweldigend zijn voor kin- deren als er én twee voogden kinderen komen brengen en er zitten twee pleegouders en er zitten ook nog mensen van de pleegzorg. Dan zitten daar vijf volwassenen te kijken hoe jij je daar gaat gedragen. Dus dat zijn wel afwegingen die we soms maken: hebben we wel wat toe te voegen bij de eerste kennismaking of niet? (pleegzorgwerker)

3.5.2 Hulpmiddelen die pleegzorgwerkers tot hun beschikking hebben

Pleegzorgwerkers vertellen sporadisch dat zij hulpmidde- len inzetten om de kennismaking te vergemakkelijken en pleegouders en pleegkinderen te helpen om met elkaar in gesprek te gaan. De meeste werkvormen zijn erop gericht om herkenningpunten te creëren bij de pleegkinderen en pleegouders, waardoor beiden beter weten wat ze kunnen verwachten als het pleegkind echt in het gezin geplaatst wordt.

De Pleegzorgkit

Pleegzorgwerkers noemen de Pleegzorgkit als hulpmid- del tijdens de kennismaking, maar slechts een enkeling geeft aan deze te gebruiken. De Pleegzorgkit is ontwik- keld door Pleegzorg Nederland en bestaat uit een rood blikje met vijftien enveloppen met ieder een eigen onder- werp. Het pleeggezin vult de enveloppen met foto’s, teke- ningen, cd’tjes of de lijstjes die erbij geleverd worden. De volgende onderwerpen komen aan bod: welkomstgroet, samenstelling gezin, huis, buurt, kamer van het pleeg- kind, eten, school, sport/hobby’s, zakgeld, muziek, huis- dieren, weekendinvulling, geloof, uitgaan en huisregels.

Het [Pleegzorgkit] structureert de kennismaking. Ik heb wel- eens kaartjes gemaakt en [gezegd] van: ‘Grabbel er maar eentje en lees maar voor wat erop staat’, anders is het al

gauw van: ‘Hoi, ik ben die en die’, en wat moet je dan nog aan elkaar vragen? En dan [door die kaartjes] kan je een beetje spelend kennis met elkaar maken. En gelegitimeerd ook din- gen aan elkaar vragen en een beetje richting geven van: ‘Oh, je kan het ook hebben over wat vind je lekker om te eten, wat vind je hartstikke vies?’, dat soort dingen. (pleegzorgwerker)

Het Levensboek

Een andere werkvorm die pleegzorgwerkers een enkele keer noemen, is het Levensboek: een multomap met een losbladig systeem, waarin ouders samen met hun kind, de pleegouders en (gezins)voogden alle relevante infor- matie van het kind en zijn familie en voorgeschiedenis kunnen vastleggen. Het is bedoeld om het pleegkind inzicht te geven in zijn of haar achtergrond en te helpen met het verwerken van ervaringen. Het Levensboek is niet specifiek bedoeld voor de kennismaking: het biedt pleeg- ouders en pleegkinderen een handvat om te reflecteren op wat het kind allemaal meemaakt in het pleeggezin.

Andere methoden

Enkele pleegzorgwerkers geven aan de Pleegzorgkit en het Levensboek liever niet te gebruiken of niet te kennen, en eigen methoden in te zetten. Een aantal is wel bekend met de werkvormen, maar vreest dat het hen extra werk kost om ze in te zetten: ze zijn daarom huiverig om ze te gebruiken. Een pleegzorgwerker geeft aan dat het te veel ‘rompslomp’ is. Een voorbeeld van een eigen methode voor de kennismaking is het gezin en het pleegkind de opdracht te geven foto’s te maken van dingen die voor hen van belang zijn.

Ik ken het kennismakingsspel, maar ik gebruik het niet. Het is te veel rompslomp zeg maar. (pleegzorgwerker)

Ik ken het niet, ik ken wel een fotoboekje als voorbereiding en zeker voor jongere kinderen is dat heel fijn, een foto van het konijn en van de poes, en van het steegje en van de kamer en van de tafel waar je eet... dat aspirant-pleegouders ook een foto maken van alles wat in huis is. (pleegzorgwerker)

Dat [Levensboek] speelt daar wel een rol in, maar daar ben ik zelf niet zo kapot van. Ik vind het een beetje oppervlak- kig. Ik vind het leuker als een kindje kan teruglezen over een dagje Walibi en als er dan foto's bij staan. Dat Levensboek is veel algemener en heel kort. Het is niet mijn ding. Ik geef [het] ze wel altijd, maar ik ben er zelf niet zo actief in. (pleeg- zorgwerker)

3.5.3 De pleegouders en hun verhaal

Pleegouders doen er alles aan om de eerste kennisma- king zo prettig mogelijk te maken voor het pleegkind. Ze halen speelgoed in huis, de eigen kinderen zijn thuis en het pleegkind mag vaak overal rondsnuffelen.

We hebben het hele huis verbouwd en een speciale kamer voor haar gemaakt en die helemaal ingericht. Ze zag mij bij de ken-

nismaking in een werkpak, druk bezig met haar kamer mooi te maken. En daar heeft ze het nog steeds over. Dat vond ze heel erg belangrijk. Om een soort vast nestje, warm gevoel te creëren. En dan was ik weer bezig met de cv-kachel, of met de deur te schilderen of haar bed in elkaar aan het zetten. (pleeg- ouder, pleegdochter van onbekende leeftijd)

Het [de kennismaking] was in zijn eigen thuisomgeving. We hebben eigenlijk gewoon heel rustig met hun gepraat, en wat vragen gesteld, gewoon heel globaal, zoals wat vind je lekker om te eten en welke kleuren vind je mooi? Het duurde hoog- uit drie kwartier, daarna is hij een middagje bij ons komen spelen. (pleegouder, pleegzoon van 8)

Pleegouders noemen, net als de pleegzorgwerkers, dat ze zelf hulpmiddelen inzetten om de kennismaking te vergemakkelijken.

Wij hadden van tevoren al een fotoboekje gemaakt, van de belangrijkste dingen, van ons huis, hoe het van buiten eruit- ziet, haar kamertje, de kinderen, ons allemaal op de foto, de huisdieren. Zo hebben wij het voorbereid eigenlijk, ja, dat is een heel fotoalbumpje met tekst en dat hebben we dus aan de oma meegegeven van: ‘Joh, dan heeft ze vast wat om te laten zien aan de omgeving en aan school en aan de vriendinne- tjes van: daar ga ik wonen.’ Ik hoorde dat ze dat heel erg leuk vond, dat heeft ze aan iedereen laten zien. (pleegouder, pleegdochter van 9)

Geen enkele pleegouder vertelt gebruik te maken van de Pleegzorgkit of het Levensboek. Sommige ouders hebben er wel van gehoord.

We hebben het Rode Blikje [Pleegzorgkit] wel even doorge- keken, maar het was verplichte kost voor hem. Ja, hij vond het niet interessant. Je merkt zelf ook snel dingen zoals wat hij lekker vindt om te eten. (pleegouder, pleegzoon van 10)

Neuh, nou we hebben gewoon niks met het Levensboek gedaan. Zelf wel een boekje gemaakt, we houden alles bij. (pleegouder, pleegdochter van 8)

Pleegouders zijn blij verrast wanneer een kind zich open opstelt en honderduit begint te vertellen of fysiek contact zoekt. Het merendeel geeft aan dat dat het contact mak- kelijker maakt, al zijn pleegouders wel op hun hoede: zij noemen vaak in één adem dat een kind dat zich direct zo opentelt, vaak ook hechtingsproblemen heeft.

Het meisje ontmoetten we op het medisch kinderdagverblijf en daar gingen we met de juf ook een stukje wandelen door de tuin. Dat was eigenlijk ook heel raar, ze liep echt huppe- lend met ons mee. Ze was echt veel te open. Maar ze gaf een handje en vond het gezellig. Ze vond het allemaal helemaal geweldig. (pleegouder, pleegdochter van 4)

Ze lieten hem de eerste keer achter bij ons en hij gaf geen kik. Hij riep niet en huilde niet. Dat wisten ze ook wel een beetje van tevoren, dat hij makkelijk met iedereen omgaat,

dus dat is natuurlijk ook wel weer een probleem, maar op dat moment natuurlijk wel weer makkelijker. (pleegouder, pleegzoon van 8)

Toch hebben pleegouders niet altijd invloed op de wijze waarop de kennismaking georganiseerd wordt. Soms kan de pleegzorgwerker niet aanwezig zijn, terwijl zij hier wel behoefte aan hebben.

Zo'n bezoekmoment is altijd 's avonds en in het weekend. Dan zijn de professionals niet aanwezig, logisch natuurlijk, want je hebt gewoon je werktijden. Maar we hadden graag gezien dat we, daar hadden we om gevraagd van hoe kunnen we, wij willen vertellen wat onze ervaring is op het moment dat we zo'n kennismakingsmoment gehad hebben. Niet alleen maar in mailtjes of bij de volgende afspraak over vijf weken, want dan zijn er al drie contactmomenten geweest. Het is juist zaak om vinger aan de pols te houden. (pleegouder, pleegzoon van 10)

Soms ontstaat er tijdens de eerste kennismaking verwarring: de pleegouders zijn zich nog aan het oriënteren op de plaatsing, terwijl het pleegkind denkt dat zij de nieuwe pleegouders zijn.

Ja, wij zagen hem de eerste keer in Amersfoort, bij de pleegzorginstantie. Of in Hilversum. Daar waren we eigenlijk niet op voorbereid. We hadden allebei zoiets van: we dachten dat we alleen ouders gingen ontmoeten en de crisisopvang. (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

Als je dat kind gaat ontmoeten, kan je geen nee meer zeggen, want dat jongetje wordt ook voorbereid en dat was heel lastig. (pleegouder, pleegzoon van 8)

Pleegouders merken op dat een eerste kennismaking ook kan voelen als een keuring, zowel voor het pleegkind als de pleegouders.

We zijn één keer naar Amsterdam gegaan, daar komt zij vandaan [eerder pleeggezin]. Die pleegouders konden geen afscheid van haar nemen, maar de pleegmoeder was heel ziek, dus het moest. Wij moesten echt op audiëntie bij die mensen, die gingen keuren of wij goed genoeg waren. Dus de mensen hadden er heel veel moeite mee. (pleegouder, pleegdochter van 11)

Dus eigenlijk was die eerste kennismaking niet eens met het doel van: hij komt bij ons. Hij had zich ook een beetje afgezonderd. Hij was daar aan het spelen, dus ik ging daar even bij zitten. Mijn man ging er even bij zitten. Hij moet het ongetwijfeld gevoeld hebben wat er aan de hand was natuurlijk. Want er wordt over hem gepraat waar die mensen bijzitten en zijn andere pleegouders. Ja, alsof je gekeurd wordt. Zo komt het op mij over eigenlijk. (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

Enkele ouders met wie gesproken is, vertellen dat zij het toekomstige pleegkind hebben ontmoet, zonder dat het

kind wist dat ze zijn nieuwe pleegouders zijn. Dit kan een handelswijze zijn als reactie op het gevoel dat je geen nee meer kunt zeggen tegen een plaatsing of de teleurstelling die het kind kan ervaren van een keuring, maar kan ook verkeerd voelen voor de pleegouders.

Ja, de eerste keer was dan bij dat crisisgezin. Een voorstel hadden ze gedaan om niet te vertellen waarvoor je komt, dus gewoon als kennissen van hun om over de pleegzorg heen en weer uit te wisselen. Daar was ik het eigenlijk niet mee eens, want ik denk je staat ook te liegen. Je bent schijnheilig. (pleegouder, pleegdochter van 7)

Hij zat in zo'n speeltentje buiten te spelen. Hij wist ook niet dat we kwamen om specifiek naar hem en z'n zus te kijken, dus we hebben daar gewoon koffie gedronken, daar in dat huis. Ik heb hem eigenlijk alleen op afstand gezien, maar eigenlijk niet echt gesproken. (pleegouder, pleegzoon van 8)

3.5.4 De pleegkinderen en hun verhaal

Voor alle pleegkinderen is de plaatsing in een nieuw pleeggezin een stressvolle gebeurtenis. Soms worden kinderen plompverloren door hun voogd afgezet in het nieuwe, onbekende pleeggezin. Zeven van de 30 kinderen hadden hun nieuwe pleegouders nog nooit ontmoet.

Toen moest ik hier weg, toen zeiden ze dat het op een boerderij was met een man en een vrouw. Ik kreeg informatie vooraf, maar ging er direct heen. (pleegkind, meisje van 11)

Zes kinderen hadden hun pleegouders maar één keer ontmoet.

Ja, we hadden een keer daar vrijdag, voor de zondag dat ik daar kwam, toen gingen we daar eten. (pleegkind, jongen van 12)

Iets meer dan de helft van de pleegkinderen hebben hun pleegouders meer keren gezien, maar dat varieert van twee bezoekmomenten tot weekendjes logeren. Soms kenden de kinderen hun nieuwe pleegouders al langer, bijvoorbeeld door weekendopvang of door crisisopvang.

Normaal ga ik een weekendje logeren en dan pas er echt wonen. Maar nu ging ik al gelijk wonen, dus dat vond ik best eng. Ja, ik ben daarvoor wel twee keer langs geweest met Tim en Marieke [vorige pleegouders], maar niet de hele dag. (pleegkind, meisje van 11)

Nou, eerst gingen we even op bezoek, toen gingen we even wat drinken en spelletje doen en de volgende keer gingen we weer even op bezoek, maar toen moest ik de hele dag blijven en de volgende keer, toen ging ik logeren. (pleegkind, meisje van 9)

Ook voor pleegkinderen die al een paar keer bij hun nieuwe pleegouders hebben gelogeerd, is de plaatsing spannend. Logeren is echt iets anders dan bij iemand wonen.

Op een gegeven moment ging ik hier een nachtje, een dagje kwam ik hier en toen een nachtje en toen wou ik al snel twee nachtjes. Maar dat werkte dan wel, zeg maar. Ja, het was meer een logeerpartijtje. En toen we hier eenmaal zaten, vond ik het nog spannend. (pleegkind, meisje van 12)

Tijdens een bezoekmoment wordt er veel gepraat en vragen gesteld. Soms worden er al regels uitgelegd. Verder wordt er vaak een rondleiding gegeven en wordt er gespeeld en spelletjes gedaan. Bij de plaatsing is vaak een voogd of pleegzorgwerker betrokken. Voor de pleegkinderen is het niet altijd duidelijk wie iedereen was die bij de plaatsing aanwezig was.

Maar ik weet niet meer hoe ze heet, die me hier ging brengen hier, van Bureau Jeugdzorg. Die vond het ook een beetje spannend. (pleegkind, jongen van 7)

Toen werd ik hier het eerst gebracht en ik dacht van: waar zijn we? En wie zijn die mensen? Toen heeft ze (pleegmoeder) gevraagd of iedereen wat wou drinken. Die beide mensen die meegingen, een blondharige en een bruin-zwart-bruinharige, die wilden niks. (pleegkind, meisje van 11)

Een enkele keer wordt het biologische gezin bij een plaatsing betrokken.

Toen kwam mijn vader naar het kindertehuis, en toen gingen we gewoon praten. Mijn vader die vertelde dat ze een pleeggezin hadden gevonden en dat hij ze heel aardig vond. (pleegkind, meisje van 13)

3.5.5 De eigen kinderen en hun verhaal

Over de kennismaking is door de meeste eigen kinderen niks gezegd. Slechts negen kinderen vertellen iets over de eerste kennismaking, maar ook uit hun informatie blijkt dat er grote verschillen zitten tussen de duur van de kennismaking.

Het werd heel erg rustig opgebouwd. Op een gegeven moment wen je er gewoon aan. Dan kwam ze een weekend logeren en dan kwam ze ieder weekend logeren en dan... het werd heel erg opgebouwd. (eigen kind, jongen van 19, pleegkind van 8)

Maar toen kwam hij dus eigenlijk vrijdag al. Wij zijn geen crisisopvang, maar toch ging het als een crisisopvang, zeg maar. Omdat die andere mensen op vakantie gingen, dus hij kon niet mee. Dus dat ging eigenlijk heel snel. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 8)

3.6 Wat leren we hiervan?

- Tijdens de overplaatsing blijken de pleegkinderen geen vertrouwenspersoon te hebben. De vertrouwde situatie is voorbij, in het nieuwe pleeggezin moet dat vertrouwen nog opgebouwd worden. De biologische ouders zijn zelden bij de overplaatsing betrokken en de professionele werkers kennen ze niet.

- Pleegouders doen er alles aan om de nieuwe start van een pleegkind zo positief en aangenaam mogelijk te maken.

- Met betrekking tot de matching kwamen een aantal vraagstukken uit het onderzoek naar voren die om herbezinning vragen:
 - Het blijkt voor zowel pleegouders als pleegkinderen soms onduidelijk te zijn of de eerste kennismaking bedoeld is om te besluiten tot opname van het kind in het pleeggezin of als eerste stap in het gewenningsproces. Mag ik een kind nog weigeren nadat we hebben kennisgemaakt? Kan ik eerlijk zeggen dat ik liever niet naar dit pleeggezin ga? Hoe voorkom ik dat de ander zich ´gekeurd´ voelt?
 - Aan pleegkinderen wordt niets gevraagd over hoe zij de matching beleven. Pleegzorgwerkers geven aan dat pleegkinderen nog te vaak over het hoofd worden gezien als gesprekspartner in de voorbereiding op de plaatsing.

- Met betrekking tot de informatievoorziening kwamen de volgende vraagstukken in het onderzoek naar voren:
 - Het is lastig te bepalen voor pleegzorgwerkers en pleegouders wat voldoende informatie vooraf is. De wensen en mogelijkheden lopen uiteen. Wat zijn juridisch gezien de mogelijkheden? Wat moet verteld worden vanuit een professionele verantwoordelijkheid? En wat is de juiste balans in hoeveelheid informatie voor het specifieke pleegkind en de pleegouder(s)?
 - Startende pleegouders voelen zich vaak onvoldoende geïnformeerd over de achtergrond van het kind. Zij zijn haast onverzadigbaar als het om informatie gaat. Hoe kunnen zij tevreden worden gesteld?
 - Het geldende beleid voor pleegzorg is onduidelijk over welke informatie de pleegouders minimaal moeten hebben om goed voor het kind te moeten zorgen. Het is belangrijk om hier meer duidelijkheid over te krijgen om de informatierechten van pleegouders te kunnen invullen in de nieuwe wetgeving.
 - Nadruk op negatieve informatie leidt tot negatieve verwachtingen, wat een negatieve start van de plaatsing tot gevolg kan hebben.
 - De verschillende instanties, die allemaal handelen om het kind een goede plek te bieden, werken niet altijd goed samen. Ze zijn niet goed op de hoogte van elkaars informatie. Dit komt uiteindelijk het kind niet ten goede.

- Pleegzorgwerkers betrekken eigen kinderen nauwelijks bij de voorbereiding op de plaatsing. Dit is een gemiste kans, want uit het onderzoek komt naar voren dat eigen kinderen duidelijke ideeën hebben over de komst van een pleegkind en hier met hun ouders ook over praten.
- Pleegkinderen hebben soms moeite om alle informatie in de voorbereiding te verwerken. Zij horen of begrijpen niet altijd wat er gezegd wordt. En zelfs als kinderen de informatie wel begrijpen, betekent dat niet automatisch dat ze die ook accepteren.
- De biologische ouders lijken weinig betrokken bij de overplaatsing, terwijl uit de gesprekken met de pleegkinderen blijkt dat zij een grote rol spelen bij het accepteren van de plaatsing.
- Pleegzorgwerkers en pleegouders maken weinig gebruik van bestaande hulpmiddelen voor de kennisgeving, zoals de Pleegzorgkit of het Levensboek. Zowel pleegzorgwerkers als pleegouders zetten eigen werkvormen in om de communicatie tussen de pleegouders en het pleegkind te ondersteunen.

Tip van een pleegouder

Ik denk dat het heel erg belangrijk is dat kinderen niet als postpakketjes worden behandeld. Dat ze door een wildvreemde, die hen echt niet kent, worden opgehaald. Daar zou net even wat meer zorg aan besteed moeten worden, dat ze in ieder geval opgehaald worden door iemand die ze kennen.

Tip van een pleegkind

Je kan het pleegkind niet dwingen, vind ik, je kan niet zeggen: 'Nou, het maakt niet uit of je het bij ons niet leuk vindt, je gaat er gewoon heen.' Want dan voelt het kind zich niet veilig en kan ze bijvoorbeeld weglopen.

Tip van een eigen kind

Ik denk dat je er ook wel over na moet denken wat je je eigen kinderen vertelt over de achtergrond. Ik ben altijd wel stiekem erg nieuwsgierig naar wat er met het kind is gebeurd, maar dan merk je wel gelijk dat er een stempel is van: oh jee, dat kind is wel heel zielig.

Casus: Iedereen moet wennen

Simone en André wonen met hun twee pleegzonen Loreno (9) en Ruben (7) in een nieuwbouwwijk. André forenst dagelijks tussen huis en werk. Simone werkt part-time en vangt de kinderen na school op. In de avonduren volgt ze een opleiding. Loreno woont alweer twee jaar bij Simone en André; Ruben nu 6 maanden. Met de komst van Ruben moeten alle gezinsleden weer aan de nieuwe situatie wennen. Dat brengt - naast veel plezier en voldoening - ook vragen en zorgen met zich mee. Vooral Simone voelt zich af toe onzeker in haar pleegouderschap.

Hart gestolen

Het voorstel van de pleegzorgorganisatie om Ruben in huis te nemen, komt als een verrassing. Zij hebben een voorkeur uitgesproken voor een meisje van rond de 5 jaar. De medewerkers van matching geven toe dat de matching wel op het randje is. Maar gezien wat André en Simone te bieden hebben en wat Ruben nodig heeft in zijn ontwikkeling, ziet pleegzorg voldoende mogelijkheden voor een plaatsing. Simone en André besluiten toch kennis te maken; het crisispleeggezin zit erg omhoog met Ruben, want het klikt niet met hun eigen zoon. André en Simone herinneren zich de eerste kennismaking met Ruben nog goed. Ze ontmoeten elkaar voor het eerst bij het crisispleeggezin.

Simone: Hij kwam de trap aflopen in dat crisispleeggezin en zei gelijk: 'Oh, jullie zijn André en Simone!' Het was een heel monter jongetje, een heel persootje die echt mijn hart stal.

André: Ja, dat is sowieso heel leuk. Zo'n kind komt gewoon van de trap aflopen en dat begroet je in één keer.

Daarna volgt een aantal speelafspraken bij André en Simone thuis. Na ook een nachtje logeren, wordt na drie weken de plaatsing doorgezet. Ruben heeft er gemengde gevoelens over. Hij is enerzijds blij, maar wil anderzijds eigenlijk wel erg graag terug naar het crisispleeggezin. De verhuizing brengt hem in de war en maakt hem erg moe. Ook aan pleegzoon Loreno moet hij erg wennen. Van huis uit is hij niet gewend met donkere mensen om te gaan.

Simone: Ruben komt uit een gezin waar hij heel duidelijk heeft meegekregen dat je op school niet mag spelen met buitenlandse kindjes. De woorden gingen hier in het begin wel eens over tafel. Dat een kind van 7 als Ruben tegen Loreno zegt: dikke strontneger. Dat kan niet, dat moet je direct de kop indrukken. Daar zijn we niet van gediend, dus even je mond spoelen.

Gelukkig zijn zowel Ruben als Loreno erg open en kunnen André en Simone goed met hen praten over de dingen die voorvallen en de emoties die dat oproept. De

jongens wennen dan ook al snel aan elkaar. Het gezin onderneemt samen veel leuke dingen, zoals zwemmen, een bezoek aan de dierentuin of samen een pannenkoek eten. Ook de vakantie naar Oostenrijk heeft hen allemaal erg goed gedaan.

André: De eerste dag was natuurlijk een flinke dag in de auto rijden en de hele dag in de auto zitten. Toen we in het appartement aan kwamen, zei Ruben: 'Dit is de leukste vakantie in mijn leven die ik tot nu toe heb gehad.' Na een hele dag in de auto zitten! En dat zijn dingen, die vergeet je gewoon nooit meer. De hele dag in de auto gezeten. Iedereen was zo duf als het maar kan. En hij was supervrollijk. En hij zegt: dit is echt de leukste vakantie...!

Simone: Sinds de vakantie is het ook echt flink vooruitgegaan wat betreft de hechting. Ook tussen Loreno en Ruben. Die zijn toen echt gewoon maatjes geworden. Natuurlijk maken ze ook weleens ruzie of irriteren ze elkaar. Een vriendin van mij zei laatst: 'Ze zijn pleegbroers, maar het lijken net echte broers, zoals ze met elkaar omgaan, op elkaar reageren.'

Doe ik het goed?

André en Simone zijn erg bewust bezig met de opvoeding van Ruben en Loreno en met de vraag: doe ik het goed? Daarbij spelen vraagstukken een rol, zoals: houd ik te veel afstand of kom ik te nabij? Moet ik streng optreden of het laten lopen? Is dit normaal gedrag voor een 7-jarige of moet ik aan de bel trekken? Met name in het contact met pleegzorg of andere pleegouders slaat soms de twijfel toe. Simone vertelt dat Loreno tijdens een bezoek van de pleegzorgwerker niet goed luisterde:

Simone: Toen ik zei dat hij naar bed moest, wilde hij in eerste instantie niet mee, ik voel me dan wel opgelaten als de pleegzorgwerker er is, want zij let dan op hoe ik het aanpak. Maar gelukkig luisterde hij daarna wel snel en kon ik het vlot afhandelen.

Wanneer André en Simone contact hebben met betrokkenen bij de (pleeg)zorg voor de jongens, gaat de aandacht soms eerder uit naar wat niet goed gaat in plaats van naar de dingen die wel goed gaan. Dat vinden ze jam-

mer, want de jongens ontwikkelen zich volop. Ze hebben inmiddels geleerd dat een assertieve houding helpt om je eigen ideeën en standpunten duidelijk te maken. Hoewel het soms nog spannend is om voor je mening uit te komen, voelen Simone en André zich vaak voldaan wanneer zij het gevoel hebben gehoord te worden.

Aai over de bol

André en Simone zijn er alert op dat ze Ruben en Loreno laten merken dat ze gewaardeerd worden.

Simone: Gewoon het aaitje over de bol, dat doe ik ook wel. Ruben is heel creatief en dat zeg ik ook vaak tegen hem. Hij weet nu ook wat het is en zegt dan: 'Ik ben creatief, hè?' Loreno is weer heel goed in voetbal. En dan zeg ik tegen Loreno: 'Jij bent weer heel goed in voetbal.' En dan zie je hun gezichtjes stralen!

André: Een kind waarderen, dat is wel iets om op te letten. Vaak ben je met twee kinderen op pad. Het is goed om aandacht voor het individu te hebben. Het zijn twee kinderen, met twee eigen dingen.

De jongens laten ook steeds meer blijken dat zij gesteld raken op André en Simone.

Simone: Loreno zei laatst tegen mij: 'Ik voel me veilig bij jou.' Ook willen ze graag een knuffel van me en merken dat ze gewaardeerd worden om wie ze zijn.

Dat brengt soms ook weer dilemma's met zich mee.

André: Er zijn natuurlijk ook lastige dingen. Bijvoorbeeld Moederdag. Ze moeten dan twee dingen maken. Dat is gewoon super ingewikkeld.

Simone: Het cadeautje gaat naar de eigen ouders toe. Dat stimuleren we ook wel, maar dat doen ze ook wel zelf. Wij krijgen dan een tekening en wij vinden dat prima. Ik heb zoiets van: laten ze het maar aan de eigen ouders geven. Voor een goed gevoel en uit respect voor biologische ouders.

Liefste wens

Ruben heeft een goede band met zijn moeder en houdt heel erg veel van haar. Op de vraag wat zijn liefste wens is, antwoordt hij dat hij eigenlijk gewoon het liefst bij zijn moeder wil wonen. André en Simone investeren veel in het contact met de biologische familie van Ruben en Loreno. Soms is dat contact nog een beetje onwennig of lopen afspraken spaak. Het gebeurt bij beide jongens nog af en toe dat een belafpraak niet tot stand komt, omdat de telefoon niet wordt opgenomen. Sinds kort zijn er ook ontmoetingen met de andere biologische familieleden van Ruben. Zo maken André en Simone voor het

eerst kennis met Stephanie, de zus van Ruben. Ze is 16 jaar en komt samen met haar pleegouders op bezoek.

Simone: Ik zag er ook wel naar uit, omdat we haar pleegouders al een keer ontmoet hadden bij een gezamenlijke kennismaking. Ik had het idee dat het ook wel zou klikken met elkaar als pleegouders. Ik vond het ook wel spannend, want wat zeg je, waar heb je het over met elkaar? En Stephanie is een tiener en begrijpt en beseft veel. Hoe open kan je tegen elkaar zijn. Wat vraag je wel en niet?

Stephanie was rustig en een leuke meid en haar pleegouders waren ook rustige, heel aardige mensen.

Ruben zal naar verwachting tot zijn 18e bij Simone en André blijven wonen. Voor Loreno is dit nog onduidelijk. Hij heeft onlangs een verlenging van de uithuisplaatsing gekregen, maar de toekomst is onzeker.

Zin in het pleegouderschap

Pleegouder zijn is hard werken. Simone vindt het combineren van haar werk, een studie en hun gezin soms een uitdaging. Doordat André lange dagen maakt op kantoor, is zij degene die overdag het huishouden draaiende houdt. Haar agenda staat vol met afspraken en acties, om te voorkomen dat ze dingen over het hoofd ziet waar de jongens de dupe van worden. Aan het studeren beleeft Simone veel plezier, ze vindt het leuk om kennis op te doen en zich te ontwikkelen. Daarnaast is het ook een vorm van ontspanning naast het pleegouderschap.

Simone: Ik wil geen dingen vergeten. Ook ben ik al bezig met het gesprek morgen met het zorgadviesteam op school over Loreno. Ik hoop dat ze niet al te negatief zijn over zijn gedrag, want het gaat toch weer stukken vooruit met hem. Hier kan ik over piekeren. Zien ze wel de kleine stapjes vooruit van Loreno?

André maakt lange dagen en redt het vaak niet om met etenstijd thuis te zijn. Ik eet 's avonds dus regelmatig alleen met ze, breng ze naar bed, hoor hun verhalen, doe het huishouden en regel dingen. Denk bijvoorbeeld aan de telefoonspraken met de biologische ouders, afspraken met pleegzorg en Bureau Jeugdzorg: mijn hele agenda staat bomvol! Dit zullen de meeste pleegmoeders wel herkennen. Het kan niet anders, aan de ene kant geeft het me energie om met zo veel taken bezig te zijn, aan de andere kant zou ik me ook wel wat willen ontspannen. Ik voel me soms moe omdat alles dan op mij afkomt en ik het graag in de hand wil houden.

André en Simone praten veel met elkaar over wat er gedurende de dag gebeurt, de wijze waarop ze dingen aanpakken en het effect dat dat op hen en de jongens heeft. Simone heeft daar veel steun aan in het dagelijks reilen en zeilen. Ook ervaren André en Simone veel steun van hun naaste omgeving. De zus van Simone is ook pleegouder en herkent veel van de vraagstukken waar André

en Simone tegenaan lopen. De buurvrouw die af en toe oppast, is zelf pleegkind geweest. Zij kan de jongens heel goed aanvoelen, vertelt Simone. Ook de video-interactie-begeleiding vonden André en Simone heel waardevol. Niet alleen door de inzichten die je verkrijgt, maar vooral ook de support en bevestiging zorgen ervoor dat zij het pleegouderschap leuk blijven vinden.

Simone: Die positieve feedback van de pleegzorgwerker is echt superbelangrijk en heb je echt nodig.

André: Want omgaan met alle verschillende adviezen en tips is soms best lastig. Bijvoorbeeld dat de een zegt: je moet wat meer afstand houden, dat is beter voor een kind met een hechtingsprobleem, want nabijheid kan zo'n kind nog niet aan. En een ander zegt dan: emotionele nabijheid en gevoelig naar het kind zijn is juist weer heel goed. Er zijn zo veel verschillende meningen. Dat is het lastige van opvoeden: wanneer doe je het precies goed? Er is geen boek voor met ISO-regels dat zegt: als je je aan deze regels houdt, dan doe je het goed. Dat is ook het boeiende ervan. Het geeft het leven een hele extra dimensie. En elke keer kom je er toch doorheen.

Hoofdstuk 4

Elkaar leren kennen en waarderen

Wanneer pleegouders, eigen kinderen en pleegkinderen vertellen over het wennen, vertellen ze over hoe ze elkaar leren kennen en waarderen en wat daarbij helpt. Dit wennen is het begin van het opbouwen van een emotionele band. Verschillende thema's komen daarbij boven.

Het pleegkind wordt vanaf de eerste dag geconfronteerd met andere gewoontes van het pleeggezin. En voor de pleegouders en hun eigen kinderen verandert ook het nodige op dit gebied. De gezinsregels worden aangescherpt of juist versoepeld. Door het pleegkind wordt het pleeggezin geconfronteerd met andere gewoontes, regels en eigenaardigheden die horen bij het biologische gezin of het vorige pleeggezin van het pleegkind. Daarnaast geven pleegouders, pleegkinderen en de eigen kinderen aan dat je elkaar leert kennen door tijd samen door te brengen. Het nieuwe pleegkind wordt meegenomen in de dagelijkse gang van zaken. Dit kan een invloed hebben op de aandacht die er is voor de eigen kinderen. Daarnaast is het heel belangrijk elkaar de ruimte geven en te respecteren, zowel voor het pleegkind als voor zijn of haar biologische familie. In de beginperiode zijn emoties als verlies, onzekerheid en angst voor het onbekende, vaak heftig. In hoofdstuk 5 gaan we dieper in op de manier waarop de verschillende partijen met deze emoties omgaan.

4.1 Wennen aan elkaars gewoontes, regels en eigenaardigheden

Alle betrokkenen - pleegouders, eigen kinderen en pleegkinderen - geven aan dat ze door de komst van het pleegkind geconfronteerd worden met verschillen in gewoontes. Als ze het hebben over het wennen in de eerste periode na de plaatsing komt dit thema duidelijk naar voren. De pleegkinderen vragen zich af: hoe doen ze het in dit gezin? Wat wordt er van mij verwacht? Hoe vermijd ik afwijzing en straf?

4.1.1 De pleegouders en hun verhaal

Alle pleegouders benadrukken dat ze in de eerste periode aandacht besteden aan structuur om het kind duidelijkheid en veiligheid te bieden. Er zijn echter verschillen in gewoontes en regels die ouders hierbij centraal stellen en in de manier waarop ze die aan het pleegkinderen willen leren. Ook vertellen pleegouders wat het voor pleegkinderen soms lastig maakt zich aan te passen aan de nieuwe gewoontes.

Eigen gewoontes en gezinsregels

Uit de interviews blijkt dat ieder gezin specifieke gewoontes heeft, waaraan veel waarde wordt gehecht. Dat zijn

vaak de dingen die typisch en eigen zijn en het gezin een unieke kleur geven. Het ene gezin is ook strenger dan het andere. Zo legt de ene ouder meer de nadruk op goede manieren en hygiëne, met regels als handen wassen voor het eten, u zeggen en op vaste tijden naar bed te gaan. Andere pleegouders letten weer vooral op hoe de kinderen met elkaar omgaan en zien erop toe dat ze elkaar laten uitpraten.

Ik ben nog van de oude stempel, maar dat kan me niet schelen, want ik wil gewoon dat ze tegen iedereen netjes u zegt, en niet tegen iedereen maar jij en jou... Niet iedereen is daarvan gediend, zeker oudere mensen niet. (pleegouder, pleegdochter van 7)

Pleegouders noemen ook het meehelpen met het huishouden. Dit wordt in een aantal gezinnen vanzelfsprekend gevonden.

Ze helpt ook mee de tafel dekken of afruimen. Het is hier geen hotel natuurlijk. (pleegouder, pleegdochter van 8)

Zeker als een kind nog maar net in het gezin woont, is er begrip voor het feit dat het veel dingen nog niet begrijpt. Pleegouders verwachten dan ook niet van het kind dat het meteen alles volgens de wensen van de pleegouder doet.

Ik denk echt: nou het is nog net geen Mars, maar ik weet wel dat ze de eerste twee maanden, dat ze gewoon echt ons niet begrepen. (pleegouder, pleegdochter van 13 en pleegzoon van 12)

In het begin, de eerste maanden zijn we heel erg mild altijd met regels, want ze moeten gewoon heel erg wennen. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Manieren van laten wennen aan gewoontes en regels

Alle pleegouders vertellen dat ze het pleegkind op een rustige manier willen laten kennismaken met hun gewoontes. Daarom praten ze veel met het pleegkind en leggen ze veel uit. Ze willen dat het pleegkind snapt wat van hem of haar verwacht wordt en hoe het gezin leeft.

Dat het kind niet gewoon steeds denkt van: wat gaat er nu komen, wat moet ik doen? (pleegouder, pleegdochter van 9)

Pleegouders gebruiken twee manieren om ervoor te zorgen dat het pleegkind snapt wat er van hem of haar verwacht wordt. De eerste manier is het aanbrengen van veel structuur en het ondersteunen van het kind om zich aan de regels te houden. Pleegouders die deze manier gebruiken, werken vaak met pictogrammen of met roosters en lijsten.

Ik leg natuurlijk ook al gauw de regels uit, zodat het kind weet hoe laat de andere kinderen opstaan, hoe dat gaat als je naar bed gaat en wakker wordt, dat je wacht tot je geroepen wordt, en hoe we gaan ontbijten en [ik leg] ook een beetje de gebruiksaanwijzing van ons gezin uit. (pleegouder, pleegdochter van 9)

En ook lijstjes te maken van: Hé, wat zijn allerlei dingen die ik morgen weer moet gaan doen? En dat onderscheid ik dan in bepaalde moet-dingen van: Hé, dat moet ook echt. En dat zijn dingen die wel mogen, maar die ook nog wel wat later kunnen. Want tijdsplanning is ingewikkeld. (pleegouder, pleegdochter van 7)

Een andere manier die pleegouders gebruiken om het kind te laten wennen aan hun gewoontes, is het vooral mee te nemen en te laten deelnemen aan de dagelijkse gewoontes en ritmes van het gezin. Zij leggen minder nadruk op dingen die moeten of verwacht worden en meer nadruk op het samen vinden van een balans.

Nou ja, het was gewoon hoe het ging. Ook omdat we zelf het idee hebben van: als je gewoon blijft doen, dan komt ze er makkelijker in dan als je constant nadruk erop legt van: ja, dan moet je dit weer, dan moet je dat. (pleegouder, pleegdochter van 9)

Gewoon, hen laten zien wat hier de dagelijkse dingen zijn. Want elk kind denkt dat alles mag hier in het begin, maar dat is natuurlijk niet zo. We hebben best heel veel regels, maar dat hebben ze niet door, want dat zien ze dan niet, dat ervaren ze zo niet. (pleegouder, pleegdochter van 11 en pleegzoon van 9)

Deze twee manieren bevinden zich op een glijdende schaal, waardoor sommige gezinnen een beetje van beide manieren gebruiken. Weinig pleegouders vertonen hierin extremen.

Verschillen tussen pleeggezin en biologisch gezin

De pleegouders realiseren zich dat het pleegkind opgegroeid is met andere gewoontes en regels. Hoewel er niet expliciet naar gevraagd is, vertelt ongeveer de helft van de pleegouders dat ze daar rekening mee willen houden en dat respecteren.

Ja en hetzelfde met vleeswaren op zijn brood. Daar is hij zo aan gewend. Ik heb een keer jam meegegeven en dat eet hij dan echt niet op. Nou, toen heb ik toch maar weer vleeswaren voor hem gehaald. Tja, sommige gewoontes hoef je niet te veranderen. (pleegouder, pleegzoon van 10)

En niet: je bent nu in een Nederlands gezin, dus je moet alles op zijn Nederlands doen. Dat moet wel, voor een gedeelte, ik bedoel wij hebben ook onze eigen normen en waarden, zeg maar. (pleegouder, pleegdochter van 13 en pleegzoon van 12)

Maar wat het pleegkind thuis heeft geleerd, kan ook zorgen voor moeilijkheden en botsingen met het pleeggezin. Lastig is dat de structuur in het biologische gezin vaak losser is dan de pleegouders zouden willen.

Ze waren ook niet gewend om opgehaald te worden of überhaupt dat iemand dat deed, zulk soort dingen. Dus daar had ze ook heel veel weerstand tegen. 'We kunnen ook heus wel

zelf naar huis.’ (pleegouder, pleegdochter van 13 en pleegzoon van 12)

Hij zegt dan: ‘Bij mijn moeder mag ik zelf bepalen hoe laat ik naar bed ga.’ En ook met programma’s op tv. Hij mag alles zien bij zijn moeder, hier niet. Hij probeert dan wel zijn zin te krijgen, maar hier gaat het anders. (pleegouder, pleegzoon van 10)

Kinderen hebben in het biologische gezin soms geleerd dat ze helemaal voor zichzelf moeten zorgen en voor hun jongere broers of zusjes; deze kinderen moeten leren dat er nu voor hen gezorgd wordt.

We hebben meerdere keren moeten zeggen: jij hoeft het niet meer te doen, wij zorgen nu voor jou. Het hoeft niet meer, je kunt ons vertrouwen. Dat is lastig, het neemt veel tijd in beslag. (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

Pleegouders kijken soms vreemd op van persoonlijke keuzes en voorkeuren van het pleegkind. Hierbij kan gedacht worden aan kledingkeuzes, hobby’s, of de inrichting van de slaapkamer. De meeste keuzes worden getolereerd, ook al zou het niet de keuze van de pleegouders zijn.

Dat hij dan bepaalde kleding aan heeft die ik niks vind, dan zou ik er bij hem minder snel iets van zeggen dan bij de andere kinderen. Dus ik doe alsof ik het dan wel leuk vind wat hij aanheeft, terwijl ik denk: ik vind het helemaal niks. (pleegouder, pleegzoon van 13)

Maar als hij nu zwart had gekozen, dan had ik misschien gezegd van goh, is dat niet... Je probeert het wel een beetje te sturen. (pleegouder, pleegzoon van 9)

Wanneer de pleegouder vindt dat een keuze van het pleegkind niet bij de leeftijd van het kind past, worden grenzen getrokken.

Later wilde ze [het pleegkind] eens naar CSI kijken, maar dat vond ik niet geschikt voor een kind van 10 jaar. (pleegouder, pleegdochter van 11)

Grenzen van aanpassen

In het ene gezin wordt meer rekening gehouden met de andere wereld waaraan het pleegkind gewend is, dan in het andere. Zo zal het ene gezin de structuur keer op keer uitleggen en ‘verkeerd’ gedrag door de vingers zien, terwijl het andere gezin in de eerste week toch verwacht dat het pleegkind zich aanpast.

Je moet heel duidelijk zijn in je regels. Kinderen hebben structuur en regels nodig. Vooral bij zijn broertje, want die heeft ADHD. Je moet er niet vanaf wijken. Je wilt het weleens, vindt het zielig, maar nee, je moet heel duidelijk zijn. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ieder pleegkind vertoont weleens gedrag dat niet getolereerd wordt. Als een grens van de pleegouders wordt over-

schreden, reageren pleegouders daar op verschillende manieren op. Voorbeelden van reacties zijn het geven van een (lichte) straf, het gedrag bespreken of begrijpen en het nog even door de vingers zien in het begin.

Als hier in huis iets gebeurt dat ik niet goed vind, dan zeg ik tegen hem: ‘Tom, nu ga je over mijn grens.’ Dat is duidelijk... En als hij over mijn grens gaat, dat weet ie: dan moet ik vanavond een halfuur eerder naar bed en dat is zijn grootste straf. (pleegouder, pleegdochter van 11 en pleegzoon van 9)

Geen enkele pleegouder accepteert gedrag dat kwetsend kan zijn naar anderen. Slaan, schoppen en schelden wordt nooit geaccepteerd.

Het geven van structuur aan het pleegkind vraagt volgens sommige pleegouders ook gedragsveranderingen van henzelf. Ze moeten ook strenger naar zichzelf worden en zich consequent aan de eigen regels houden. Dat is lang niet altijd gemakkelijk.

Wij zijn als twee volwassenen gewend om gewoon maar te doen waar we zin in hadden. Dus wij moesten ons echt in een soort keurslijf dwingen aan het begin. (pleegouder, pleegdochter van 13 en pleegzoon van 12)

En je beseft eigenlijk niet hoeveel structuur je in je gezin hebt, zeg maar, want je moet dus echt alles benoemen en overal opnieuw afspraken over maken. En dat is heel vermoeiend. (pleegouder, pleegzoon van 9)

Wat voor de pleegouders geldt, geldt ook voor de eigen kinderen van de pleegouders. Pleegouders die zelf kinderen hebben, zeggen over het algemeen weinig over de gevolgen voor hun kinderen op dit gebied. Maar uit de interviews met de eigen kinderen blijkt dat het regel- en gewoonteaspect niet onopgemerkt blijft.

4.1.2 De eigen kinderen en hun verhaal

De komst van een pleegkind is van invloed op het hele gezin. Deze paragraaf gaat over wat de eigen kinderen vertellen over veranderingen van de gewoontes en gezinsregels.

Veranderingen voor de eigen kinderen

Ongeveer de helft van de eigen kinderen (16 van de 30) geeft aan dat de regels na de komst van een pleegkind strenger worden. Dat kan best lastig zijn, omdat zij zich daaraan moeten aanpassen.

Als we nasi eten, dan doen we weleens kroepoek gebruiken als lepel en als er een pleegkind komt, dan mag dat niet meer, omdat dat dan het slechte voorbeeld zou zijn. (eigen kind, meisje van 17, pleegkind van 6)

Toen zij hier kwam, moest je zelf nu ook echt weer die regels gaan toepassen, want soms dan vergat je die weleens. Je schoenen uitdoen of zo, of je jas ophangen. Na ja, nu moest

dat natuurlijk, want een pleegkind aapt je altijd na. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 8)

De eigen kinderen noemen veel concrete voorbeelden van veranderingen in gewoontes, ritmes en regels, bijvoorbeeld dat vanwege de kleine kinderen op tijd moet worden gegeten. Ook worden er in sommige gevallen andere bedtijden afgesproken. Daarnaast noemen de eigen kinderen dat zij soms vroeger wakker zijn, doordat het pleegkind hen wakker maakt. Kleine veranderingen die ze noemen, zijn bijvoorbeeld een andere plek aan tafel of veranderende klusjes in het gezin. Sommige gezinnen maken vaker uitstapjes, bijvoorbeeld naar het zwembad, maar soms worden de uitstapjes juist minder frequent. De oudere kinderen geven aan dat zij nu wat meer afspraken thuis moeten maken over wie wanneer thuis is voor het pleegkind. Dit alles vergt aanpassingsvermogen van de eigen kinderen.

We gingen veel vroeger eten, waardoor ik te laat kwam en het eten heel vaak miste. (eigen kind, jongen van 20, pleegkinderen van 1 en 3)

Maar als er dan bijvoorbeeld echt twee hele kleine kinderen in huis komen, dan heb je opeens weer structuur. Dan kan je niet zomaar opeens weg, want er moet wel iemand thuis zijn. Je moet weer meer paraat zijn, zeg maar. (eigen kind, meisje van 21, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Pleun [pleegkind] moest eigenlijk om half 8 naar bed, maar Bianka [zus] mocht om kwart voor 8. Dan wil Pleun ook weer om kwart voor 8, maar dan wil ik ook weer later. Dus dan mag ik ook weer later naar bed. (eigen kind, meisje van 10, pleegkind van 9)

Niet alle ouders worden strenger tegen de eigen kinderen. Er zijn ook ouders die met de komst van een pleegkind juist minder streng worden tegen de eigen kinderen, maar dat zijn er slechts 3 van de 30. Volgens deze kinderen zijn hun ouders minder streng als beloning dat ze het pleegkind accepteren, of hebben ze de regels versoepeld om het voor het pleegkind gemakkelijker te maken. Elf kinderen vertellen dat hun ouders niet veranderen in strengheid voor hun eigen kinderen.

Wij kregen meer speling, doordat je tegen pleegkinderen niet té streng kunt zijn. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 7)

Nee, mijn ouders zijn helemaal niet streng. Die hebben zoiets van: wij ruilen als eigen kinderen ons huis al een beetje in voor andere kinderen, dus dan hebben wij wel veel vrijheid nodig dan. (eigen kind, meisje van 15, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Rol van eigen kinderen

Eigen kinderen ervaren niet alleen de gevolgen van de structuur die geboden wordt aan het pleegkind, zij spelen daar ook zelf soms een actieve rol in. Zeven van de 30 eigen kinderen vertellen dat ze van hun ouders een

voorbeeldfunctie moeten vervullen. Dat vinden ze vaak logisch. Het is immers nodig dat de pleegkinderen regels worden aangeleerd. Deze voorbeeldpositie is voor de eigen kinderen soms wel lastig om te vervullen.

En tuurlijk, af en toe zijn er dingen. Dan zegt mijn moeder van: ga even het goede voorbeeld geven. Maar dat vind ik ja, je hebt een nieuw kind in huis, dat hoort er gewoon bij. (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 3)

Ja, de regels worden dan weer aangescherpt. Dat is even doorbijten, weer opnieuw beginnen, dat is wel even moeilijk, maar ja op een gegeven moment na twee dagen, dan zit het er toch wel weer in. (eigen kind, jongen van 17, pleegkind van 10)

Voor 10 eigen kinderen van de 30 is het vanzelfsprekend dat ze helpen in de opvoeding. Deze kinderen zijn in de leeftijd van 13 tot 20 jaar. Zij helpen in het uitvoeren van de regels. Ze geven straffen, en herinneren het pleegkind aan de regels en afspraken. Sommige eigen kinderen doen dit uit zichzelf, anderen krijgen een verantwoordelijke taak van hun ouders, zoals af en toe oppassen.

Ja, wij voeden in het huis ook allemaal met elkaar op. Dan heeft de een iets en die doet raar en dan zeg ik ook altijd van: ‘Doe eens eventjes normaal.’ (eigen kind, meisje van 15, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ik heb andere normen en waarden als mijn moeder. Mijn moeder heeft heel snel zo iets van ja komt wel goed. Ik ben meer zo van nou: als zij troep maken, dan moeten ze ook maar zien dat ze troep hebben gemaakt ook en dan moeten ze ook weten dat ze het moeten opruimen. (eigen kind, jongen van 20, refereert aan meerdere pleegkinderen)

De grootste dingen doen voornamelijk mijn ouders. Maar wel gewoon met kleine dingen van als je iets ziet van: nee dat doe je zó of dat doe je goed. (eigen kind, jongen van 19, pleegkind van 8)

Er zijn ook kinderen die zeggen juist niet te mogen opvoeden. De kinderen zeggen er zelfs op aangesproken te worden als zij te veel opvoedtaken op zich nemen. Hoewel ouders het opvoeden door de eigen kinderen soms verbieden, kan het lastig zijn voor de eigen kinderen om zich er niet mee te bemoeien.

Soms dan zeg ik wel: ‘Kom Bianka, je moet nu even dit of dat doen’, maar dan zegt mama: ‘Nee je moet niet moeder spelen’, dus dat mag ook volgens mij gewoon niet. (eigen kind, meisje van 10, pleegkind van 9)

Het opvoeden laat ik aan mijn ouders over, dus ik ga niet zeggen van: ‘Hé met je mond dicht eten, normaal lopen.’ Dat vind ik een taak voor mijn ouders, anders ziet hij zo meteen tien ouders voor zich aan, omdat ze alleen maar verwarrend [zijn] voor hem. (eigen kind, jongen van 13, pleegkind van 5)

Grenzen van aanpassen

In het begin zijn de eigen kinderen van pleegouders vaak tolerant en bereidwillig om het nieuwe pleegkind te helpen wennen. Kinderen worden er zelfs blij van en vinden het leuk om een pleegkind te helpen. Toch zijn er ook kinderen die aangeven in de war te zijn door de nieuwe structuur, het veranderde ritme en het onbekende kind dat nu in huis is.

In de war, omdat ehm, ik denk gewoon de verandering van een persoon in het gezin erbij. Gewoon de verandering die het met zich meebrengt dat je een andere structuur krijgt, een andere structuur een ander ritme. (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 5)

Langzaam went het eigen kind aan de nieuwe situatie. De tolerantie en bereidwilligheid voor het pleegkind wordt na een tijdje ook minder en hij of zij gaat grenzen stellen, zoals niet meer ongevraagd mijn kamer binnenkomen; niet aan mijn spullen zitten en niet zeuren om mee te spelen als mijn vrienden er zijn.

Eigenlijk wil je dan uit je primaire reactie iets... soort, woede of frustratie komt dan even in je naar boven. Je denkt, je kan het toch gewoon zeggen... Maar zij weet dat niet, dus dan slik je het zeg in... dat was in het begin een beetje. (eigen kind, jongen van 19, pleegkind van 8)

Nee, éérs was het altijd zo van: ‘Ow ja, dat mag nog wel even’ en ‘Ow, maakt niet uit.’ Nu is het: ‘Nee dat mag niet. Even niet doen.’ Zo. (eigen kind, meisje van 10, pleegkind van 9)

4.1.3 De pleegkinderen en hun verhaal

Ook alle geïnterviewde pleegkinderen gaan in op de nieuwe structuur en de gewoontes waaraan ze hebben moeten wennen. Zij noemen veel vaker regels dan gewoontes. Gewoontes van het gezin kunnen voor het pleegkind aanvoelen als regeltjes en de goedbedoelde structuur die pleegouders aan het pleegkind bieden, kan in het begin enige aanpassing vergen.

Verschillen tussen biologisch gezin en pleeggezin

Pleegkinderen vertellen veel concrete voorbeelden van regels en gewoontes waaraan ze moeten wennen. Het varieert van omgangsregels tot bedtijden en kleine gewoontes.

Altijd eerst hartig en dan zoet. En ik heb geleerd dat je niet op de trap moest stampen als een olifant. Maar ik heb nog niet geleerd dat in de gang moet je stil zijn, want dan liggen mensen te slapen misschien. En ik heb geleerd om de deur achter me dicht te doen. (pleegkind, jongen van 7)
Omdat ik eerst niet wist hoe het helemaal hier moest. Zoals afwassen en afdrogen. En dat je pas in het weekend om half 9 moet opstaan. (pleegkind, jongen van 9)

Aan de regels en hoe we moesten eten en zo... Bij hun was

het zo'n klein bordje en hier moest het wel net iets groter, en dat leerde ik hier ook wel. (pleegkind, meisje van 9)

De meeste kinderen geven aan dat ze van huis uit andere gewoontes en regels gewend waren. Zo geven 16 van de 30 pleegkinderen aan dat ze de regels moeilijk of onbegrijpelijk vinden. Lang niet altijd begrijpen de kinderen de regel en soms zijn ze verontwaardigd dat de regel er is.

Ik was eerst toen ik hier kwam gewend om later naar bed te gaan. Bij mijn moeder ga ik meestal om half 11 naar bed en nog even tv kijken en zo. Nou, hier moest ik meteen om 9 uur, dat is dan wel even wennen. Als je al heel lang bij je moeder woont. (pleegkind, jongen van 10)

En ik vind het ook vervelend, dat, als ik een puzzel maak van gewoon en ik wil even stoppen en ik ben al halverwege, dan mag ik geeneens stoppen, dan móét ik het afmaken. (pleegkind, meisje van 9)

Ja, twee tv-programma's die ik eigenlijk niet mag kijken. TMF en MTV. Ja, ze willen liever dat ik naar K3's luister. Ik vind het kinderachtig. (pleegkind, meisje van 11)

Er zijn ook gewoontes die de pleegkinderen fijn vinden en waarderen. Dat is vooral als voor hen de structuur soepeler wordt dan eerst. Dit zijn veelal kinderen die zijn overgeplaatst vanuit een tehuis of een strenger pleeggezin. Ook zien sommige kinderen de structuur in het nieuwe gezin als leerzaam.

Ik mocht langer tv-kijken hier. Daar moest je na het eten een halfuur op je kamer iets doen. Maar ik had niet zo veel te doen. Hier heb ik meer te doen. Ik teken heel veel. (pleegkind, meisje van 12)

Gewoon... Nou, ze doet de was, ze kookt, en ze zegt dat ik mijn bed moet opmaken, ze zegt dat ik mijn kamer moet opruimen. Gewoon, daar kan ik van leren. (pleegkind, meisje van 11)

Pleegkinderen benoemen ook de taakjes die zij in het nieuwe pleeggezin hebben gekregen. Zes pleegkinderen noemen dat ze de taakjes lastig vinden. Er zijn ook 2 kinderen die met plezier taakjes doen.

Ik vond het moeilijk dat... we hadden taken gekregen en ik moest dan tafel dekken en eerst vond ik het heel erg leuk en toen vond ik het steeds minder leuk worden en dat vond ik wel een beetje moeilijk, dat ik met die taak dus mee door moest gaan. (pleegkind, meisje van 11)

En klusjes vind ik heel erg leuk. Afwassen, afdrogen, stofzuigen, stoffen, sneeuw scheppen... En dan krijg ik ook soms geld. (pleegkind, meisje van 9)

Manieren van wennen aan de nieuwe gewoontes

De pleegkinderen noemen verschillende manieren waarop zij leren wat de regels en gewoontes in het pleeggezin zijn. Zestien van de 30 geïnterviewde pleegkinderen

gebruiken in de eerste periode strategieën om inzicht in de situatie te krijgen, bijvoorbeeld veel vragen stellen of de buurt onderzoeken.

Je moet gewoon rustig met ze gaan praten. Nou, wat de huisregels zijn en zo. Wat je wel en niet mag. Dan gaat je angst vanzelf weg. (pleegkind, meisje van 11)

Soms komen ze achter de regels en gebruiken in het pleeggezin door dingen te proberen en te wachten tot zij gecorrigeerd worden.

Gewoon dingen uitproberen. En als ze zeggen dat je dat niet mag doen, ja, dan moet je dat niet doen. (pleegkind, jongen van 12)

De pleegkinderen vertellen ook dat ze door het pleeggezin geholpen worden. Zeven van de 30 kinderen geven aan dat ze het fijn vinden. Dat houdt niet in dat de rest van de pleegkinderen het niet fijn vindt, maar dat die de gekregen hulp niet expliciet heeft benoemd.

Tussen de middag toen de [andere] kinderen naar school gingen, toen ging ik op de bank met mama Kim en papa Mark praten wat mijn kamer was en zo, en wat allemaal de regels zijn. (pleegkind, meisje van 9)

Bij dat andere gezin hoefde ik geen taakje te doen en hier wel, dus toen holpen ze me met hoe het hier moest, met taakjes doen. (pleegkind, meisje van 9)

Grenzen van aanpassen

De pleegkinderen vertellen dat ze proberen zo goed mogelijk de regels te volgen of hun pleegouder extra te helpen in het huishouden.

Ja, ik wist nog niet heel goed de regels, dus ik was wel een beetje heel erg voorzichtig met wat ik deed. Als ik iets wilde doen, dan vroeg ik het wel heel beleefd. Zo van: mag je alsjeblieft dat doen? (pleegkind, meisje van 11)

Ja, bijvoorbeeld spelen dat rustig aan doen en zo, spelletjes doe ik meestal wel een beetje wild, maar nu deed ik dat gewoon rustig en ja, gewoon goed luisteren naar wat wel mag en niet mag en zo. (pleegkind, jongen van 13)

Enkele pleegkinderen vertellen spontaan waarom ze extra hun best doen om de regels te volgen. Ze zijn bang iets verkeerd te doen en hebben angst voor straf.

Nou, eerst hadden we nog geen regels, want toen durfde ik nog niet boos te worden op ze, omdat je dan, als je boos wordt krijg je straf, dus dat durfde ik nog niet te doen. (pleegkind, meisje van 10)

Want als ik stout doe, dan moet ik op de trap. Of ik moet naar mijn kamer. Of ik moet gelijk naar bed! (pleegkind, jongen van 7)

Toch vertellen de pleegkinderen ook over dingen die niet lukken. Lang niet altijd kunnen ze daar iets aan doen, ook al weten ze van zichzelf dat het gedrag niet volgens de regels is.

Ik kom altijd te laat. Ik kan niet goed met de tijd omgaan, telkens, ik word snel verslaafd aan iets, dus dan verdiep ik me in iets. (pleegkind, meisje van 11)

Vannacht werd ik mijn bed uitgehaald omdat ik dat ding niet uitgeruimd had. Het was mijn taak en ik was het echt helemaal vergeten, dus ik ging gezellig op bed liggen. Ik vind dat wel streng. Ik dacht: kan het niet morgenochtend? (pleegkind, meisje van 12)

De confrontatie met de regels en de manieren waarop de kinderen daarmee proberen om te gaan, maken een aantal emoties los bij de pleegkinderen. Op het gedrag en de emoties die pleegkinderen daarbij ervaren, zullen we verder ingaan in hoofdstuk 5.

4.2 Tijd samen doorbrengen

Wanneer de pleegouders, eigen kinderen en pleegkinderen het hebben over ‘elkaar leren kennen’, noemen ze vooral het samen tijd doorbrengen, bijvoorbeeld spelletjes spelen en leuke dingen doen. Samen dingen doen vinden de meeste betrokkenen belangrijk om aan elkaar te wennen, het pleegkind zich thuis te laten voelen en een emotionele band op te bouwen. Ook de alledaagse klusjes kunnen helpen om deze doelen te bereiken.

4.2.1 De pleegouders en hun verhaal

De helft van de pleegouders vertelt dat ze in de wenperiode samen met de pleegkinderen spelletjes of taakjes doen.

Toen kwam ze hier een weekend. Ik stond te koken en zei: ‘Kom maar meehelpen.’ Dat brak het ijs. (pleegouder, pleegdochter van 12)

Als het lekker weer is in de zomer, staan we veel te vissen met z'n allen. Voor de rest slepen we haar overal mee naartoe. Boodschappen, winkelen en naar (pleeg)oma toe, die hier vlakbij woont. (pleegouder, pleegdochter van 12)

Een aantal ouders geven aan meer tijd vrij te maken om met het nieuwe kind door te brengen. Zij hebben vrij gevraagd van hun werk of plannen in de eerste periode minder afspraken met familie en vrienden.

We hebben sowieso allebei een hele periode verlof gehad. Daarvan zou je kunnen zeggen dat we te veel op elkaar lip zaten. Aan de andere kant hebben we dat ook gewoon moeten doen. We hebben haar moeten laten zien dat we er altijd voor haar zijn, dat vertrouwen geven. (pleegouder, pleegdochter van 8)

We hadden ons even afgeschermd. Tegen vrienden en familie gezegd van: ‘We zijn nu even hier mee bezig, we zijn met z’n drieën bezig.’ We gingen een stukje wandelen, het huis rondgelopen, uiteraard haar kamer laten zien. Maar niet te veel tegelijk, want dan werd het veels te veel. (pleegouder, pleegdochter van 8)

Er zijn zelfs gezinnen die (toevallig) op vakantie gaan als het pleegkind er net is, waardoor ze continu op elkaar aangewezen zijn. Deze pleegouders geven aan dat zo’n vakantie niet makkelijk is, maar ook positieve kanten heeft.

We zaten tegen de vakantieperiode aan en zijn meteen twee weken op vakantie gegaan naar Italië. Nou dat is voor zo’n kind dood en doodeng. Huppatee in de auto en voor de tweede keer in haar leven op vakantie. Hoewel ze het er nu nog steeds weleens over heeft hoe leuk het was. (pleegouder, pleegdochter van 8)

Een klein aantal pleegouders vindt, soms op advies van de pleegzorgwerkers, dat het belangrijk is dat het pleegkind veel tijd in het nieuwe gezin doorbrengt. Om dit te bereiken, beperken ze in overleg met jeugdzorg het contact met de biologische familie. Zij hopen dat het pleegkind dan sneller aan het nieuwe (t)huis gaat wennen.

We hebben wel gezegd van: ‘We stoppen met het blijven slapen bij haar vader.’ Het is gewoon, dit is haar huis, vanaf dag één. (pleegouders, pleegdochter van 11)

Toen hebben we hem ook uitgelegd dat het goed was om even hier te aarden. Want hij ging niet één avond naar zijn zus, maar dan ging hij meteen drie avonden naar zijn zus in het oude huis. (pleegouder, pleegzoon van 13)

Terwijl sommige pleegouders aangeven extra dingen te doen met het pleegkind, zijn er ook 9 pleegouders die juist niets bijzonders doen in de eerste weken. Zij betrekken het pleegkind bij de dagelijkse activiteiten, terwijl zij zelf hun normale dagritme aanhouden.

Gewoon je dagelijkse dingen doen. Doen wat je altijd doet en het kind daarin meenemen. Doe gewoon de dingen die je altijd doet en neem het kind meteen mee in je eigen ritme. (pleegouder, pleegdochter van 8)

Ja, verder ben je natuurlijk, zeker die eerste weken, nog veel meer dan wat je later doet, erbij betrokken. Bij het opstaan, bij het gaan slapen, bij dingetjes, bezoeken. (pleegouder, pleegdochter van 11)

Het kind wordt dan juist soms meegenomen naar alle familieleden en vrienden.

We namen haar meteen overal mee naartoe en we zeiden gewoon van: ‘Ja, we hebben een grote familie en vriendenkring en we denken dat het het beste is dat je daar gewoon meteen kennis mee maakt.’ (pleegouder, pleegdochter van 12)

4.2.2 De eigen kinderen en hun verhaal

De meeste eigen kinderen, 23 van de 30, vertellen dat ze in de eerste periode erg aardig proberen te zijn voor het pleegkind. Zo kiezen sommige kinderen tijdens lastige momenten de kant van het pleegkind. Anderen noemen dat zij het pleegkind betrekken bij het gezin door ermee te spelen en samen dingen te doen.

Nou dan was mijn broer bijvoorbeeld boos. Dan ging ik wel een beetje aan haar kant staan en een beetje helpen. Van het is niet leuk als je in een pleeggezin komt en dan ben je daar om ruzie te hebben en zo. (eigen kind, jongen van 9, pleegkind van 4)

Behulpzaam en zo, we zijn aardig voor je en we bijten niet... ze had in het begin het idee dat als ze zich niet goed zou gedragen, dat ze dan weggestuurd zou worden en ze dan ergens anders heen zou gaan. Dus dan ben je in het begin heel vriendelijk en open en behulpzaam. (eigen kind, jongen van 19, pleegkind van 8)

Voorbeelden van activiteiten die samen worden ondernomen, zijn samen buiten spelen, een spelletje doen, boodschappen doen of wandelen. Het niveau van de spelletjes wordt aangepast aan het (jongere) pleegkind. Er is onderscheid te maken tussen twee vormen van motivatie om iets met het pleegkind te doen. Allereerst zijn er kinderen die met het pleegkind dingen gaan doen om zelf het nieuwe pleegkind te leren kennen.

Dan ging ik bijvoorbeeld buiten voetballen en hele leuke dingen doen en dan kijken hoe Esmir was en hoe ver je kan gaan bij Esmir. En wie ze is. En of ze snel verdrietig of boos is. (eigen kind, jongen van 13, pleegkind van 8)

Daarnaast zijn er eigen kinderen die samen met het pleegkind dingen gaan doen om het pleegkind te helpen met wennen.

Pleegkinderen die kun je wel gewoon op hun gemak stellen hier thuis, door leuke dingen met ze te doen en rustig tegen ze praten. Want meestal komen ze hier wel omdat ze veel hebben meegemaakt. (eigen kind, meisje van 15, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Je geeft wel meer positieve aandacht. Dat ze een warm gevoel van krijgen, dat ze weten van: oh leuk. Ik geef wel echt bewust positieve aandacht en doe wel echt bewust leuke dingen. (eigen kind, meisje van 21, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Om aardig tegen het pleegkind te doen, worden soms wel negatieve emoties verborgen.

Als ik me ergerde aan haar of zo, [heb ik] geprobeerd dat een beetje binnen te houden. Dat ze zich niet uitgestoten zou voelen door ons. Dat heb ik wel geprobeerd. (eigen kind, jongen van 18, pleegkind van 12)

De komst van het pleegkind heeft gevolgen voor de aandacht die pleegouders voor de eigen kinderen hebben, omdat ze veel tijd en aandacht in het pleegkind steken. Achttien eigen kinderen geven aan minder aandacht van hun ouders te krijgen als een pleegkind net in het gezin is. Slechts 3 eigen kinderen vinden dit een probleem. De rest van de kinderen geeft aan dat ze het niet erg vinden en het snappen. Maar het kan soms wel vervelend zijn.

Mijn moeder moest wel meer aandacht besteden aan het pleegkind, omdat het nog maar een klein baby’tje was, maar dat vond ik niet erg. (eigen kind, jongen van 12, pleegkinderen van 1 en 4)

Soms heb ik gewoon minder aandacht gehad. Een kind met gedragsproblemen vraagt gewoon meer aandacht. Überhaupt pleegkinderen. (eigen kind, meisje van 21, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ja, je ouders zijn minder je ouders, zeg maar, omdat je nou moet delen met een wildvreemde. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 13)

Als de pleegkinderen jonger zijn, krijgen de eigen kinderen vaker ’s avonds aandacht. Ook vragen de kinderen zelf actief aandacht als het nodig is.

En overdag, je krijgt dan wel minder aandacht. Maar mijn ouders letten er wel heel erg op dat ze wel contact houden met ons, dat ze wel een paar keer extra bewust vragen van: ‘Hoe is het met je en vind je het nog leuk?’ (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 3)

Als wij vinden dat er veel aandacht gaat naar het pleegkind, dan weten we dat we dat altijd gewoon mogen zeggen. Gewoon van ‘Hé hallo, we zijn d’r ook nog!’ (eigen kind, meisje van 17, pleegkind van 6)

Toch gewoon die momentjes zelf creëren eigenlijk. Een keer met papa of mama gewoon naar de stad gaan of zo. Iets samen doen. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 13)

Twaalf van de 30 eigen kinderen geven aan dat er voor hen niks is veranderd in de aandacht.

4.2.3 De pleegkinderen en hun verhaal

Als het gaat om samen tijd doorbrengen, bouwen 14 van de 30 pleegkinderen actief aan een positieve relatie met het pleeggezin. Deze pleegkinderen laten zichzelf van hun beste kant zien - doen samen dingen samen, zoeken fysiek contact en intimiteit en helpen in het huishouden - en hopen zo aardig gevonden te worden.

Ook een beetje met hun mee doen, en denken dat ik ook bij hun hoor. (pleegkind, meisje van 9)

Vragen of mensen een spelletje wilden doen, of gewoon vra-

gen of ze iets met me willen doen. Koken of buiten voetballen. (pleegkind, jongen van 12)

Goed luisteren naar wat mensen zeggen eigenlijk. (pleegkind, meisje van 13)

Ook onderdeel van deze strategie, maar belangrijk om apart te benoemen, is dat pleegkinderen vaak niet laten zien welke emoties het wennen aan de situatie bij hen oproept. De kinderen willen aardig gevonden worden en laten het daarom niet zien als ze verdrietig of boos zijn. Ze zetten een masker op. Over het verbergen van emoties spreken we verder in hoofdstuk 5.

Als ik erg verdrietig was, liet ik dat gewoon liever niet zien, want dan dacht ik eigenlijk een beetje van: ‘Vinden ze het niet raar als ik ga huilen?’ Ik dacht, ik moet gewoon groot zijn. (pleegkind, meisje van 11)

De pleegkinderen geven ook aan te waarderen dat het pleeggezin dingen samen met hem of haar doet. Van de pleegkinderen vertellen er 14 van de 30 dat ze het in de beginperiode fijn vinden dat ze leuke dingen doen met leden van het pleeggezin. Deze dingen variëren van spelletjes tot taakjes of dagjes uit.

Hij [pleegvader] kan me in de lucht tillen en gooien en vangen. Ja, hij heeft mij ook op bed gelegd en dat was heel leuk. Hij ging voorlezen. (pleegkind, meisje van 8)

Ja, ze gingen vooral hele leuke dingen doen en zo. En dan kwam ik thuis en dan zeiden ze van: ‘Waarom ga je niet even naar buiten?’ En ze zeiden van: ‘Probeer je wel vriendinnetjes te maken?’ Zodat ik ook wat afleiding had. (pleegkind, meisje van 10)

Ja, want we gaan altijd met zijn allen voor de tv. Dat is ook wel gezellig. (pleegkind, pleegdochter van 9)

Opvallend is dat de pleegkinderen vaker het spelen met andere kinderen noemen dan de dingen die ze met hun pleegouders doen.

En veel buitenspelen met de jongens. Politie en boefje bijvoorbeeld of tikkertje. Toen voelde ik me steeds meer op mijn gemak eigenlijk. (pleegkind, meisje van 11)

Met mijn pleegzus leuke dingen doen en skeeleren vond ik leuk. Dat kon ik nog niet. Daar hadden mijn ouders geen tijd voor, dat ging heel traag. Mijn moeder was moe, mijn vader was druk, mijn zus was weg, dus ik was eigenlijk helemaal alleen thuis. Toen ik hier kwam, ben ik het gaan leren en dat vond ik leuk. (pleegkind, meisje van 11)

4.3 Ruimte geven en krijgen voor ieders eigenheid

Bijna alle pleegouders vertellen dat ze tijdens het wennen het zelfvertrouwen van het pleegkind proberen te vergroten en het kind ruimte (willen) geven om zichzelf te zijn.

4.3.1 De pleegouders en hun verhaal

Pleegouders hebben verschillende manieren om de eigenheid te erkennen en het zelfvertrouwen van het pleegkind te vergroten. Pleegouders doen dit door het kind te belonen en complimentjes te geven.

Als ze zit te eten: ‘Wat zit je lekker te eten.’ En als ze lekker aan het spelen is. Of ergens geweest is: ‘Nou, je bent wel lief geweest.’ Dat vindt ze geweldig. Ik heb het zo vaak tegen haar gezegd en het kan niet vaak genoeg bij haar. Je moet het ook herhalen voordat ze het gaat geloven. (pleegouder, pleegdochter van 8)

Als ze het goed doen, moet je ook prijzen, want anders is het toch niet meer leuk? Altijd maar negatieve dingen horen, is ook niet meer leuk! Ik denk als je kinderen ook complimentjes geeft, dat stimuleert ook wel, van nou ik heb het goed gedaan! En dat ze dan veel alerter worden om het te doen... (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Daarnaast moedigen zij het pleegkind aan om zelf beslissingen te nemen en keuzes te maken. Ook geven zij soms het pleegkind een eigen kamer en eigen spulletjes, zoals een beker, handdoek of speelgoed.

Hij is aan het leren om het [eigen wensen] aan te geven, we zeggen steeds: ‘Jij mag het aangeven.’ Dat is nieuw voor hem. (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

En lekker op ons gemak haar kamer ingericht en we zijn een dekbed voor haar gaan kopen. De rest van de spulletjes gekocht. Haar zelf laten kiezen om haar het gevoel te geven dat het echt van haar is. (pleegouder, pleegdochter van 7)

En dan om haar te laten voelen dat ze er bij hoort... ja het klinkt misschien gek als ik het zeg... koop ik een bord voor haar en eigen bestek en ik borduur een handdoek met haar naam. Dat ze hier is, dat ze zeker is: dat zijn mijn eigen spulletjes, en ook een eigen mok, dat is allemaal van mij. (pleegouder, pleegdochter van 11)

4.3.2 De eigen kinderen en hun verhaal

Eerder is al aan de orde geweest dat de eigen kinderen in het begin relatief veel van het pleegkind tolereren en later meer grenzen trekken vanwege hun eigen privacy. Slechts 5 eigen kinderen zeggen dat ze bewust complimentjes geven in de beginperiode.

Complimentjes geven, weet je wel, dat soort dingen. Die ik bij mijn eigen broertje en zus ook zou doen, zeg maar. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 13)

Ja, dat zeg ik dan. Zo van: ‘Ik vind het echt gezellig dat je bij ons bent.’ Dat soort dingen. (eigen kind, meisje van 10, pleegkind van 9)

Vijf eigen kinderen zeggen open te staan voor de keuzes van het pleegkind en hen te helpen met de eigen kamer en spulletjes.

Geprobeerd hem in het begin wel te respecteren. Als hij iets wou, dan zeg je van: ‘Oké doe dat maar.’ Om te proberen hem te laten wennen. En hem te zeggen dat hij, als hij iets wil vertellen, dat hij dat gewoon kan vertellen. Dat soort dingen. (eigen kind, jongen van 14, pleegkind van 13)

En we hebben wat eigen dingentjes op zijn kamer gezet. Hij had niet echt heel veel. Maar ook kleine dingetjes, of een knuffel die hij mee had genomen. En we hebben hem een knuffel gegeven zo van: ‘Deze mag jij hebben, die heb je dan hier.’ Ja, dus dat soort dingen wel. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 8)

4.3.3 De pleegkinderen en hun verhaal

Negen kinderen noemen dat het belangrijk voor hun is om ‘gewoon jezelf te zijn’. Zij wennen in het gezin door eigen keuzes te maken, dingen te hebben die alleen van jou zijn of dingen te doen waar je goed in bent en wat je leuk vindt.

Naar mijn zin maken, dus gewoon allemaal leuke dingen denken en zo... (pleegkind, meisje van 13)

Ik deed meteen de eerste dag mijn witte skinny aan met tikkertje. (pleegkind, meisje van 12)

Geen enkel pleegkind noemt de complimentjes van pleegouders als vorm van ondersteuning bij het wennen. Er is niet gericht gevraagd naar de complimentjes, dus dit betekent niet dat de complimentjes niet bij hen aankomen of niet helpen. De helft van de pleegkinderen noemt wel de eigen kamer en eigen spulletjes. Ze vinden het ook fijn als ze keuzes mogen maken.

Mijn pleegmoeder ging samen met mij de klerenkast inruimen en mijn spulletjes neerzetten. Dan vroeg ze: ‘Waar wil je die spulletjes?’ En ondertussen ging ze met me praten over hoe ik het nou vind om van het ene pleeggezin naar het andere pleeggezin te gaan. (pleegkind, meisje van 11)

Want je mocht twee dingen kiezen die je niet hoeft en toen koos ik witlof en, hoe heet dat, champignons. (pleegkind, jongen van 7)

Nou, ik had maar twee paar schoenen... En nu heb ik elf paar schoenen of zo. (pleegkind, meisje van 10)

4.4 Terugtrekken uit de situatie

Een strategie die niet wordt genoemd door de pleegouders, maar wel door de eigen kinderen en de pleegkinderen is het terugtrekken uit de situatie. Tijdens het wennen trekken zij zich terug om zich veilig te voelen in hun eigen wereld of om zichzelf te troosten en rustig te houden. In hoofdstuk 5 gaan we dieper in op dit terugtrekken als een manier voor het pleegkind om met moeilijke emoties om te gaan en we bespreken ook wat dit doet met de eigen kinderen en de pleegouders.

4.4.1 De eigen kinderen en hun verhaal

Er zijn 9 eigen kinderen die aangeven in het begin niet veel met het pleegkind te doen. Zij houden afstand om verschillende redenen. Ze willen bijvoorbeeld eventuele problemen afwachten, niet hechten voor het geval het pleegkind weer weg moet, het pleegkind eerst aan hun ouders laten hechten of het kind ruimte gunnen en zichzelf blijven.

Want een kind moet ook wel een beetje met rust gelaten worden, heb ik altijd wel een beetje het idee. Dat er niet te veel gefocust wordt op: ‘Jij bent nieuw en jij bent leuk.’ (eigen kind, meisje van 19, pleegkind van 6)

Gewoon toch nog afwachten om te kijken hoe hij nou was en dan was ik minder in de war, denk ik. Dan was ik gewoon niet in de war. (eigen kind, jongen van 14, pleegkind van 13)

Als je ze helemaal gaat verwennen... Kleine kindjes zijn echt heel leuk om mee te spelen en alles, maar kleine kindjes kunnen ook snel begrijpen hoe schattig ze zijn en dan kunnen ze dat gaan gebruiken. (eigen kind, jongen van 20, pleegkinderen van 1 en 3)

4.4.2 De pleegkinderen en hun verhaal

Er zijn 14 pleegkinderen die het terugtrekken uit de situatie gebruiken als wenstrategie en zich het liefst afzonderen van de sociale situatie. Zij gaan bijvoorbeeld op hun kamer zitten of iets alleen doen. Het wennen doen zij alleen.

Toen gingen andere mensen buiten spelen, toen zei ik: ‘Ik ga binnen even op de bank liggen.’ Toen ging ik in een kussen slaan, toen ging ik weer naar buiten. (pleegkind, meisje van 7)

Nou, ik weet niet alles heel goed meer, maar volgens mij liep ik de hele tijd met mijn duim in mijn mond. Ik ben er nu mee gestopt. En ik zat aan mijn oren en ik liep rondjes. En ik zat best wel vaak op mijn kamer. (pleegkind, meisje van 11)

4.5 De biologische familie accepteren

Bij het pleegkind hoort altijd een biologische familie. In het ene geval is daar meer contact mee dan in het andere. Bij het elkaar leren kennen en waarderen hoort ook omgaan met de biologische familie van het pleegkind. Zowel pleegouders als de eigen kinderen en pleegkinderen hebben in het onderzoek uitspraken gedaan over het contact met de biologische familie.

4.5.1 De pleegouders en hun verhaal

Naast pleegouders die zeggen dat ze ruimte geven voor de gewoontes die het pleegkind van huis uit heeft meekregen, zijn er pleegouders die zeggen dat ze positief willen staan tegenover de biologische familie van het pleegkind. Zij beseffen dat het voor het pleegkind belangrijk is dat de eigen ouders niet worden vergeten, ook al kunnen ze daar niet wonen.

De gedachte zat erachter dat mama geen verboden onderwerp is. Als jij over mama wil praten, dan is daar alle ruimte voor. En ook: wij erkennen jouw mama als jouw mama. (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

En niet ontkennen dat ouders op nummer 1 staan. Dat is gewoon een feit. Ga niet tegen een kind zeggen: ‘Maar weet je wel wat je moeder allemaal heeft gedaan?’ Je helpt een plaatsing slagen als je laat merken: ‘Ik accepteer je ouders ook.’ (pleegouder, pleegdochter van 11)

Ik ga hun niet belasten met mijn emoties. Ik bedoel, ik vind natuurlijk van alles van die moeder en van die vader, maar ja ik ben al lang blij hoe het gaat. Het gaat gewoon heel prettig. (pleegouder, pleegdochter van 13 en pleegzoon van 12)

Sommige pleegouders vertellen dat ze merken dat het pleegkind moeite heeft met het accepteren van de pleegmoeder ten opzichte van hun biologische moeder. Dit benoemen de pleegouders ook wel als een loyaliteitsconflict.

Maar zij gaat zich nu realiseren dat zij van mij is gaan houden. Maar ik heb ook de rol van haar moeder en dat maakt haar aan de ene kant heel boos op mij, want zij wil niet dat ik haar moeder ben, want zij wilt dat haar moeder haar moeder is. (pleegouder, pleegdochter van 10)

Een heel groot stuk loyaliteitsconflict. Je mag het eigenlijk niet hier optimaal hebben, want dan val je je eigen ouders af! En dat heeft ze veel sterker dan verwacht, denk ik. (pleegouder, pleegdochter van 11)

Het loyaliteitsconflict kan gekoppeld zijn aan speciale dagen, zoals Moederdag.

Haar Moederdagcadeautje gaat naar haar moeder. Dat was ook de eerste keer dat ze mij ernaar vroeg: ‘Wat zal ik doen?’

En toen zei ik: ‘Moederdagcadeautje is voor mama.’ En toen is zij dus uit zichzelf bezig geweest met een eigen gemaakt Moederdagcadeautje voor mij. (pleegouder, pleegdochter van 10)

Moederdag komt eraan. Ik vroeg hem of hij nog wat ging maken voor zijn moeder en heb er ook bij gezegd dat ik dat helemaal niet erg vind. Hij heeft maar één moeder. Als hij niks voor mij maakt dan begrijp ik dat, daar hoeft hij zich geen zorgen over te maken. (pleegouder, pleegzoon van 10)

De benaming van het pleegkind voor de pleegouders kan ook een probleem zijn. Noem je de pleegouders vader of moeder of bij de voornaam?

Waar we in die vakantie tegenaan liepen, was dat wij natuurlijk niet papa en mama zijn. Maar Marieke en Daan is ook wat afstandelijk... dus hij heeft nou naampjes bedacht voor ons en dat hangt daar een beetje tussen, dus dat is ook een blijk van waardering. (pleegouder, pleegzoon van 13)

4.5.2 De eigen kinderen en hun verhaal

Bij de eigen kinderen is een ambivalentie te zien. Er zijn 15 eigen kinderen die de contacten met de biologische ouders belangrijk vinden, al is er wel een grote maar. Daarnaast vinden 6 kinderen dat bezoeken aan de biologische ouders zo veel mogelijk moeten worden ingeperkt. De overige eigen kinderen hebben zich er niet over uitgelaten. Contact met de biologische ouders vinden de eigen kinderen belangrijk om verschillende redenen. Zij zien bijvoorbeeld dat het pleegkind de contacten fijn vindt en dat de biologische ouder de contacten waardeert. Of de eigen kinderen zien hun eigen voordeel: ze zijn dan een weekend of dag onder elkaar zonder het pleegkind.

Ja, dat vind ik wel een goede zaak, denk ik. Ik denk dat als je helemaal geïsoleerd wordt van je ouders, dat dat erg lastig voor je kan zijn. Dat zou ik zo ervaren. (eigen kind, jongen van 18, pleegkind van 12)

Eigenlijk wel fijn, want dan had je ook weleens een keer een weekend. Eén keer in de maand sowieso dat we dan alleen maar met ons vieren waren. Ons pap, ons mam, ik en mijn broer, zeg maar. (eigen kind, jongen van 13, pleegkind van 15)

Ze krijgt hier genoeg aandacht en liefde, maar als mijn moeder heel ver weg zou zijn, dat zou ik echt niet kunnen. Je hebt altijd een moeder nodig. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 8)

Er is een belangrijke ‘maar’ te bespeuren. Hoewel de eigen kinderen het contact met de biologische ouders belangrijk vinden, hebben 14 eigen kinderen hun twijfels of ondervinden last van het contact met de biologische ouders. Zo vinden 7 kinderen het raar dat het pleegkind nog contact heeft met ouders die niet goed hadden gezorgd voor het kind.

Aan de ene kant vind ik het wel stom, want die moeder zegt ook van: ‘Als je ouder bent, dan kom je bij mij wonen’ en dan heb ik zo iets van: blijf af, mijn broertje! Dan kun je wel zijn moeder zijn, maar zelf heb je het niet goed gedaan, want hij is niks voor niks weggegaan. (eigen kind, meisje van 15, pleegkind van 5)

Ik vind het wel raar. Want ze woont nu bij ons, maar ze mag een weekend naar haar moeder en waarom mag ze dan in het weekend wel naar haar moeder en niet gewoon bij haar moeder wonen? (eigen kind, meisje van 10, pleegkind van 9)

Maar haar moeder had psychisch een probleem, ze was niet heel stabiel. Dan kun je wel je bedenkingen hebben van: ik hoop niet dat die moeder te gek doet of zo. Ja, als ze echt psychische problemen heeft, dan hoop ik dat ze het niet overbrengt. (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 3)

Verder vinden 5 eigen kinderen het lastig als het pleegkind op bezoek is geweest bij zijn biologische ouders, omdat het gedrag van hun pleegzus of -broer hierdoor in negatieve zin verandert.

Het is heel goed dat hij daar contact heeft, maar het is soms ook wel lastig, omdat hij daarna toch wel heel erg overstuurd is. Bij hem valt het nog wel heel erg mee. We hebben ook weleens kinderen, als ze op bezoek zijn geweest, dat ze echt een beetje total loss waren. (eigen kind, meisje van 17, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ik ben op zich voor hoe minder hoe beter eigenlijk, omdat voor haar het gewoon een heel groot verschil is. Een soort dag en nacht idee. Die vader heeft echt, zijn opvoedend karakter is nul! En dat is die wisseling, dat aanpassen daar heeft zij een beetje moeite mee. (eigen kind, jongen van 19, pleegkind van 8)

Andere redenen waarom eigen kinderen deze contacten moeilijk kunnen vinden, zijn de dubbele cadeautjes die het pleegkind krijgt of dat het eigen kind niet wordt erkend als broer of zus van het pleegkind.

Elke maand had hij bezoek met zijn moeder en elke keer kreeg hij een mooi cadeau mee, dus dat was moeilijk. (eigen kind, jongen van 17, pleegkind van 13)

Ik vind het nog steeds wel apart. Ja, ik heb het gevoel dat zij misschien denken van: jullie nemen heel zijn leven over. Alsof hij nu bij wildvreemden woont en ja dat is gewoon een heel apart gevoel. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 13)

Zeventien van de eigen kinderen zeggen dat ze de biologische ouders van het pleegkind weleens hebben gezien. Meestal is er geen uitgebreid contact. De eigen kinderen zien de ouders soms bij het ophalen van de pleegkinderen. Bij 4 kinderen komen de biologische ouders op visite en in enkele gevallen komen de ouders ook weleens eten. Het ene eigen kind vindt deze contacten gezellig, terwijl het andere kind liever naar boven vlucht, omdat ze

de ouders raar vindt. Zeven eigen kinderen hebben geen behoefte aan contact met de ouders van het pleegkind.

De kinderen die zijn niet voor niks weggehaald, dus die ouders zijn niet altijd helemaal normaal. Dan ga ik liever eventjes boven zitten. (eigen kind, meisje van 15, pleegkind van 5)

Plus heel veel van die ouders komen toch uit een milieu, die kijken op een bepaalde manier naar de zaken toe, waar jij het niet mee eens bent. Ik heb liever zo iets van: nou laat mij maar lekker met rust, weet je, zorgen jullie nou maar gewoon voor je kinderen. (eigen kind, meisje van 20, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ja, van mij hoeft dat niet. Dat is haar familie en niet van mij. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 8)

4.5.3 De pleegkinderen en hun verhaal

Voor het merendeel van de pleegkinderen (20 van de 30) speelt de biologische familie nog een belangrijke rol. Vaak missen ze hun familie of zouden ze hun familie vaker willen zien.

Ehm, van thuis, de gezelligheid met z’n allen, want het was heel erg gezellig. En ik mis ook wel een beetje Jelle [biologische broertje], want ik had wel altijd dat hij bij ons was, en nu is dat niet meer zo. (pleegkind, jongen van 13)

Ja, ik mis haar vaak. Ze is de enige zus waar ik goed mee kan opschieten. Jammer dat ze ver weg woont, maar ik kan er niks aan veranderen. Ik heb al veel verloren en ik verlies steeds meer. (pleegkind, meisje van 11)

Ik heb haar [moeder] al een jaar niet gezien. Alleen net een paar weken geleden wel weer. En toen was ik bang dat ik haar nooit meer zou zien. (pleegkind, meisje van 10)

Daarentegen zijn 3 pleegkinderen blij dat ze in het nieuwe pleeggezin hun biologische familie juist vaker kunnen zien.

Ik zag m’n broertje vaker dan normaal. En mama ook. Ik miste haar heel erg, want ik zag haar niet vaak. (pleegkind, meisje van 12)

Zeven pleegkinderen vertellen over spulletjes die ze hebben van vroeger en die belangrijk voor hen waren of zijn. Het gaat dan om foto’s, dingetjes die ze van hun ouders gekregen hebben of brieven van hun biologische familie.

Kijk mama heeft LOVE en ik heb YOU [vriendschapsketinkje]. Niet dat onze harten gebroken zijn of zo hoor. (pleegkind, meisje van 8)

Foto’s neerzetten van mensen: van m’n vriendinnen, van m’n pleegmoeder en m’n echte moeder. Van m’n konijn en hamster niet, want daar heb ik geen foto van. (pleegkind, meisje van 11)

Als de biologische ouders de plaatsing afkeuren of moeite hebben met de band die er ontstaat tussen pleeggezin en pleegkind, kan dat leiden tot een loyaliteitsconflict. Uit de interviews met 2 pleegkinderen blijkt dat zij daar last van hebben.

Ja, maar dan had ik eigenlijk ook wel een beetje het gevoel dat ik meer van dit huis houde dan dat ik van papa en mama houde. (pleegkind, meisje van 11)

Vroeger toen zeiden ze (biologische familie): ‘Waarom heb jij Nederlandse mensen?’ Daar schaamde ik me eigenlijk een beetje voor. (pleegkind, jongen van 12)

Als de biologische ouders positief staan tegenover de plaatsing, heeft dat een positief effect.

En toen ging ze vertellen dat we gingen verhuizen hier naartoe. En dat mijn vader voor Robbert had gekozen, omdat hij hem wel aardig vond. (pleegkind, jongen van 12)

4.6 Wat leren we hiervan?

- Er bestaan grote verschillen tussen gezinnen in de gezinsregels, gewoontes en routines. Ieder gezin heeft zijn eigen huisregels en eigenaardigheden. In het ene gezin is met twee woorden spreken belangrijk en in het andere gezin doet het er niet toe.

- Pleegouders praten in de regel over hun gewoontes en nodigen de pleegkinderen uit om mee te doen aan het dagelijkse ritme van het gezin. Pleegkinderen praten meer in termen van regels. Blijkbaar worden de vanzelfsprekende gewoontes die de pleegouders hebben, door de kinderen ervaren als regels.

- Samen ‘gewone’ dingen doen, is een manier om elkaar onbelast te leren kennen. Het pleegkind kan laten zien dat hij of zij z’n best doet en leert meteen de gewoontes van het gezin. De eigen kinderen investeren in de beginperiode ook veel energie in het pleegkind door met hem of haar te spelen. Door te spelen met andere kinderen kan het nieuwe pleegkind zich ontspannen. Praten en uiten van emoties liggen veel gevoeliger. Samen dingen doen zorgt voor een band, waardoor het makkelijker wordt om in elkaar te investeren.

- Wanneer het gaat over het wennen in het pleeggezin, blijkt duidelijk dat andere kinderen en dieren een grote rol spelen. Deze worden meer genoemd door de pleegkinderen dan de pleegouders, vooral in combinatie met het tijd samen doorbrengen.

- Over het algemeen waken pleegouders ervoor dat de eigen kinderen geen aandacht te kort komen. Maar dit is niet altijd gemakkelijk.

- Alle kinderen hebben behoefte aan de mogelijkheid om zich terug te trekken. Dit geeft kinderen de mogelijkheid om tot rust te komen.
- Respect voor elkaars eigenheid is voor alle partijen belangrijk. Pleegouders stimuleren dat bij pleegkinderen vaak bewust door het kind complimentjes te geven en een eigen kamer of eigen spullen. Pleegkinderen waarderen deze eigenheid.
- Het biologische gezin speelt voor veel pleegkinderen een belangrijke rol. Pleegouders zien dit belang ook, maar hebben daar soms ook moeite mee. Voor eigen kinderen geldt dit nog sterker. Zij hebben in de regel weinig contact met de biologische ouders. Enerzijds snappen ze dat hun pleegbroer of pleegzus de biologische ouders mist, anderzijds lijken ze ook moeilijk respect op te brengen voor ouders die ‘hun’ broer of zus hebben verwaarloosd of mishandeld. Verschillende eigen kinderen uiten hun bedenkingen onverbloemd.
- In de literatuur over het wennen van pleegkinderen wordt vooral aandacht besteed aan het pleegkind dat moet wennen aan het nieuwe gezin. Maar uit het onderzoek blijkt dat alle partijen moeten wennen. Met de komst van het pleegkind veranderen de regels in het pleeggezin voor pleegouders en hun kinderen. De regels worden strenger of juist minder streng of veranderen in verband met de leeftijd van het pleegkind. Het pleegkind moet wennen door de verschillen tussen wat ze in hun biologisch gezin of in een eerder pleeggezin gewend waren en het nieuwe pleeggezin.
- Alle partijen doen hun best om zich aan te passen aan de nieuwe situatie. En voor alle partijen is dit waarschijnlijk een grote inspanning. Zowel de pleegouders als de eigen kinderen en pleegkinderen geven aan dat ze grenzen ervaren in hun aanpassingsvermogen.

Tip van een pleegkind

Ik denk dat je niet de hele tijd leuke dingen moet doen, want dan went een pleegkind eraan dat ze de hele tijd leuke dingen doen, en dan denkt ze de volgende dag als het dan helemaal gewoon is, dan denkt ze; waarom gaan we nou niet iets heel leuks doen?

Tip van een eigen kind

En voor de ouders, ga geen andere regels stellen voor het pleegkind en voor je eigen kinderen, want daar wordt het heel erg moeilijk mee. Je hebt wel een paar algemene regels en daar heb je je gewoon aan te houden.

Tip van een pleegouder

Wat een valkuil is, is dat je ontzettend gaat proberen te zorgen dat iedereen je heel erg leuk vindt. En het is vooral belangrijk dat je gewoon jezelf blijft. Want anders hou je het niet vol.

Casus: Ieder stapje geeft voldoening

Bart woont samen met Monique en hun twee pleegzonen Jurre (15) en Sander (10) in een dorp, net buiten de Randstad. Bart en Monique werken beiden parttime en kregen ongeveer zes jaar geleden pleegzoon Jurre in huis. Hun andere pleegzoon, Sander, woont sinds zo'n zeven maanden bij hen en voelt zich steeds beter op zijn plek. Het wenproces van Sander kent parallellen met de eerste periode van Jurre. Door ervaring wijs geworden treden Bart en Monique de vraagstukken die op hun pad komen op een pragmatische wijze tegemoet.

Samen wennen

Net zoals bij Jurre, nemen Bart en Monique aansluitend pleegzorgverlof op wanneer Sander in het gezin komt, zodat een van hen aanwezig en beschikbaar is om Sander zo veel mogelijk een gevoel van veiligheid te geven. Sander maakt ook al snel kennis met de naaste familie: dat pakt goed uit.

Bart: Het gaat niet goed met de moeder van Monique. Ze heeft een tijdje in het ziekenhuis gelegen en woont nu in het verzorgingshuis. Sander is best bezorgd over zijn (pleeg) oma. Hij is een paar keer mee geweest naar het ziekenhuis. Ik betrek hem daar gewoon bij. Dat vind ik ook gewoon allemaal bij het leven horen.

Sander wordt ook praktisch bij de zorg om oma betrokken en krijgt de kans een steentje bij te dragen.

Bart: Afgelopen zaterdag hebben we de huisraad van haar huidige woning verhuisd. Sander heeft echt vol enthousiasme helpen sjouwen. Onze familie is misschien nog vreemd voor hem, maar hij heeft ze in de afgelopen tijd wel gezien: het is voor ons oma en daarom helpt hij gewoon mee.

Bart en Monique zouden willen dat ze dat met Jurre ook zo hadden gedaan, maar op advies van pleegzorg hebben ze hier destijds langer mee gewacht. Achteraf voelde dat onnatuurlijk, omdat hun naaste familie heel belangrijk voor hen is en een hecht netwerk vormt.

In de eerste weken maakt Sander kennis met de gewoontes en het leefritme van het gezin. Monique en Bart houden zich hier strak aan, zodat de dagelijkse gang van zaken voorspelbaar wordt voor Sander. Zo eten ze bijvoorbeeld altijd samen aan de grote tafel, wordt er voor het slapen gaan een boekje gelezen en staat de bedtijd vast.

Monique: We eten eigenlijk altijd aan deze tafel, maar bijvoorbeeld patatjes eten we daar. In het begin als we patatjes gingen eten deden we het ook hier, brood eten, hier. En nu je een paar maanden verder bent, ga je dat wat loslaten.

Sander en Jurre groeien steeds meer naar elkaar toe. Ze ondernemen steeds meer samen. Er zijn nog geen echte ruzies tussen de twee jongens voorgevallen, hoewel Jurre soms een beetje een opvoedende rol aanneemt. Monique en Bart ontmoedigen dit, die taken liggen toch echt bij hen.

Regelingen

De komst van Sander brengt veel regelingen met zich mee. Sander moet naar het speciaal onderwijs in een stad zo'n twintig kilometer verderop. Bart en Monique vertellen dat zij hun zorgen over de tijd en energie die het kost om alles voor Sander in werking te stellen, al vroeg hebben geuit bij de pleegzorgwerker. Eigenlijk hadden ze voorafgaand aan de plaatsing al duidelijk aangegeven dat zij een tweede kind met speciale onderwijsbehoeftes niet kunnen opnemen. Maar omdat er een goede klik is met Sander, besluiten ze er toch voor te gaan. Met klem vragen ze om ondersteuning.

Bart: We hebben aangegeven: 'Jongens, we willen dit op ons nemen, maar we willen extra begeleiding. We moeten extra ondersteuning hebben, want we weten niet of we dit alleen kunnen trekken.' En ja, dat wordt dan toch heel vaag opgepakt.

Veel vragen werden niet beantwoord. De pleegzorgwerker kwam niet tegemoet aan het klemmende verzoek van Monique en Bart. Omdat Sander inmiddels al wel geplaatst is, besluiten ze dan toch zelf een school te regelen en ook het vervoer van en naar school. Bart en Monique worden opnieuw boos als ze over die beginperiode vertellen.

Bart: We zijn er nog steeds boos over. We voelden niet dat we daar goed in gehoord zijn. Dat blijft terugkomen totdat wij het gevoel krijgen dat het opgepakt wordt. Dit zijn typisch van die dingen waarop pleegouders gaan afhaken.

Het contact met pleegzorg verbetert wanneer de pleegzorgwerker van Jurre ook Sander in haar caseload opneemt. Bart en Monique vertellen dat zij veel steun hebben aan de pleegzorgwerker, bijvoorbeeld bij praktische zaken zoals het organiseren van buitenschoolse opvang voor Sander en het invullen van de AWBZ-aanvraag.

Bart: Er moet een AWBZ-formulier ingevuld worden om een indicatie af te kunnen geven om die plaatsing gefinancierd te krijgen bij de naschoolse opvang. Nou dat is zo'n pak papier, ook niet op pleegkinderen voorbereid, maar op het gewone kind met een handicap. Ook doordat we voelden dat we vast begonnen te lopen, hebben we gewoon gevraagd van joh: help ons met het verwerken ervan, want wij trekken dat op dit moment even niet. Dat hebben ze samen met ons gedaan en zij ontlast ons hiermee. Ik vind dat ze daar heel adequaat op gereageerd hebben.

Bart en Monique hebben momenteel een keer per zes weken contact met de pleegzorgwerker. Dit bevalt hen goed. Zij kunnen tussendoor mailen of bellen als zij daar behoefte aan hebben. Na ervaring met een aantal verschillende voogden hebben ze op dit moment te maken met een voogd waar ze een goede klik mee hebben. Ze vinden echter wel dat ze de voogd erg achter de broek aan moeten zitten. Het duurt lang voordat ze een reactie krijgen op verzoeken, soms drie of vier weken. Het grootste probleem is dat veel zaken ontzettend veel tijd in beslag nemen, het duurt heel lang voordat er bijvoorbeeld bepaalde noodzakelijke handtekeningen worden gezet en voordat procedures in gang worden gezet.

Emoties en gedrag

Sander blijkt een aantal grote angsten te hebben als hij bij Bart en Monique komt wonen. Zo is hij ontzettend bang van onweer. Inmiddels kunnen Bart en Monique hem daar goed in geruststellen: zij nemen hem steeds bij zich en troosten hem. Langzamerhand lijkt de angst nu af te nemen, hoewel het Sander wel bezighoudt. Hij heeft aangegeven dat hij in het vakantiehuisje op dezelfde verdieping wil slapen als Bart en Monique, zodat hij snel naar hen toe kan gaan wanneer het onweert. Ook was Sander niet veel gewend wat betreft eten. Nu merken Bart en Monique dat hij steeds meer dingen gaat proberen. Ook op andere gebieden ontwikkelt hij zich in een rap tempo. Sander wordt steeds zelfstandiger en fietst nu bijvoorbeeld zelf naar het dorp om een boodschap te doen. En toen Bart en Monique samen een weekend naar Parijs waren, logeerden Sander en Jurre samen zonder problemen bij familie.

Toch hebben Bart en Monique ook zorgen over het gedrag van Sander. Wanneer Sander buiten met kinderen in de buurt speelt, komt het voor dat ze hem binnenvragen. De afspraak is dat hij dat eerst met hen overlegt. Het is al een aantal keer gebeurd dat hij dat niet heeft gedaan. Hij gaat dan naar binnen bij wildvreemde mensen.

Monique: Dus dat vinden we dan weer een zorgpunt bij hem. Dat hij echt zo maar ergens naar binnen gaat. Hij is ook zo kwetsbaar. Er hoeft maar een verkeerde tussen te zitten.

Bij thuiskomst voelt Sander zich vaak erg schuldig en zegt dan veelvuldig sorry. Bart en Monique vertellen dat het soms moeilijk is om aan Sander uit te leggen waarom hij sommige dingen niet mag,

Monique: Want hij snapt natuurlijk nog niet helemaal waarom we dat nou doen. We krijgen dan vragen als: mag ik niet meer buitenspelen? Want dat soort straffen, daar is hij bang voor.

Sander is bang iets verkeerd te doen en dat Bart en Monique dan boos op hem zullen worden. Hij is bang voor straf. Bart en Monique merken dat er een last van zijn schouders valt wanneer ze niet boos worden en de situatie met hem bespreken. Ze hebben het er vaak met hem over dat hij mag zijn wie hij is, dat hij alles kan vertellen en dat ze niet boos op hem worden. Ze merken aan hem dat hij nog steeds veel bevestiging nodig heeft. Het helpt om samen 'gewone dingen' te doen, zoals wachten tot Bart uit zijn werk komt, zodat ze samen kunnen eten 's avonds, maar ook aan elkaar je spierballen laten zien.

Sprongen in de ontwikkeling

Sander ontwikkelt zich op sommige punten leeftijdsadequaat en op andere punten helemaal niet. Het heeft Bart en Monique geholpen dat ze vrij snel inzage kregen in onderzoek dat bij Sander gedaan is naar zijn ontwikkelingsniveau.

Bart: We hebben voorafgaand aan de plaatsing heel veel informatie gekregen vanuit psychologisch onderzoek dat bij Sander gedaan is. Daaruit volgde dat we het beste op peuter-/kleuterniveau met hem konden communiceren in het begin. Daar reageerde hij heel goed op en je ziet nu dat hij langzamerhand wat opklimt. Het is heel belangrijk geweest om die kennis te hebben.

Bart en Monique worden er steeds beter in om bepaalde achterstanden in de ontwikkeling van Sander te herkennen en er adequaat op in te spelen. Ze vinden het een uitdaging om daarmee aan de slag te gaan, stellen hierover veel vragen aan andere mensen en blijven zichzelf op dit gebied ontwikkelen. Ze hebben ook veel gehad aan de video-interactiebegeleiding. Die zou standaard aan iedere pleegouder aangeboden moeten worden, vinden zij.

Monique: Je hebt altijd blinde vlekken in wat je waarneemt en wilt waarnemen. Zo'n videocamera legt heel simpel vast wat er aan de hand is. Je ziet: hij [Sander] begrijpt helemaal niks van wat jij zegt bijvoorbeeld.

Monique en Bart zien dat Sander momenteel de rust heeft om veel te leren. Hij krijgt naast school veel extra begeleiding, zoals logopedie, caesartherapie en fysiotherapie. Hij gaat met sprongen vooruit.

Contact met de biologische ouders

Onlangs heeft de rechter beslist dat Sander niet meer naar zijn biologische ouders teruggaat. De ouders van Sander doen nu samen met Monique en Bart een roldifferentiatietraject, waarbij ze begeleiding krijgen bij het omgaan met deze nieuwe situatie. Onderdeel hiervan is dat Monique en Bart in gesprek gaan met de biologische ouders van Sander. De gesprekken vinden plaats bij de Bart en Monique thuis en Sander mag erbij zijn als hij dat wil. Onlangs is het eerste gesprek geweest. Sander had in het begin van het bezoek wat moeite met de situatie. Toen hij merkte dat iedereen het goed vond dat hij om beurten bij de een en dan weer bij de ander ging zitten, werd hij rustig.

Monique: Hij ging bij iedereen zitten knuffelen. Nou en iedereen vond dat goed. Dus toen hij dat zag werd hij eigenlijk meteen rustig.

Bart: Ja, dat verliep eigenlijk heel positief. We hebben samen besloten van joh, als Sander bij jullie (biologische ouders) thuis is, dan heb jullie de regie en dan zijn jullie de baas. Hij moet gewoon weten, als je bij papa en mama bent, dan gelden gewoon de regels van papa en mama.

Monique en Bart merken dat de ouders van Sander ontzag voor hen hebben. Dit heeft er volgens hen mee te maken dat de pleegzorgwerker vanaf het begin hoog over hen heeft opgegeven. Daarbij zien de ouders dat het goed gaat met Sander, dat hij zelfstandiger en weerbaarder wordt. Hij wordt steeds zelfstandiger en durft ook ‘nee’ te zeggen tegen dingen. Sander is hierin de afgelopen maanden erg gegroeid. Voorheen merkten Bart en Monique dat Sander voorafgaand aan het bezoek aan zijn biologische ouders zenuwachtig was en sneller geïrriteerd raakte dan normaal. Na het bezoek viel Sander terug in ‘oud’ gedrag. Bart vertelt dat dat in zijn geval wil zeggen dat hij tijdelijk weer kinderlijk gaat praten, voor veel dingen bang is, en veel bevestiging zoekt bij Monique en hem. Dit duurde een aantal dagen. Bart en Monique hebben geen moeite met dit gedrag en vinden dat dit er nu eenmaal bij hoort. Zij willen Sander geenszins het gevoel geven dat zij oordelen over de gang van zaken wanneer hij bij zijn biologische ouders op bezoek is. In de loop der maanden is er verandering opgetreden. Sander is vrolijker wanneer hij weer terugkomt en hij ‘herstelt’ zich sneller. Dat wil zeggen dat hij weer sneller gedrag vertoont dat hij in de loop der tijd in het gezin van Bart en Monique heeft ontwikkeld.

Toch mist Sander zijn ouders regelmatig. Bart vertelt dat toen Jurre onlangs bij zijn moeder op bezoek ging, Sander zijn ouders plotseling erg miste en in de auto begon te huilen. Het verdriet duurde niet lang, hij was snel te troosten. Sander is wel vaker verdrietig en mist dan zijn ouders, ook na juist hele gezellige gebeurtenissen. Bart en Monique praten hier veel met hem over.

Monique: Het is een rollercoaster van emoties. Op het ene moment is hij heel vrolijk en daarna weer veel minder. Het is allemaal in beweging.

Moe maar voldaan

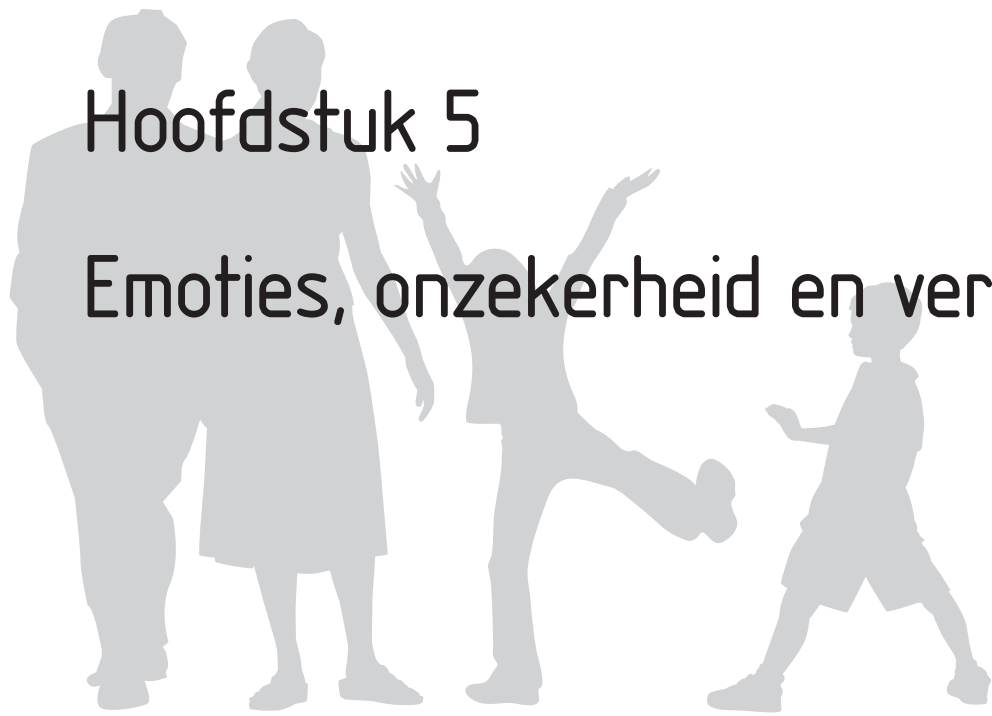
Momenteel ervaren Bart en Monique hun leven met Sander, die zich in een rap tempo aan het ontwikkelen is, als behoorlijk druk. Het kost veel energie om Sander steeds te corrigeren en steeds bevestiging te geven, hoewel Bart en Monique wel het gevoel hebben dat ze het aankunnen. Ze zijn fysiek wel vaak erg moe, en daar komt bovenop dat ze nu ook de extra zorg voor oma erbij hebben. Wat hen ook op de been houdt, is dat ze zien dat het met Sander de goede kant op gaat, dat hij zijn weg begint te vinden en zich goed ontwikkelt.

Bart: Hij is nu toch al een tijdje bij ons. En dan zien we dit gedrag ontstaan, we hebben het gevoel van hier zit ontwikkeling in. Dat vinden we natuurlijk helemaal geweldig. Dat is waar we het voor doen.

Bart en Monique hebben door de jaren heen geleerd op hun strepen te staan en door te zetten om dingen voor elkaar te krijgen, zoals het regelen van een school, vervoer, identiteitspapieren en vakantiecampen bij bijvoorbeeld de gemeente en bij Bureau Jeugdzorg. Monique en Bart vinden dat het nodig was en is om je op z’n tijd kwetsbaar en open op te stellen, aan te geven wat je nodig hebt en daar ook voor te durven gaan. Hierbij is hun eigen netwerk van groot belang, zij voelden zich vanaf het begin gesteund door familie en vrienden en kunnen altijd een beroep op hen doen. Bart en Monique vinden het opvallend dat de pleegzorginstelling weinig aandacht heeft voor het netwerk van pleegouders, omdat dit in hun geval van essentieel belang is voor de balans tussen de draaglast en de draagkracht van hun gezin.

Hoofdstuk 5

Emoties, onzekerheid en vertrouwen

Pleegkinderen leven in het begin van de plaatsing in een ouderlijk vacuüm, zonder ouders of ouderfiguren waarop ze zich kunnen verlaten. Vaak zijn ze gehecht aan hun biologische gezin, maar hun ouders hebben weinig tot geen zeggenschap over hen, en het dagelijks contact met broers, zussen en vrienden is vaak verbroken. De ouders en kinderen in het nieuwe pleeggezin zijn nog vreemden voor hen. Met de voogd en pleegzorgwerker die zeggenschap over pleegkinderen hebben en verantwoordelijk voor hen zijn, hebben ze vaak geen persoonlijke band; ze hebben ook zelden vrij toegang tot hen.

Voor de pleegouders en eigen kinderen geldt dat een vreemd kind met een andere achtergrond en geschiedenis hun wereld instapt. Opeens delen ze dag en nacht elkaars wereld. In hoofdstuk 4 zagen we dat iedereen zich inspant om goed samen te leven en om aan elkaar te wennen, maar natuurlijk worden tijdens het wennen heftige emoties opgeroepen, die niet altijd gemakkelijk te hanteren zijn. Daarover gaat dit hoofdstuk. Eerst gaan we in op situaties die positieve en negatieve emoties oproepen. Daarna doen we verslag van de manieren waarop de pleegkinderen, de eigen kinderen en de pleegouders deze emoties proberen te delen of verbergen. Ze houden afstand van elkaar, vaak met de bedoeling om elkaar niet te kwetsen. Het delen van emoties is echter van belang voor het voelen van verbondenheid. De mate waarin ze een evenwicht vinden tussen afstand en nabijheid is van grote invloed op de emotionele band die pleegkinderen en pleeggezin met elkaar opbouwen. In dit proces moeten ze hindernissen overwinnen.

Het is goed om te zien dat alle betrokkenen vanaf het allereerste begin niet alleen moeilijkheden ervaren, maar ook duidelijk positieve ervaringen opdoen. Dat positieve benadrukken ze ook, soms expliciet om duidelijk te stellen dat de balans niet naar het negatieve is doorgeslagen. De teneur in hun verhalen is: wennen in een pleeggezin is niet makkelijk, maar het is de moeite waard en schenkt bevrediging.

5.1 De pleegkinderen en hun verhaal

Een plaatsing roept bij pleegkinderen aanvankelijk veel meer negatieve emoties op dan positieve. In deze paragraaf beschrijven we eerst wat pleegkinderen hier toch aan positiefs aan ervaren en daarna staan we stil bij alle verwarring, angst, spanning en verdriet die ze in het begin voelen. Vervolgens gaan we in op het delen van emoties door pleegkinderen. Hoewel ze hiervoor wel strategieën hebben, vinden ze het delen van emoties heel moeilijk en doen ze het weinig. Veel vaker verbergen ze hun emoties en troosten zichzelf, zoals daarna te lezen is. We besteden ook aandacht aan het ongecontroleerd uiten van emoties, iets wat bij pleegkinderen - door alles wat ze binnen willen houden - vaak gebeurt. We besluiten de paragraaf met een sprong in de tijd: welke emoties ervaren de pleegkinderen ten tijde van het interview, als de wenperiode achter de rug is?

5.1.1 Situaties die positieve emoties oproepen

Van de 30 pleegkinderen vertellen er 21 dat zij in het begin een positieve houding hadden tegenover de plaatsing en 18 dat ze er neutraal tegenover stonden. Ze vertellen dat ze blij waren, omdat het nieuwe pleeggezin meevalt, leuk is of minder eng dan ze hadden verwacht. De pleegouders doen niet boos, en er zijn andere kinderen en dieren om mee te spelen.

Ik was blij, omdat ze toch niet zo boos werden als dat ik dacht. (pleegkind, meisje van 8)

Ja, het was hier heel fijn en iedereen is aardig hier... En het is hier een stuk rustiger. (pleegkind, jongen van 13)

Dat ik hier mocht wonen. Dat we een hond hebben... Dat ik hier leuke vriendinnen heb. (pleegkind, meisje van 11)

Ook praktische zaken in het nieuwe pleeggezin roepen positieve emoties op. De eigen kamer en eigen spulletjes worden vaak genoemd, zoals besproken in hoofdstuk 4, maar ook andere dingen in het pleeggezin kunnen fijn zijn, zoals een lekkere bank, een hond of een speeltuintje aan de overkant.

Best wel leuk, heel mooi en lekker grote speeltuin. Die kristallen, mijn kamer en Paula's kamer. Zij heeft heel veel van mijn kleuren en dingen waarvan ik ook houd. We passen wel een beetje bij elkaar. (pleegkind, meisje van 7)

De bank was fijn. Hij was lekker zacht. Er was ook een draaistoel, ook zacht. Als ik dan wilde bellen dan plofte ik zo erin en leunde ik naar achter. Dat was heel prettig. (pleegkind, meisje van 11)

Enkele kinderen zijn blij met de overplaatsing, omdat ze in het nieuwe pleeggezin meer contact kunnen hebben met hun biologische ouders, of omdat hun broer of zus ook in dat pleeggezin woont.

Want nu kon het beter gaan met mijn moeder. (pleegkind, meisje van 12)

Ze denken dat ze in het nieuwe pleeggezin meer kansen hebben op een betere toekomst.

Omdat ik hier dan woonde en dat het best wel goed voor me was. (pleegkind, meisje van 7)

Enkele pleegkinderen die werden overgeplaatst van een kindertehuis naar het nieuwe pleeggezin, zijn blij vanwege de rust.

Ja, want je bent zo opgelucht dat je uit dat tehuis komt en dat je bij pleegouders bent. Je wordt in het tehuis veel meer gepest dan normaal. Ze nemen je niet echt serieus. De taakjes die je er moet doen, zijn vervelend. (pleegkind, meisje van 12)

De positieve instelling van de pleegkinderen lijkt ook samen te hangen met acceptatie van wat onvermijdelijk is. Je kunt er niks aan veranderen, dus dan kun je het maar beter positief zien.

Niet superleuk, maar ook niet heel erg meer. (pleegkind, meisje van 9)

Nou ik denk: nou wordt het wel weer gewoon. (pleegkind, meisje van 10)

Een aantal pleegkinderen vertelt dat ze de ervaring hebben snel te wennen en dat alles weer gewoon wordt. Ook hier zie je de acceptatie en de positieve instelling.

Ik voelde me eigenlijk gewoon in een grote cirkel van gevoelens, laat ik maar zeggen... Ik had niet echt heimwee of iets dergelijks wat daarmee te maken had. Ik voelde echt wel wat hoor. Maar ik had niet echt dat ik ineens oversprong naar boosheid of zo. (pleegkind, meisje van 13)

En daarna was het niet meer zo interessant, dus was ik gewoon. (pleegkind, meisje van 8)

5.1.2 Moeilijke situaties en negatieve emoties

De meeste pleegkinderen (22) vertellen dat ze negatieve emoties hebben ervaren in het begin van de wenperiode. De negatieve emoties komen vooral voort uit ervaringen van voor de plaatsing: gemis van het vertrouwde en het gevoel dat hen onrecht is aangedaan. Een overplaatsing van het ene pleeggezin naar het andere zorgt voor verwarring en negatieve emoties. Daarnaast kunnen kinderen de nieuwe situatie spannend en eng vinden of hebben ze zorgen over de toekomst of over hun biologische ouders, broers of zussen. De pleegkinderen voelen zich soms boos, verdrietig, bang of schuldig, of ze schamen zich en voelen zich in de war.

Van de 30 pleegkinderen voelen er 16 zich in het begin verdrietig, omdat ze weg moesten uit hun vertrouwde omgeving, hun biologische gezin of hun vorige pleeggezin, en 6 pleegkinderen waren boos om dezelfde redenen. Ze zijn teleurgesteld of vinden het niet eerlijk.

Dat ik niet meer naar m'n vader en moeder mocht. Het mocht ook niet meer. Ik moest in een pleeggezin van de dokter. En ik moest van pleegzorg of jeugdzorg - een van de twee - in een pleeggezin. (pleegkind, jongen van 9)

Dat ik weer opnieuw moest wennen, helemaal aan alles [na overplaatsing van pleeggezin naar pleeggezin]. (pleegkind, meisje van 10)

Bijna de helft van de kinderen (13) voelen zich in het begin van de plaatsing in de war. De meeste kinderen raken in de war van de verschillende gezinnen waarin ze gezeten hebben. Ze weten niet meer wat er van hen verwacht wordt en waar ze bij horen.

Want eerst ben ik dan bij de ene gezin en dan weer bij het andere en dat maakt me in de war. (pleegkind, jongen van 10)

Hoe alle dingen gingen. En ik raakte soms gewoon een beetje door de war met hoe het daar ging en hoe het hier ging en hoe het bij het tehuis ging. Er waren allemaal dingen helemaal anders en dan begreep ik ook heel veel dingen niet. (pleegkind, meisje van 11)

Enkele kinderen vertellen in de war te zijn door de manier waarop de overplaatsing was gegaan.

Ja, ik was echt heel erg in de war, want ik moest heel erg ver rijden. Ze kwamen me uit de kerk ophalen en toen was ik heel erg in de war, omdat ja, dan weet je niet meer precies wat je bent. (pleegkind, meisje van 8)

Er zijn 6 pleegkinderen die aangeven schaamte te voelen aan het begin van de plaatsing. Zij schamen zich voor zichzelf en hun gedrag of voor hun verleden en biologische gezin.

En toen schaamde ik me wel een beetje, omdat ik zo lelijk tegen hun [pleeggezin] deed. (pleegkind, meisje van 8)

Ik schaamde me als ik iets verkeerd deed. Ik wist niet wat ik moest zeggen en dan schaamde ik me. (pleegkind, meisje van 11)

Ik schaamde me ook omdat mijn moeder me vroeger sloeg en dat ik nooit iets durfde te vertellen. (pleegkind, jongen van 12)

Sommige kinderen maken zich zorgen om hun biologische ouders of broers en zussen, en ervaren loyaliteitsproblemen.

Tja, dat ik heel erg aan mijn broertje en mijn moeder moest denken en dat ik dan dacht van: hoe hebben zij het nu allemaal? En dan was ik in de war van: moet ik nou wel blij of

moet ik niet blij zijn, of moet ik verdrietig zijn, of, ja, wat moet ik nou zijn? (pleegkind, meisje van 12)

Er is dan ook een groep kinderen die aangeeft de biologische familie te missen. Het denken aan de biologische familie roept emoties van verdriet op.

Ik vond het moeilijk om niet aan m'n vader en moeder te denken, want anders ging ik alleen maar in m'n bed liggen huilen en dat vond ik niet leuk. (pleegkind, jongen van 9)

Enkele kinderen zijn bang het contact met hun biologische familie te verliezen.

Ja, want ik zag mijn moeder nooit meer. Alleen net een paar weken geleden wel weer. En toen was ik bang dat ik haar nooit meer, dat ik haar niet meer zou zien. (pleegkind, meisje van 10)

Veel kinderen geven aan in het begin het erg spannend te vinden. Zij moeten wennen aan van alles, zoals de gezinsleden, de regels en de nieuwe omgeving. Dit vinden zij in het begin vaak lastig. Het wennen aan de gewoontes van het pleeggezin hebben we al besproken in hoofdstuk 4. Al deze gewoontes en andere praktische dingen kunnen ook spanning oproepen bij de pleegkinderen.

Ik kwam met mijn koffers binnen en toen kwam de hond op me af. Ze hadden hier toen nog een hond. Hij blafte en toen moest ik huilen. (pleegkind, meisje van 11)

Ik vond mijn bed toen heel eng, en toen ging Paula [pleegmoeder] mij naar beneden tillen. Toen ging zij mij leren hoe ik weer omhoog kon klimmen en af te gaan. Ik durfde wel naar boven te gaan zelf... (pleegkind, meisje van 11)

Nou ze maakte allemaal grapjes die ik nog niet kende. (pleegkind, meisje van 10)

Ja, want op Urk daar praten ze anders dan gewoon in Nederland. En, maar toen hierzo [nieuwe pleeggezin] praten ze wel gewoon en toen kon ik niet meer zo praten, dus toen moest ik er gewoon nog aan wennen. (pleegkind, meisje van 10)

Naast spanning in het begin, zijn 11 kinderen echt bang. Een aantal kinderen geeft aan bang te zijn voor het vreemde in het nieuwe pleeggezin. Dit kunnen hele kleine dingen zijn, zoals de hond, de baard van de pleegvader of het gezoem van de koelkast.

Omdat ik eigenlijk een beetje bang was voor opa's [pleegvader] baard. Omdat die zo groot was. (pleegkind, jongen van 9)

Ik hoorde de hele tijd een geluid dat leek op bijen en ik ben een beetje bang voor bijen. Dat kwam uit de koelkast, die maakt veel geluid en 's nachts ook. (pleegkind, meisje van 7)

Eén kind geeft aan boos te zijn, omdat haar pleegouders boos tegen haar deden.

Nou, dat ze zo boos deden ook tegen mij. Toen was ik ook boos. (pleegkind, meisje van 8)

Er is ook een aantal kinderen bang door het nieuwe pleeggezin ook weer te worden weggestuurd of bang dat het nieuwe pleeggezin boos wordt op hem of haar.

Ik was een beetje bang omdat ik dan misschien hier ook weg moest. (pleegkind, meisje van 9)

Bang, omdat ik bang was dat niemand me aardig zou vinden. (pleegkind, meisje van 9)

Nou straks gingen ze me slaan en zo. (pleegkind, meisje van 8)

5.1.3 Emoties delen

Er is een groep pleegkinderen die aangeeft dat ze hun emoties laten zien of vertellen aan de pleegouders. Zes kinderen vertellen hun positieve emoties te laten zien, maar de vraag hierover is niet door alle kinderen beantwoord. Acht kinderen zeggen dat zij hun negatieve emoties hebben laten zien in het begin. Zij hebben dit gedaan met een bepaald doel voor ogen, zoals het krijgen van steun en troost.

Gewoon ondersteuning. Om mij te helpen, om dat nare gevoel weg te houden. (pleegkind, jongen van 12)

De pleegkinderen die hun positieve emoties laten zien, doen dit door te lachen of door contact aan te gaan met het pleeggezin. Zij zeggen dat ze hun positieve emoties aan anderen laten zien.

Ja, ik had steeds een smiley op mijn gezicht. (pleegkind, meisje van 11)

Ja, dat laat ik dan gewoon merken. Dan ga ik dingen doen waar ik nog blijer van word. Zoals vissen of met mijn vrienden spelen. (pleegkind, jongen van 10)

Dan doe ik een beetje gek. Dan overdrijf ik. (pleegkind, meisje van 11)

Ook negatieve emoties worden soms alleen getoond. Er lijkt een dunne grens te lopen tussen gecontroleerd en ongecontroleerd emoties tonen.

Dan reageer ik het op haar [pleegmoeder] gewoon af. Het is ook weleens gebeurd dat ik het op iemand anders afreageerde. Dan blijft het nog even en dan ben ik het wel kwijt. (pleegkind, meisje van 12)

Ik bleef gewoon huilen totdat het over is. Dan heb ik tranen, omdat er dan traantjes uit moeten. (pleegkind, meisje van 7)

Soms laten ze ook bewust een andere emotie zien dan ze voelen, om op die manier hulp te krijgen.

Als je er boos om wordt, helpt het niet. Als je verdrietig bent, gaan ze helpen. (pleegkind, meisje van 11)

Er zijn kinderen die hulp vragen of vertellen wat ze voelen. De pleegkinderen vertellen dat de pleegouders hen dan goed kunnen helpen.

Een keer toen was Jop [pleegouder] nogal boos op mij, en toen ging ik gewoon rustig naar beneden en toen ging het bange gewoon weer weg toen we hadden gepraat. (pleegkind, meisje van 11)

Ook knuffelen en fysiek contact zoeken is een strategie die sommige pleegkinderen gebruiken. Ze geven aan dat knuffelen helpt om je op je gemak te voelen en dat het troost biedt.

Dus door het goed te maken en gewoon meestal als ik boos ben, dan is het gewoon met een knuffel wel weer over. (pleegkind, meisje van 11)

Knuffelen, want ik heb nogal de neiging om de hele tijd iemand te knuffelen, dus daar voel ik me dan wel prettig om. Maar als het dan niet mag, dan denk ik: ah, jammer!, want ik wil zo graag knuffelen! (pleegkind, meisje van 11)

Er zijn ook 5 kinderen die buiten het gezin steunfiguren zoeken. Ze noemen vooral de biologische familie, maar ook vrienden en de pleegzorgwerker.

Toen was ik voor het eten, na school dus, bij mijn vrienden en na het eten ging ik ook weer naar mijn vrienden en dat was dus ook een hele lange tijd zo. (pleegkind, jongen van 12)

Nou, ik heb het tegen niemand verteld, alleen tegen mijn vader. En mijn vader vond het ook best jammer, want die kon best wel goed met het pleeggezin opschieten. (pleegkind, meisje van 11)

Als steunpunten noemen de pleegkinderen ook dieren. Opvallend is dat 1 pleegkind een ding als externe bron heeft. Zij vertelt haar problemen aan een speelgoedtelefoontje, op aanraden van haar pleegouder.

Nou dat was gezellig, dan kon ik met de kat praten, maar de kat zei niks terug. Zoals: 'Vind jij het ook leuk hier? En wat doe jij allemaal hier in de schuur?'. (pleegkind, meisje van 11)

Ik had zo'n speltelefoontje toen, dus dan zei ze [pleegouder] van: 'Als je iets niet leuk vindt en dan durf je het niet tegen ons te zeggen, dan kan je het gewoon in de telefoon zeggen.' (pleegkind, meisje van 9)

5.1.4 Emoties verbergen en zichzelf troosten

Meer dan de helft van de pleegkinderen probeert emoties te verbergen. Dit kunnen zowel positieve als negatieve emoties zijn. Maar de kinderen vertellen dat het niet altijd lukt om de emoties te verbergen en dan komen hun emoties ongecontroleerd naar buiten. Dit laatste komt hierna aan de orde in paragraaf 5.1.5.

Hoewel niet alle kinderen zeggen dat ze emoties verbergen, gebruiken wel bijna alle pleegkinderen (28 van de 30) strategieën om zichzelf te troosten. Zij lossen hun emoties (voor een deel) alleen op of stoppen ze weg. Acht pleegkinderen zeggen dat zij hun positieve emoties niet aan iemand laten zien; ze koesteren hun positieve emoties en houden ze voor zichzelf.

Heel erg een hartje van maken. (pleegkind, meisje van 9)

Negatieve emoties worden vaker verzwegen dan positieve emoties. Zestien kinderen geven aan dat zij een of meer negatieve emoties bewust en succesvol hebben verzwegen voor anderen. Vooral de emotie ‘in de war’ wordt niet getoond, maar ook verdriet, bang en boosheid wordt vaak verborgen.

Nee, ik deed een beetje alsof ik niet in de war was. (pleegkind, jongen van 9)

Deze kinderen verbergen hun negatieve emoties omwille van een goede relatie of om hun zelfbeeld hoog te houden.

Ik vind alles wat ik heb, dat laat ik nooit merken, omdat ik het dan kinderachtig vind. (pleegkind, meisje van 8)

Want dan gaan ze allemaal denken van: ah, maar dat is echt heel erg zielig. Ik wil niet dat ze allemaal denken van: oh, we moeten allemaal echt heel erg veel met haar gaan spelen, want ze is echt zielig. Zo wil ik me helemaal niet voelen, dat iedereen me zielig vindt. (pleegkind, meisje van 11)

Bij zowel positieve als negatieve emoties doen de pleegkinderen leuke dingen en lachen ze om blijer te worden. Zij proberen zichzelf op te vrolijken.

Nou, dan probeer ik me een beetje vrolijk te maken. Aan iets anders denken wat ik best wel een beetje geinig vond. (pleegkind, meisje van 7)

Als ik boos ben dan ga ik ook weleens dansen. (pleegkind, meisje van 11)

Dit is een heel rustig liedje en dit... en dit... en dit... allemaal rustige muziekjes. En als ik dan een beetje boos ben, dan zet ik Michael Jackson op. (pleegkind, meisje van 8)

Zij kunnen zichzelf ook opvrolijken door afleiding te zoeken. Hiervoor gaan ze bijvoorbeeld spelen met andere kinderen, zodat ze niet aan hun gevoel hoeven te den-

ken. Ook knuffels of dieren kunnen helpen bij het zoeken naar afleiding.

Want als ik speel, dan ben ik lekker bezig. En anders verveel ik me en dan word ik niet zo blij, want dan heb ik niks te doen en dan zit ik daar maar. Als ik buiten speel, dan kan ik lekker spelen en zo. (pleegkind, meisje van 9)

Als het echt iets is waaraan ik me irriteer, dan word ik gewoon boos en denk: laat maar gewoon, ik doe wel iets anders, dan gaat het wel weer over. (pleegkind, meisje van 11)

Huiswerk maken. Ja ik vind het niet leuk, maar het helpt wel. Dan zit ik zeg maar rustig op mijn plekje. (pleegkind, meisje van 11)

Verder kunnen dingen van vroeger helpen bij gevoelens van gemis.

Ja die had ik boven mijn bed op een plankje. Dan deed ik het lampje aan, pakte ik een foto en dan ging ik eraan denken. Als ik verdrietig was. (pleegkind, meisje van 11)

Daarom heb ik ze [foto's] ook hier hangen, in het hoekje. Dan kan ik er altijd naar kijken. (pleegkind, meisje van 8)

Er zijn ook kinderen die zichzelf moed inpraten. Zij stellen zichzelf voor een keuze: je kunt je zo voelen, maar je kunt er ook het beste van maken.

Ik heb het heel zwaar gehad, maar ik ben gewoon door gaan zetten. Gewoon gedacht: ik moet verder. Als ik m'n leven weer gelukkig wil maken, dan moet ik gewoon... ja ik had eigenlijk geen keuze. Ik kon ook weglopen, maar dat was geen optie. (pleegkind, meisje van 11)

Toen denk ik: nou ik ben lekker... Ik ben gewoon sterk, hup-pakee! (pleegkind, meisje van 7)

Als ik m'n verdriet probeer te verbergen en als ik eigenlijk moet huilen, dan krijg ik hier zo'n gevoel in m'n keel en dat doet eigenlijk best wel veel pijn. Meestal dan of ik denk: er zijn maar twee keuzes, of gewoon uithuilen, of gewoon je mond houden en aan andere dingen denken. (pleegkind, meisje van 11)

Soms proberen de pleegkinderen niet aan hun gevoel te denken en de gedachtes of situaties die de negatieve gevoelens oproepen te ontwijken.

Dan ben ik gewoon heel kwaad in mezelf. Dan druk ik mijn woede gewoon weg. (pleegkind, meisje van 11)

Door even gewoon niet meer aan die dingen te denken en toen ging het gewoon, toen ging het weer uit de war. (pleegkind, meisje van 11)

Nee, soms als ik ze [biologische ouders] mis, dan ga ik er soms gewoon niet aan denken. Want soms als je ze weer ziet

en dan ga je weer weg, dan ga je ze soms wel weer missen. (pleegkind, meisje van 9)

Het lukt pleegkinderen lang niet altijd om zichzelf goed op te vrolijken, af te leiden of moed in te praten. Somsige kinderen trekken zich daarom terug en zonderen zich af om even uit te kunnen huilen of in hun eentje boos te kunnen zijn.

Dan ga ik op mijn kamer, ook helemaal alleen even huilen, uithuilen om die gemistheid even weg te doen. (pleegkind, meisje van 11)

Dan wil ik het er even uithuilen, dat helpt. Alleen gewoon boven op mijn kamer, daar hoeft niemand bij te zijn. (pleegkind, meisje van 11)

Toen gingen andere mensen buiten spelen, toen zei ik: 'Ik ga binnen even op de bank liggen', toen ging ik in een kussen slaan, toen ging ik weer naar buiten. (pleegkind, meisje van 7)

5.1.5 Ongecontroleerd emoties uiten

Het uiten van emoties gebeurt niet altijd gewild. Het verbergen van de emoties, zoals in de paragraaf hiervoor beschreven, is niet eenvoudig en het wil daarom nog wel eens gebeuren dat het pleegkind een emotie niet langer verborgen kan houden. Vooral verdriet blijkt lastig te verbergen. Hoewel deze pleegkinderen de huilbuiën het liefst zo geheim mogelijk houden, zijn er kinderen die het fijn vinden dat de pleegouder hen troost

Je wil natuurlijk niet laten merken dat je verdrietig bent, maar soms barstte ik wel in huilen uit. (pleegkind, meisje van 12)

Ik krijg de hele tijd hele vervelende tranen en ik weet niet eens waarom. Ik krijg het niet weg. (pleegkind, jongen van 9)

Toen gingen ze me rustig maken! Ze zeiden: stil...! Stil...! Stil maar meisje! (pleegkind, meisje van 7)

Ook boosheid kan soms ongecontroleerd naar buiten komen. Woede-uitbarstingen kunnen soms opluchten. De boosheid van je af te schreeuwen.

Soms moet ik wel even schelden om mijn woede eruit te halen. (pleegkind, meisje van 11)

Meestal moet je me dan eigenlijk wel met rust laten. Ja, dan kan ik gewoon meppen. (pleegkind, jongen van 10)

5.1.6 Emoties die na de wenperiode nog spelen

Als de pleegkinderen worden geïnterviewd, verblijven zij gemiddeld 11 maanden in hun huidige pleeggezin. We hebben hen gevraagd of ze op dat moment, dus ten tijde van het interview, ook wel eens blij, boos, verdrietig of

bang zijn. Alle 30 pleegkinderen vertellen dat ze nu wel eens blij zijn. Er zijn veel dingen waar de pleegkinderen blij van worden, zoals spelen met vrienden, hobby's uitoefenen, cadeautjes, bezoeken van ouders.

Alles! Met Shortie spelen, met m'n broertje in de zandbak. In de zomer speel ik het liefst buiten, in de winter zit ik boven te tekenen. En experimentjes. (pleegkind, meisje van 12)

Ik word altijd heel erg blij als ik naar mijn vader toe ga. Of als het mijn verjaardag is. Dan krijg ik altijd een leuk cadeau van mijn vader. (pleegkind, meisje van 11)

Daarnaast zeggen 25 pleegkinderen weleens negatieve emoties te hebben ten tijde van het interview. Pleegkinderen hebben dan nog steeds verdriet omdat ze hun biologische familie missen, maar ook ruzie, lichamelijke pijn, of minder leuke dingen die gebeuren, roepen verdriet bij de pleegkinderen op.

Het meeste wat mij verdrietig maakt, is dat ik mijn oma en opa mis en dat ik hoop dat het met mijn oma goed gaat, want ze heeft astma. (pleegkind, meisje van 11)

Bij boosheid noemen pleegkinderen ook ruzie als belangrijke reden, maar de meest genoemde reden is dat de pleegouders hen straf geven, zich met hen bemoeien, hen vragen stellen en taakjes opleggen.

Ja, en als ze door gaan zeiken, of als mijn pleegmoeder zegt: 'Ja, doe dit, doe zo.' Dan denk ik: hou gewoon je mond. Ik vind het dan gewoon niet leuk. Dan ben ik chagrijnig en heb ik geen zin om erover te praten. (pleegkind, meisje van 11)

In het begin van de plaatsing lijken de pleegkinderen vaker emoties te verbergen dan ten tijde van het interview. Van de 16 kinderen die eerst een emotie bewust verborgen hielden, doen nog maar 13 kinderen dit ten tijde van het interview. Daarnaast waren er eerst maar 8 kinderen die de emoties lieten zien aan pleegouders en ten tijde van het interview doen 18 kinderen dit. Opvallend is dat ook de groep kinderen die zegt af en toe een emotie ongecontroleerd te uiten, is gegroeid. Elf kinderen in plaats van vier zeggen daar af en toe last van te hebben en vooral de emotie boosheid komt daarbij sterk naar voren.

Want alles wat ik zeg, dat is eigenlijk niet zo, van die scheldwoorden. Dat bedoel ik niet zo. Dat gaat dan gewoon uit mijn mond, dat floept eruit. (pleegkind, meisje van 8)

Omdat ik niet wil dat iedereen het kan merken, alles kan merken. (pleegkind, meisje van 12)

Als pleegkinderen in de loop van de tijd meer irritaties durven uiten in hun pleeggezin, kan dat iets zeggen over hoever ze gewend zijn. Eén kind legt dit verband heel expliciet.

Ik weet niet meer precies, maar ik zei: als ik brutaal begin te worden dan betekent dat dat ik gewend ben. (pleegkind, meisje van 11)

5.2 De eigen kinderen en hun verhaal

Een plaatsing roept ook bij eigen kinderen van pleegouders veel emoties op. Ze zijn blij met hun nieuwe pleegbroer of -zus of trots op hem of haar, maar de verandering in hun situatie roept bij hen ook negatieve emoties op, die zij over het algemeen goed weten te delen met hun ouders en andere naasten. Ze verbergen soms ook emoties (in het begin met name voor het pleegkind) en hebben verschillende strategieën om met hun emoties om te gaan of zichzelf te troosten. Eigen kinderen ervaren ten tijde van het interview - als de wenperiode achter de rug is - nog steeds veel emoties over de plaatsing.

5.2.1 Positieve verwachtingen en emoties

Meer dan de helft van de eigen kinderen van de pleegouders (21 van de 30) vertelt blij of trots geweest te zijn in de eerste periode. De voornaamste reden voor blijte emoties is dat het een leuk of lief pleegkind is, dat er een leuke klik is en dat ze trots zijn omdat hun ouders het goed doen.

Ik dacht dat ze misschien toch wel voor onrust zouden zorgen thuis. Maar dat was niet zo. Het zijn echt normale kinderen. Ik vind ze gewoon lief! Gewoon alles... ze zijn ook onschuldig hè. (eigen kind, meisje van 20, pleegkinderen van 3 en 5)

Ja, ik was blij toen ik erachter kwam dat er toch een klik was. En dat ze ook wel in het gezin passen. En dat ze zelf ook zich zo thuis voelden dat ze niet meer weg willen. (eigen kind, meisje van 20, pleegkinderen van 3 en 5)

Vooral baby's roepen vertedering op. De oudere eigen kinderen vinden het leuk om voor een kleintje te zorgen.

Nou het was een klein baby'tje. En dan zo één voor allen, allen voor één. Ik was gewoon trots dat ik haar broer mocht zijn! (eigen kind, jongen van 9, pleegkinderen van 1 en 4)

Maar een leeftijdgenoot om mee te spelen wordt ook gewaardeerd.

Ik was ook wel blij, want ze was wel heel vrolijk en vooral op de rekstok en dat soort dingen ging ze mij ook allemaal dingetjes leren. En als mijn zus niet met me wilde spelen, dan had ik altijd nog iemand waarmee ik kon spelen. (eigen kind, meisje van 10, pleegkind van 9)

Een nieuw pleegkind brengt extra leven in huis. Een aantal kinderen geeft aan die veranderingen en extra drukte te waarderen.

Nou dat er opfrissing was of zo in het gezin. Dat er weer iets nieuws kwam. Dat vind ik wel leuk. Dat er gewoon weer even iets nieuws gebeurt. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 9)

Kinderen kunnen ook blij zijn, omdat ze mogen helpen of zijn trots op hun gezin en dat ze pleegzorg hebben en een kind kunnen helpen.

Nou ik was eigenlijk wel trots dat we dit kunnen als gezin. Dat we gewoon zo stabiel zijn, dat er gewoon nog iemand bij kon komen wonen. Dat dat niet zo veel negatief effect heeft of zo. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 13)

Blij dat ik mama heel veel mag helpen. Met allemaal spullen pakken. Alle spullen uitpakken en zo. Helpen met douchen... soms. Helpen voorlezen. (eigen kind, meisje van 7, pleegkind van 3 en crisispleegkind van 0)

Er zijn ook eigen kinderen die zeggen trots te zijn op het pleegkind. Op hoe lief het pleegkind is of op de veranderingen die het eigen kind ziet bij het pleegkind.

Ik vind het altijd wel bijzonder om te zien hoe dan gewoon, hoe zo'n kind verandert als die er is. Dan ben ik wel trots. (eigen kind, meisje van 19, pleegkind van 6)

Dat iedereen zegt: 'Oh, wat een liefje, wat een leukje.' En als je daar ook mee over straat loopt, dan denk je van: oh trots dat hij bij mij woont. Gewoon omdat het zo'n leukje is en iedereen zo zit te kijken van wauw! (eigen kind, meisje van 17, pleegkind van 6)

Iets meer dan de helft (18) van de eigen kinderen zegt geen specifieke emoties te hebben in het begin van de plaatsing. Een aantal van hen hebben al lange tijd pleegkinderen in huis en zijn daaraan gewend.

Ja, aan de ene kant heel trots en heel blij en aan de andere kant... dat is ook weer, het is iets normaal zeg maar. (eigen kind, meisje van 19, pleegkind van 6)

Het was niet de eerste, dus ik wist wel wat er ging gebeuren en wat er was en ik snapte alles wel. Dus ik kon er gewoon normaal en neutraal onder blijven. (eigen kind, jongen van 13, pleegkind van 5)

Er zijn ook kinderen die hun emoties bewust neutraal houden om de kat uit de boom te kijken. Zij vertellen neutrale emoties te hebben, omdat het een nieuwe situatie of een nieuw pleegkind is.

Eigenlijk ook het feit dat ik niet wist wat me te wachten stond. Dus als je dat niet weet, dan is het lastig om je daarop voor te bereiden en ja, is het misschien goed om er met een open blik in te gaan. En daarom neutraal. (eigen kind, jongen van 18, pleegkind van 12)

5.2.2 Moeilijke situaties en negatieve emoties

Iets meer dan de helft van de eigen kinderen (17) noemt ook een of meer negatieve emoties. Zes eigen kinderen voelden zich in het begin van de plaatsing boos, bang, verdrietig, schuldig of schaamden zich. Elf kinderen voelden zich in de war, omdat hun leefsituatie zomaar opeens is veranderd: een nieuw kind, andere leefregels, delen van speelgoed en ruimte.

Gewoon de verandering van een persoon in het gezin erbij. Gewoon de verandering die het met zich meebrengt dat je een andere structuur krijgt, een ander ritme. Dat er opeens iemand is die ook aandacht opeist en die ook zijn mening heeft en aanwezig is. (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 5)

Nou, ik vertelde het weleens aan mijn moeder dat het eigenlijk best wel raar was dat er zo in één keer weer iemand bij ons in huis kwam, die waarschijnlijk voor een lange tijd blijft. Raar omdat je gewoon een nieuw zusje erbij hebt. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 8)

Enkele eigen kinderen voelden zich ook in de war, omdat het pleegkind er anders uitzag dan zij gewend waren, bijvoorbeeld een andere huidskleur had of van een andere sekse was, bijvoorbeeld een pleegmeisje dat komt in een gezin met alleen jongens.

Ik was een beetje in de war, omdat zo in één keer, zo van andere huidskleur en zo, bij ons in huis kwam. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 8)

Verder werd genoemd dat de overplaatsing vrij snel ging.

In de war ook wel, want het was zo van het ene weekend hoorden we van je krijgt een meisje erbij en dan dat andere weekend bleef ze hier al slapen een nachtje. En dan was je wel in de war, van in een keer een nieuwe erbij. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 8)

Een enkel eigen kind noemt dat het soms lastig is om met het fysieke contact en de intimiteit om te gaan. Zij vragen zich vooral af wat normaal is en waar je op moet letten. Aanpassingen in de vertrouwde gezinsgewoontes kunnen soms nodig zijn.

We zijn hier wat makkelijk met de privacy van iedereen. Dus dat je daar wel rekening mee moet houden. Bijvoorbeeld de badkamer, die heeft twee saloondeuren, dus daar kun je gewoon in en uit wandelen terwijl iedereen zijn ding staat te doen. En daar werd je dan wel in beperkt. (eigen kind, jongen van 18, pleegkind van 12)

Het moeilijke gedrag van het pleegkind of dat het pleegkind zomaar opeens van gedrag kan veranderen, roept ook negatieve emoties op, ook vanwege de aandacht die het pleegkind hierdoor vraagt van hun ouders en van henzelf.

Soms het gedrag gewoon, het opeisen en het heel erg zeggen van dit wil ik en niet anders. Dus gewoon soms die extra persoon die het eigen karakter meeneemt. Soms is dat echt moeilijk, omdat dat echt botst. (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 5)

Sanne ging zich ook als een kind van anderhalf gedragen. Terwijl ze wel veel meer kon, maar dat wou ze dan niet. Daar kon ik me heel erg aan ergeren. (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 3)

Soms voelde ik me ook wel boos. Dan werd zij boos en dan kregen wij weer minder aandacht en dan vond ik het ook niet zo leuk. En als ze boos op mij was, dan kreeg ik ook weer zo van: (zuchtend) 'Wat kan jij doen om het goed te maken?' en dan moest ik weer allemaal dingen bedenken om het goed te maken. (eigen kind, meisje van 10, pleegkind van 9)

Enkele pleegkinderen zijn bang dat alle aandacht naar het 'moeilijke' pleegkind zal gaan.

Dat ik dan denk dat ze echt héél héél erg me gaat vergeten. Dat ze alleen maar gaat denken aan die twee kinderen. Dat ze niet meer aan mij gaat denken. (eigen kind, meisje van 7, pleegkind van 3 en crisispleegkind van 0)

Ook pleegkinderen die te lief zijn, worden soms irritant gevonden. Eigen kinderen zien het als de pleegkinderen hun gevoelens aanpassen en verbergen. Zij vinden dit vaak vervelend, want het betekent dat ze het kind niet zien zoals het echt is.

Ja, soms is het ook wel irritant als ze alles goedvindt. Dan is het echt bij alles dat je zegt: 'Ja dat mag, ik doe ook mee.' (eigen kind, meisje van 10, pleegkind van 9)

Mijn ervaring is dat die kinderen toch een beetje gemaakt zijn hier en daar. Dat ze echt mooi weer spelen, zeg maar. Dus als ze lachen, dat ze niet oprecht lachen, maar dat ze denken van: nu is het gepast. (eigen kind, meisje van 20, refereert aan meerdere pleegkinderen)

De eigen kinderen voelen in het begin ook deernis voor het pleegkind. Die roept vervolgens weer boosheid, geschoktheid en verontwaardiging bij hen op: dat ouders hun kinderen dát kunnen aandoen.

Als dat kind hier zonder spullen aankomt... (eigen kind, jongen van 13, pleegkind van 5)

Je bent een kind van 3 en je wordt gewoon eigenlijk uit huis gezet door je ouders. Je bent eigenlijk al zo beschadigd en je hebt nog wel een heel leven voor je. Dat maakt me soms echt wel verdrietig! (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 3)

Soms gaat bij eigen kinderen de emotie trots gepaard met een gevoel van schuld. Een eigen kind vertelt dat het zich schuldig voelde over het feit dat ze trots was op het pleegkind. Ze vond dat ze niet blij mocht zijn met een

kind dat onder moeilijke omstandigheden uit huis was geplaatst.

Dan heb je zelf zo iets van ja, dan ben ik blij dat er iemand komt, terwijl hij zit natuurlijk in een hele rotte situatie en wordt uit huis geplaatst en is heel verdrietig. Dan voel ik me toch altijd weer schuldig dat ik zo blij ben dat hij er is of zo! (eigen kind, meisje van 17, pleegkind van 6)

De eigen kinderen worden geconfronteerd met het onrecht in de maatschappij. Hier kunnen zij soms geschokt over zijn.

Ja, want die moeder is opgepakt bij de grens bij een ander land. En toen zijn ze met een smokkelaar afgezet bij een bus-hokje ergens. Dus toen dacht ik: waarom heeft die smokkelaar nou die kinderen meegenomen? Das toch niet normaal! (eigen kind, meisje van 7, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ten slotte maken enkele eigen kinderen zich flinke zorgen om hun ouders. Ze vrezen dat hun ouders door weer een nieuw pleegkind in huis te nemen overbelast zullen raken. Ze zijn ook boos op de pleegzorgorganisatie die onvoldoende luistert naar hun ouders.

Zij [moeder] heeft heel snel dat plichtgevoel, van ja het is toch een kind weet je... En Meike [zus] heeft dan zo iets van: nou, je hebt vakantie, dus PUNT. Dan moet je hem maar gewoon bij de klike zetten als het nodig is en kijken of de vuilnisman hem mee wil nemen. Nou kan dat natuurlijk ook weer niet, maar bij wijze van spreken. (eigen kind, jongen van 20, pleegkind van 17)

5.2.3 Emoties delen

De eigen kinderen laten hun positieve emoties vaak zien, zowel aan hun ouders als aan de pleegkinderen. Zij doen dat door de blijde emotie te laten zien of te vertellen.

Eh ja, ik zeg het gewoon: 'Ik vind het leuk.' (eigen kind, meisje van 15, pleegkind van 5)

Met het pleegkind worden ook leuke dingen gedaan om de blijde emotie te uiten.

Ja naar hem toe en naar mijn ouders toe ook. Met hem spelletjes doen. Sneeuwballen gooien, dat soort dingen. Allemaal dingen die hij vooral leuk vond. En naar mijn ouders gewoon uitgesproken en dat soort dingen. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 8)

Verder laten ze soms ook aan vriendjes en vriendinnetjes merken dat ze erg blij zijn met het pleegkind. Als kinderen vertellen over het pleegkind, of pleeggezin, dan willen ze vooral dat mensen ook blij voor hen zijn.

Nou ook tegen iedereen vertellen van: 'Ik heb een zusje erbij!' en dan mijn vriendinnen kwamen hier ieder weekend en dan kwam zij ook en dan: 'Ah, dit is mijn zusje.' Dus dat is wel echt heel leuk. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 8)

Als ze ernaar vragen, dan vind ik het altijd wel leuk om er iets over te vertellen. Op school weten ze dat we een pleeggezin zijn, maar voor de rest niet dat ik dan eh: 'Ja wij zijn een pleeggezin', zo ga rondlopen of zo. (eigen kind, meisje van 13, pleegkind van 9)

Terwijl de pleegkinderen hun emotie vaak aan niemand willen laten zien, ook niet aan hun pleegouders, vertellen de meeste eigen kinderen dat ze open naar hun ouders zijn en hun emoties vaak delen met hun ouders en biologische broers en zussen. Met name de negatieve emoties houden ze vaker voor het pleegkind verborgen.

Ook tegen mijn ouders denk ik wel en met mijn vrienden natuurlijk en met Ronald [broer] ook wel. Maar ik weet niet of ik het tegen Naomi [pleegkind], volgens mij niet openlijk. (eigen kind, jongen van 18, pleegkind van 12)

Ik laat eigenlijk altijd mijn emoties wel merken. Dat vind ik wel belangrijk. Anders dan zit ik er zelf maar mee. Ja en nu kon ik ook wel advies aan mijn ouders vragen. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 8)

Problemen worden door de meeste eigen kinderen opgelost door erover te praten met ouders.

Ons mam zegt ook altijd: 'Als je je aan iemand ergert, moet je gewoon naar me toekomen. Dan kunnen we ook zeggen van oké, waar erger je je aan, wat kunnen we daar mischien aan doen of zo...' Dat is dan ook wel weer fijn dat dat kan. (eigen kind, jongen van 13, pleegkind van 15)

Ook vragen de eigen kinderen advies aan hun ouders over hoe ze met bepaald gedrag om kunnen gaan.

Jawel, zeker dat ze op mijn kamer dingen op mijn kamer zeg maar van... ja, maham, wat kan ik hieraan doen? Hoe kan ik dit stoppen? En dan ging ze zeggen van als ze komt, dan moet je haar gewoon buitenzetten en ze mag niet op jouw kamer komen, als jij bezig bent. (eigen kind, meisje van 21, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Verder hebben de eigen kinderen soms ook vrienden of andere mensen waar zij met hun verhaal terecht kunnen.

En ik heb ook een goede vriend bij mijn ouders thuis, die vangen zelf ook pleegkinderen op. Dus daar kon ik ook wel goed mee praten, want die wist ook soort van waar je het over had. (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 5)

De eigen kinderen kunnen niet altijd meteen hun emoties vertellen aan hun ouders. Zij vertellen dat ze die dan bewaren om er later over te praten.

Gewoon bewaren zeg maar en dan als ik weer met mama gepraat heb of zo, dan vertel ik het gewoon en dan kan ik het ook weer loslaten. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 13)

5.2.4 Emoties verbergen en zichzelf troosten

Hoewel eigen kinderen veel emoties met hun ouders delen, hebben ze ook manieren om zichzelf te troosten en hun emoties te verwerken. Wat opvalt is dat de eigen kinderen vaak vertellen over hun redeneringen dat ze begrip moeten hebben voor het pleegkind. Een aantal eigen kinderen geeft ook aan de negatieve emotie niet aan de ouders te laten zien. Zij vinden dat vaak ook niet nodig, want ze kunnen de emotie best zelf oplossen.

Nee, ik denk ook niet dat het nodig is om dat te laten merken. Ik denk dat niet heel veel mensen die geen pleegkinderen hebben, dat echt zullen snappen of zo. Dat hou ik altijd maar een beetje voor mezelf. (eigen kind, meisje van 17, pleegkind van 6)

Hun positieve gevoelens over het pleegkind delen ze niet altijd. Zij willen niet te koop lopen met hun trotse gevoelens, omdat ze niet willen overdrijven.

Nou nee... neee... het is niet dat ik ermee te koop wil lopen of zo! (eigen kind, meisje van 19, pleegkind van 6)

Aan het pleegkind laten de eigen kinderen hun negatieve emoties vrijwel nooit zien, ook uit morele overwegingen, zoals het zielig vinden en willen dat het pleegkind zich thuis voelt. De meest gebruikte strategie om de negatieve emoties zelf op te lossen, is stilstaan en nadenken over het gedrag van het pleegkind en hun eigen gedrag en emoties. Zij denken bijvoorbeeld na over wat zij willen bereiken en wat de gevolgen van hun gedrag zouden kunnen zijn.

Als ik me ergerde aan haar of zo, geprobeerd dat een beetje binnen te houden. Dat ze zich niet uitgestoten zou voelen door ons. Dat heb ik wel geprobeerd. (eigen kind, jongen van 18, pleegkind van 12)

Eigen kinderen hebben ook emoties over wat het pleegkind heeft meegemaakt. Dat ze zich bewust zijn van een zwaar verleden, maar ook de kansen zien, die liggen bij het huidige gezin, kan bij het eigen kind meer acceptatie en begrip oproepen.

Als ik verdrietig ben, dan heb ik altijd wel iets van: ja het is wel erg, maar ze zijn dan uit de situatie en ze zijn nu bij ons, dus ik kan beter maar het beste ervan maken voor hun ook, want ik kan er zelf niks aan doen. Ik denk er net zo lang over door, het beargumenteren dat ik op een gegeven moment niet meer zo verdrietig ben. (eigen kind, jongen van 17, pleegkind van 13)

Dat is gewoon iets wat je gewoon even los moet laten en wat je gewoon goed moet nadenken, ook van: ja, al waren wij geen pleeggezin, dan zou die nog ergens heen moeten. Dus

het is alleen maar goed dat wij er zijn als pleeggezin om hen op te vangen. (eigen kind, meisje van 17, pleegkind van 6)

Verder is er een groep eigen kinderen die aangeeft zich bij emoties af te zonderen of even iets voor zichzelf te gaan doen.

Meestal ga ik dan iets voor mezelf doen. Of tekenen of ergens aan werken. Dan gaat het meestal wel over. (eigen kind, meisje van 10, pleegkind van 9)

Sommige kinderen spreken over een bewuste houding die zij aannemen tegenover het pleegkind. Ze staan erbij stil dat de negatieve emoties hen niet helpen in de omgang met het pleegkind en kunnen op die manier een andere houding aannemen.

Gewoon de knop om te zetten en denken: genieten! En gewoon aan de positieve dingen denken. (eigen kind, jongen van 14, pleegkind van 13)

Ik wou gewoon eerst zien hoe hij was en niet gelijk blij worden, want dan doe ik ook gewoon nep. Ik ben gewoon niet gelijk blij als iemand komt, want ik wil eerst weten hoe die is. Dus dan ga ik een beetje neutraal doen. Kijken hoe ze eruitzien en hoe ze doen en dan daarna kan ik of in de war of trots zijn of wat het dan ook is. (eigen kind, jongen van 14, pleegkind van 13)

Er is een groep kinderen die zegt vooral zichzelf te blijven en zich niet aan te passen.

Je moet niet net doen alsof je iemand anders bent, want je moet gewoon zijn wie je bent. Anders moet je een hele tijd zo doen of je iemand anders bent. Je niet anders voordoen. (eigen kind, jongen van 14, pleegkind van 13)

5.2.5 Ongecontroleerd emoties uiten

Geen van de eigen kinderen vertelt over het ongecontroleerd uiten van emoties. Slechts 4 kinderen vertellen weleens emoties voor de ouders te verbergen. Maar deze kinderen vertellen er meteen bij dat hun ouders dan vaak doorhebben dat ze iets verbergen. Als ze iets voor het pleegkind verbergen, merken die daar volgens hen niets van.

Mijn moeder prikt daar gewoon doorheen. Die merkt dat wel. (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 3)

Nou nee, dat hoefde ze [moeder] niet te zien. Alleen dat was soms niet zo makkelijk te verbergen. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 13)

5.2.6 Emoties die na de wenperiode nog spelen

Tijdens de interviews met de eigen kinderen is gevraagd of er nog steeds dingen zijn die zij moeilijk vinden en die

samenhangen met de plaatsing. Uit hun antwoorden is te merken dat het leven met een pleegkind voor de eigen kinderen soms best lastig is. Slechts 3 kinderen konden helemaal niks bedenken.

De moeilijkheden die eigen kinderen noemen, kunnen dingen zijn, die moeilijk zijn gebleven, maar ook dingen die pas later zijn gaan spelen. Onder andere door hun tolerantie ten opzichte van het pleegkind kunnen sommige dingen nu zwaarder wegen dan in het begin van de plaatsing. Ten tijde van het interview geven 20 kinderen aan dat zij enige moeite hebben met het gedrag van het pleegkind. In de meeste gevallen gaat het dan om vervelend gedrag, zoals driftbuien of het veelvuldig aandacht vragen.

Van het spulletjes pakken. Mijn dingen vindt ze ook heel leuk en dan wil ze daarmee ook spelen en zo. (eigen kind, meisje van 8, pleegkind van 4)

Nou, soms vind ik hem eigenlijk niet meer zo aardig. Gewoon dat boos doen en zo en dat hij soms wel scheldt tegen me. (eigen kind, meisje van 10, pleegkind van 8)

Drie eigen kinderen hebben vooral moeite met het verdriet dat ze zien bij het pleegkind en hun eigen onvermogen om daarbij te kunnen helpen.

Ja, het blijft moeilijk als hij verdrietig is. Ja... Weet je, jij kan er niet zo veel aan doen. Ja, hem troosten... (eigen kind, meisje van 19, pleegkind van 6)

Behalve irritatie om gedrag en medeleven met verdriet, ervaren eigen kinderen na verloop van tijd nog diverse andere moeilijkheden. Vijf kinderen vertellen dat ze de veranderingen in het gezin nog steeds lastig vinden. Het gaat daarbij om het delen van aandacht, nieuwe regels, minder privacy en een nieuw gezinslid hebben.

Ja, toch de aandacht nog steeds. Heel slecht eigenlijk, maar ja, het is toch iets waar iedereen denk ik wel behoefte aan heeft. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 13)

Het blijft wel moeilijk dat als ze een weekendje weg is geweest dat ze... Ja gewoon de veranderingen van ons gezin met Esther erbij. Die blijven wel lastig. (eigen kind, jongen van 13, pleegkind van 8)

In een aantal gevallen komt naar voren dat het lastig is om met de onzekerheid van de plaatsing om te gaan of om weer afscheid van een pleegkind te moeten nemen. Dit kan direct lastig zijn voor de eigen kinderen, maar ook indirect, omdat zij het verdriet van de pleegkinderen zien.

Ja, ik vind het heel vervelend. Zijn vader vindt dat hij niet goed op zijn plek zit bij ons, dus die wil dat hij bij ons weggaat. En dan vind ik dat vervelend, want je weet niet waar je aan toe bent en of hij wordt weggeplaatst of niet. (eigen kind, meisje van 20, pleegkind van 8)

Dat sommige pleegkinderen er niet meer zijn. Dat ze weg zijn gegaan. Vooral Diana, die mis ik nog steeds, omdat ze ongeveer van mijn leeftijd was. Ik deed echt heel veel met d'r samen en we konden het met elkaar heel goed vinden. Als ik foto's dan terugkijk of als sommigen over een zus beginnen, dan denk ik wel van: ik had vroeger ook een zus! (eigen kind, meisje van 12, refereert aan weggeplaatst pleegkind)

Tot slot was er 1 jongen die aangaf soms jaloers te zijn, omdat het pleegkind met mooie cadeaus van zijn biologische ouders thuiskwam. Maar ondanks alles verwoorden sommige eigen kinderen ook heel treffend dat hun moeilijkheden erbij horen en normaal zijn.

Het blijft toch altijd niet je eigen broertje of zusje. Er blijven altijd wel dingen die moeilijk zijn. Dat wil niet zeggen dat je het niet leuk vindt dat er een pleegkind is. (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 5)

Ten tijde van het interview staan de eigen kinderen minder tolerant tegenover het pleegkind dan bij de plaatsing het geval was. Als de eigen kinderen iets niet leuk vinden, laten ze dit na verloop van tijd steeds beter merken aan het pleegkind. Terwijl ze in het begin nog voornamelijk proberen aardig of normaal te doen tegenover het pleegkind, zijn ze ten tijde van het interview bereid om het pleegkind streng toe te spreken.

Als ze gedrag vertonen dat ik niet tolereer, dan heb ik mijn woordje ook wel klaar. Dan kan ik soms boos reageren, dat ligt er maar net aan wat ze doen. Het wil weleens zijn dat zo'n pleegkind in één keer zijn iPod inpluigt, waar ik helemaal geen toestemming voor had gegeven. En dan word ik wel effe kwaad. (eigen kind, meisje van 20, pleegkinderen van 3 en 5)

Als zij op mijn kamer kwam als ik aan het leren was, dan zei ik: 'Neehee, ik ben aan het leren.' En dan moest ze dat zo veel keer zeggen. Dat word je ook wel een keer zat van: eruit jij! Ik heb haar er ook wel een keer uitgezet, van: alsje-blijft, deur dicht! Nu ga je weg. (eigen kind, meisje van 21, pleegkind van 5)

Ten tijde van het interview spreken de eigen kinderen minder standaard met hun ouders. De vaste gesprekken over de pleegkinderen maken plaats voor het contact zoeken wanneer het nodig is.

Toch gewoon die momentjes zelf creëren eigenlijk gewoon. Een keer met papa of mama gewoon naar de stad gaan of zo. Iets samen doen. (eigen kind, meisje van 16, pleegkind van 13)

Gewoon als er iets is. Dan haal ik mama of papa. (pleegkind, meisje van 7, pleegkind van 3 en crisispleegkind van 0)

Als eigen kinderen over hun huidige emoties praten, spreken ze minder over thema's als 'jezelf blijven' en 'aanpassen'. Toch verbergt een aantal eigen kinderen nog steeds emoties tegenover het pleegkind.

Dan hield je jezelf zeg maar stijf en zei je: 'Ja, dat vind ik heel leuk zeg voor jou.' Maar ik liet nooit echt merken dat ik er echt de schijt aan had dat hij allemaal cadeaus kreeg van zijn moeder, zeg maar. (eigen kind, jongen van 17, pleegkind van 13)

Ik denk dat ik tegen hun wel leuker doe dan tegen mijn eigen zusje, waarbij ik eerder zo iets hebt van: hou je mond, doe niet zo vervelend. Bij zo'n kind [pleegkind] ben ik niet zo van om iets lelijks te zeggen (eigen kind, meisje van 21, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Een aantal eigen kinderen geeft aan zich soms bewust af te zonderen.

Ja, dan ga ik gewoon weg, ik ga gewoon een stukje fietsen of ik neem de hond mee. Dan ga ik een stukje wandelen, of ik ga in de kamer zitten en ik pak mijn telefoon erbij. (eigen kind, jongen van 13, pleegkind van 15)

5.3 De pleegouders en hun verhaal

Veel pleegouders hebben begrip voor de emoties die de plaatsing en het wennen bij de pleegkinderen losmaakt. Zoals eerder beschreven, doen ze ook van alles om het wennen voor het pleegkind te vergemakkelijken en het te helpen om de plaatsing in het pleeggezin zo positief mogelijk te beleven. Uiteraard kunnen pleegouders niet altijd voorkomen dat pleegkinderen negatieve emoties ervaren, als boosheid, angst of verdriet. Pleegouders doen erg hun best te begrijpen waar het gedrag of de emoties vandaan komen, zodat zij adequaat kunnen reageren en er wederzijds begrip ontstaat. Daarnaast komen er ook emoties los bij de pleegouders zelf en zoeken zij soms naar de juiste manier van handelen, bijvoorbeeld in het fysieke contact met het pleegkind. Uit de verhalen van de pleegouders komt duidelijk naar voren dat het opvoeden van een pleegkind ook morele en emotionele vraagstukken met zich meebrengt, bijvoorbeeld in hoe zij zich als pleegouders verhouden tot de biologische ouders en ook in hoe de omgeving reageert op het gedrag van het pleegkind.

5.3.1 Fysiek contact en intimiteit

Alle pleegouders vinden het normaal dat een pleegkind vraagt om enig fysiek contact, vooral als het jong is. Het is een behoefte die past bij het kind. Toch hebben veel ouders bij het fysieke contact ook vragen, zoals: wat is normaal?; wanneer moet ik ingrijpen? en: wat kan ik als pleegouder aan fysiek contact aangaan zonder verkeerd bezig te zijn?

Er zijn grote verschillen tussen pleegkinderen in de vraag naar fysiek contact en intimiteit. Voor een deel heeft dat te maken met het kind zelf. Het ene kind vliegt meteen bij de pleegouder op schoot, terwijl het andere langzaam en voorzichtig toenadering zoekt. Het fysieke contact hangt daarnaast ook af van de leeftijd van het pleegkind.

Jongere kinderen moeten nog lichamelijk verzorgd worden. Hoe ouder het pleegkind, hoe meer de verschillen in knuffelbehoeftes opvallen.

Dat tast je eerst een beetje af. Kijk, die anderen die kwamen allemaal heel jong, dus dan gaat dat geleidelijk, door de verzorging die ze nog nodig hebben, en nou, dan knuffel je makkelijker. Maar een kind dat hier op 7-jarige leeftijd binnenkomt... (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ook culturele verschillen spelen een rol. En in het ene pleeggezin wordt sowieso meer geknuffeld dan de ander.

Ik vind het niet gezond als je ergens net woont en meteen veel fysiek contact hebt. Aan de andere kant denk ik nu wel dat alle bruine kindertjes die we tot nu toe hebben gehad, dat het een soort taal is waarmee zij communiceren. Dat lichamelijke contact zit er zo in, dat hebben ze zo nodig. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ik ben zelf ook niet zo dat ik meteen een kus geef. Ik vraag het. Wil je een kus of liever niet? Josien wil meteen een kus, zoekt sterk de nabijheid. (pleegouder, pleegdochter van 11)

Iets minder dan de helft van de pleegouders vertelt dat het pleegkind al snel vroeg om fysiek contact.

Aanhankelijk op een manier waarvan ik echt dacht: jeetje, té. Ja, ik was er echt wel ook ontroerd door. Dat ik dacht: jeetje, jij geeft je wel heel erg over aan, ging ook echt bij ons op de bank liggen. Gewoon echt tussen ons in liggen, wat ik echt helemaal niet had verwacht. (pleegouder)

Vooral ook in het begin, zij wou niet praten, maar zij is wel heel erg knuffelig. Zij wou wel heel graag bij ons op schoot en zo. Nou dat doe ik dan ook gewoon, dat doe ik dan een beetje extra in zo'n periode, in het begin. (pleegouder, pleegdochter van 13).

Een klein aantal pleegouders geeft aan zich zorgen te maken als het pleegkind te veel fysiek contact zoekt.

We hebben gezegd: dat doe je niet, je gaat niet meteen om iemand heen hangen. Twee jaar geleden had hij je [de interviewer] zo om de nek gevlogen. En nu heb je gezien, hij geeft je keurig een hand. (pleegouder, pleegdochter van 12, pleegzoon van onbekende leeftijd)

Het liefst zou ze de hele nacht tussen ons in willen slapen. Dat kan gewoon niet en dat vind ik ook niet gezond. (pleegouder, pleegdochter van 8)

Er wordt minder verteld dat het pleegkind afstand hield en weinig fysiek contact zocht. De ouders die ervaren dat het pleegkind weinig contact zoekt, spreken uit dat zij verwachten of hopen dat dit metertijd zal bijtrekken.

De enige die knuffels kreeg, dat is de hond, zeg maar. (pleegouder, pleegdochter van 11)

In het begin wilde hij ook niet door mij aangeraakt worden en dat doe ik dan ook niet. Met Maarten doet ie voor het naar bed gaan een high five en meer aanraking wil hij niet. (pleegouder, pleegzoon van 9)

Van de 30 geïnterviewde pleegouders noemt geen enkele ouder dat hij of zij zich in het begin zorgen maakte als het pleegkind geen behoefte had aan fysiek contact. De 30 pleegouders verwachten of zien enige vooruitgang in het fysieke contact. Ze vinden het logisch dat het fysieke contact langzaam wordt opgebouwd en hebben daar begrip voor, ook vanuit het verleden.

Tot slot noemen een aantal ouders de eventuele problematiek achter het fysieke contact. Zij benadrukken dat er vaak voorzichtig om moet worden gegaan met fysiek contact, omdat er vanuit het verleden sprake kan zijn van seksuele problematiek en hechtingsproblematiek.

Je hebt ook kinderen die hechtingsproblematiek hebben en zichzelf overschreeuwen door overdreven veel lichamelijk contact te zoeken. (pleegouder, pleegdochter van 11)

Met het oog op eventuele achterliggende problematiek vertellen pleegouders dat zij bewust omgaan met het fysieke contact en dat het initiatief vanuit het pleegkind moet komen. Een aantal pleegouders probeert bewust het kind te laten wennen aan fysiek contact. Zodra een kind vraagt om fysiek contact, dan wordt dat vaak en tot een zekere hoogte gegeven.

Knuffels en kusjes, ook dat zijn dingen die laat je van hun afhangen. In het begin voor het slapen gaan gaf ik even een aai over zijn bol en zei ik: slaap lekker. (pleegouder, pleegzoon van 10)

Nou, dan beginnen we met een hand en dan steeds meer uitbouwen. Je merkt ook wel dat ze dat heel erg leuk vindt, ze wil ook wel graag geknuffeld worden. Alleen dat moet je opbouwen, dat kun je niet van het ene op het andere moment doen. Dat kun je middels kietelen doen, of stoeien of wat dan ook. (pleegouder, pleegdochter van 8)

In het begin heb ik heel veel bij Sara in het voorbijgaan haar aangeraakt. Een soort nonchalant, alsof er niets was. Een beetje gewoon, weet je, want het is gewoon goed voor een kind om aangeraakt te worden. Op een gezonde manier moet je wel allemaal geknuffeld worden. (pleegouder, pleegdochter van 13)

Het fysieke contact leidt bij sommige pleegouders tot een ongemakkelijk gevoel, maar zij willen dat niet aan het pleegkind laten merken.

En dat ik haar wel knuffel, terwijl ik er zelf eigenlijk niks bij voel nu. Maar ja, dan is het wel heel erg doen alsof. Ja, dat vind ik moeilijk, want ik ben eigenlijk gewoon echt iemand van ik doe gewoon wat ik voel. Juist omdat zij zo'n ontzettende knuffelkont is, moet je daar gewoon wat mee. Want het

voelt heel erg als een afwijzing als je het niet doet. (pleegouder, pleegdochter van 11)

Dan kan ze wel heel dicht tegen me aan komen zitten en knuffelen en dan denk ik: het voelt voor mij niet prettig. Ik wil het eigenlijk niet. (pleegouder, pleegdochter van 9)

5.3.2 Omgaan met pleegkinderen die hun emoties verbergen

Meer dan de helft van de pleegouders is zich ervan bewust dat het pleegkind zich in de eerste periode zo goed mogelijk probeert te gedragen. Zij verwachten dat het pleegkind later meer van zichzelf zal laten zien en dat dan pas de eventuele problemen op komen zetten.

Ja en ze zei zelf ook nog weleens van: 'Ik ben niet heel lief. Jullie hebben de echte Tamara nog niet gezien', zelfs. (pleegouder, pleegdochter van 11)

In het begin was ze een pleaser, toen ze hier net kwam. Deed ze alles wat we zeiden en op een gegeven moment gooide ze alle remmen los: slecht eten, continu uitdagen. (pleegouder, pleegdochter van 8)

Vanuit haar oma's weet ik dat ze echt ontzettend driftig kan worden en echt heel erg extravert. Hier thuis, de eerste maanden, durfde ze dat helemaal niet, was ze echt stil en liever teruggetrokken, het was zelfs zo dat die kleine [ander kind in huis] zei van: 'Kun je eigenlijk wel praten?' (pleegouder, pleegdochter van 9)

Lastig is dat de pleegouders de kinderen nog niet kennen, dus dat zij ook niet precies weten wat sociaal wenselijk gedrag is en welke emoties het kind verbergt.

Wat hij tegen anderen zei, was dat we aardige mensen waren. Maar dat kan heel sociaal wenselijk zijn, dus dat is altijd een beetje moeilijk. (pleegouder, pleegzoon van 13)

Nou, daar hebben we heel veel last van gehad dat hij niet zei wat hij dacht. Hij probeerde wenselijke antwoorden te geven. En dat vond ik wel heel erg, want ik had eigenlijk constant het gevoel dat hij aan het jokken was. En daar heb ik wel heel veel strijd met hem over gehad. (pleegouder, pleegzoon van 9)

Ook zien veel pleegouders dat de kinderen ergens mee zitten waar ze niet over willen praten, of dat ze niet goed weten wat ze met hun emoties moeten doen. Dit opkroppen van moeilijke emoties zien zij niet alleen in de beginperiode, maar blijft veelal langer dan het sociaal aangepast zijn. Zij hebben daar begrip voor, maar vinden het ook lastig dat zij het kind niet kunnen helpen of troosten als het niet uit wat hem of haar dwars zit. Pleegouders hebben verschillende verklaringen voor het feit dat pleegkinderen hun emoties niet laten zien. Een aantal pleegouders noemen dat het deels de aard van het kind is.

Verlegen. Ik denk dat het ook wel haar aard is. (pleegouder, pleegdochter van 9)

Ook dat pleegkinderen niet geleerd hebben om met hun emoties om te gaan, noemen pleegouders soms als reden dat pleegkinderen hun emoties niet laten zien.

Als jij nooit geleerd hebt je emoties te uiten. Nooit geleerd hebt daar iets mee te kunnen. Cognitief niet sterk bent. (pleegouder, pleegdochter van 11)

Ik denk dat bij Joost zijn psyche zo beschadigd is... Ik denk wel dat hij heel veel voelt, maar helemaal niet weet wat hij daarmee moet. (pleegouder, pleegzoon van 9)

Een aantal ouders vertelt ook dat de emoties wellicht te heftig zijn om te delen. Het is te zwaar of te lastig voor het pleegkind om het te delen of het is er nog niet aan toe. Zij zien het verbergen als een overlevingsstrategie van het kind.

Als ze zouden luisteren naar hun gevoel, dan zouden ze instorten. Hij heeft geleerd om niet meer naar zichzelf te luisteren door al dat zorgen voor anderen. Maar dan denk ik: dat dat hoofdje het er allemaal nog bij kan hebben, hè. (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

Het grote geheim wat er op zijn schouders rust. Want er is ergens iets. Dat laat hij dan ook wel een beetje merken, maar dan blijktbaar is dat gewoon te lastig voor hem om dat te kunnen delen. Of misschien gaat hij dat wel nooit delen. (pleegouder, pleegzoon van 12)

Sommige pleegouders denken ook dat verbergen van emoties een strategie is van het kind om te vergeten wat er gebeurd is.

Nou, weet ik niet, of niks. Ze vertelt niet veel, of tenminste, er komt niet veel uit. Het is net of ze dat gewoon een beetje wil vergeten. (pleegouder, pleegdochter van 11)

5.3.3 Omgaan met pleegkinderen met opstandig gedrag

Verschillende pleegouders geven aan dat het pleegkind na verloop van tijd opstandig wordt. Vaak gebeurt dit enige tijd na de plaatsing. Het pleegkind verzet zich tegen regels en daagt de pleegouders uit door zich extreem te uiten, bijvoorbeeld door te schreeuwen of weg te lopen. Pleegouders gaan daar verschillend mee om. Een aantal pleegouders heeft hier begrip voor, sommigen zien het zelfs als een goed teken: het kind voelt zich blijkbare vrij om zich te uiten.

Ik zal het nooit meer vergeten. Op de grond liggen in de woonkamer en ze bleef maar krijsen. Nou ja, zeiden wij, dat is een goed teken. En we zijn rustig door blijven eten. Maar dat is wel een kunst, vind ik hoor, want je wil toch zo lief en

leuk en aardig mogelijk doen. (pleegouder, pleegdochter van onbekende leeftijd)

Nu krijgt ze een grote mond en ze komt in opstand. Ze begint nu echt te leven. Ze wordt open en ze gaat dingen vertellen. (pleegouder, pleegdochter van onbekende leeftijd)

Een aantal andere pleegouders heeft zich neergelegd bij het opstandige gedrag of geeft aan er meer moeite mee te hebben.

Wat is goed [gedrag]? Als hij één keer per dag liegt of zes keer, of als hij een nacht niet wakker is. Gaat het dan goed? Ja, wat is goed? We zijn gewoon aan hem gewend. En wij lossen de problemen op. (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

Nee, ik laat dat niet maar zo uit de hand lopen. Want ze worden dol en deze die we nu hebben, die gaat spugen op een gegeven moment. Nou, ik doe dat niet meer, hoor. (pleegouder, pleegdochter van 6)

Eén grens is voor de meeste pleegouders heel helder: als het gedrag van het pleegkind schadelijk is voor hun eigen kinderen, grijpen ze in. De ene pleegouder heeft dit overigens wel sneller door dan de andere.

Want ze [pleegkinderen] weten feilloos wat je zwakke punt is, en dat zijn toch wel vaak je eigen kinderen. Ja, dat vind ik ook moeilijk als ze aan je eigen kinderen gaan komen. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ik had wel in de gaten dat dit pittig was, maar ik ging gewoon door, want ik dacht: er komt vanzelf een einde. En toen had zij [het eigen kind] gezegd tegen de pleegzorgwerker: het is niet meer zo gezellig in huis. Toen belde ze [de pleegzorgwerker] mij en toen zei ze: we gaan er nu een einde aan maken. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Soms is het onduidelijk voor pleegouders of het gedrag van het pleegkind normaal is en te verklaren valt op basis van wat het kind heeft meegemaakt, of dat het abnormaal is en zij aan de bel moeten trekken. Voor startende pleegouders en pleegouders zonder eigen kinderen is dit vraagstuk nog wat groter.

Hij probeert nou alles uit. Ik vind het allemaal nog een beetje moeilijk. Mijn eigen kinderen ken je vanaf de geboorte. En je ziet [bij het pleegkind] karakertrekken en dan weet je eigenlijk niet waar het vandaan komt. Hoe is het allemaal gegaan? Je denkt weleens: ligt het er nou aan dat hij ook voor de derde keer uit huis geplaatst is of is dit gewoon ondeugendheid? (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

Je stapt in een rijdende trein. We zitten nu in een fase dat de oudste aantoonbaar tegen je aan het liegen is. En waar komt dat nou vandaan? En dan kunnen ze wel zeggen, van ja: elk kind doet dat wel. Hoe ga je daar nou mee om? Zegt dat dan iets over hun thuissituatie [bij de biologische ouders]? (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Nu vraag ik me af van waar komt dit dan nu vandaan de afgelopen tijd? Is dit nu eigenlijk ook een beetje gedrag wat ze gewend waren thuis, of hoort het bij hun leeftijd. Dat is zo lastig. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Een aantal pleegouders geeft aan dat zij met pleegzorgwerkers overleggen over wat normaal is, of het gedrag vergelijkten met dat van andere kinderen in hun omgeving.

Als ik naar mijn neefjes en naar mijn nichtjes kijk, die spraken al veel meer. En deden ook veel meer zelfstandig dingen. Nu hebben we dus ook gehoord van: ja, jongetjes zijn altijd wat langzamer dan een meisje. (pleegouder, refereert aan meerdere kinderen)

5.3.4 Emotionele en morele dilemma's

Uit de verhalen van de pleegouders komt duidelijk naar voren dat zij als pleegouders soms voor morele en emotionele dilemma's staan. Sommige dilemma's hangen samen met de eerste fase van het wennen, zoals de vraag of het pleegkind je mama mag noemen. Andere dilemma's spelen veel langer en vragen continu weer om overdenking, bijvoorbeeld de mate waarin je je kunt of wilt hechten aan het pleegkind, omdat onduidelijk is of het pleegkind mag blijven.

Wie is mama?

Verschillende ouders geven aan dat zij moeite hebben met het feit dat hun pleegkinderen hen papa of mama noemen. Zij voelen zich schuldig tegenover de biologische ouders, met name wanneer de biologische ouders daar zichtbaar moeite mee hebben. Pleegouders gaan op verschillende manieren om met deze situatie. Een aantal geeft aan dat zij het pleegkind vertellen dat papa en mama de biologische ouders zijn, andere pleegouders laten de keuze bij het kind.

Ze mag Annelies zeggen, maar ze mag van ons wel mama zeggen. De moeder had daar moeite mee. Maar gelukkig worden we gesteund door pleegzorg: dat het kind dat zelf wel aan kan geven. En dat daar niet een emotionele waarde aan zit. Dat is gewoon een naam van haar aan ons. (pleegouder, pleegdochter van onbekende leeftijd)

Dat is ook gewoon heel erg moeilijk om hem dat uit te leggen. Van: wij zijn niet je echte mama. Maar hij weet ook wel heel goed als zijn moeder komt, dat dat zijn moeder is. (pleegouder)

Een enkele ouder heeft hiervoor een hele praktische oplossing.

Wij praten Fries thuis. Dus wij zijn heit en mem. Vriendinnen van mijn dochter, die denken gewoon dat het onze namen zijn. De pleegzorgwerker zei ook: het is heel praktisch bij julie, want dat is gewoon heel duidelijk. (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

Een kind van een ander of van ons?

Zoals eerder beschreven doen pleegouders erg hun best om het wenproces zo soepel mogelijk te laten verlopen. Zij voelen ook een grote verantwoordelijkheid ten opzichte van de biologische ouders om de (tijdelijke) opvoeding zo goed mogelijk over te nemen en het contact met de biologische ouders in stand te houden.

Want elke keer als ze lichamelijk wat hebben, dan is het toch een kind van een ander. Ik denk: wat ga je daaraan doen, al die wonden? De hele rug was helemaal verbrand, zie het maar goed te krijgen. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Verschillende pleegouders geven aan dit een lastig dilemma te vinden. Zij noemen daar meer redenen voor. Zo stellen sommige pleegouders dat zij moeite hebben met de manier waarop de biologische ouders omgaan met hun kind of het gebrek aan verantwoordelijkheid dat zij nemen voor hun kinderen. Pleegouders staan dan echter met de handen gebonden: zij voelen zich niet in een positie om de ouders hierop aan te spreken.

Soms denk je weleens: er moesten geen vader en moeder zijn. Voor de makkelijkheid. Nee, het mag niet. Dat snap ik wel. Maar vooral van dit kind van 4, dat getrek, dat voel je. Heb je daar een mooier kamertje als bij ons? Dat mag ze [de biologische moeder] helemaal niet zeggen. Wat denkt een kind dan? (pleegouder, pleegdochter van 4)

Het bellen is even lastig, maar dat is meer omdat de [biologische] ouders onhandige opmerkingen maken, waardoor de suggestie wordt gewekt dat Joeri weer terug naar huis zou kunnen, wat helemaal niet het doel is. En dat weten de ouders ook, maar die zitten er nog helemaal in van: er is misschien nog een kansje dat... Dat zijn volwassen dingen, vinden wij, dat moet je niet bij zo'n kind neerleggen. (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

Wel of niet hechten?

Het onzekere perspectief van de plaatsing speelt ook pleegouders parten. Verschillende pleegouders geven aan dat zij soms proberen zich niet te erg te hechten aan het pleegkind, omdat een afscheid in de lucht hangt. Ze doen dat met name om zichzelf te beschermen. Opvallend is dat vooral startende pleegouders hierover spreken.

Ja, je hebt ook echt sterk die onzekerheid. Want ik ben ook nog zo, want iedereen zegt: 'Als ze nou eens weg moet, wat dan?' En ik heb ook het gevoel van: niet te veel hechten, niet te veel kroelen, niet heel veel. (pleegouder, pleegdochter van 7)

Gaan we nou echt opvoeden, of gaan we het komende jaar maar uitzingen? (pleegouder, pleegzoon van 10)

Maar je niet willen hechten is wel lastig, zeker wanneer de plaatsing steeds verlengd wordt.

Nu moet ik die hechting wel aangaan en ja: dat is heel verwarrend. Ik ben ook een poosje even thuis geweest. Je eigen gevoel raak je kwijt, je bent alleen nog maar logisch aan het redeneren. Ja, daar heb ik echt heel veel moeite mee gehad. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Na twee, drie plaatsingen had ik zoiets van: dit kan ik niet meer aan hoor, vanaf dag 1 ga ik me hechten. En inderdaad, dan breng je een baby na een paar maanden breng je weg en dan ga je naar huis en dan jank je alles aan elkaar en dan ga je een dag in bad zitten te janken en dat duurt een week. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Soms speelt dit vraagstuk ook op bij hele concrete gebeurtenissen. Eén pleegouder vertelt dat zij niet goed wist of het kind wel of niet op de familiefoto mocht, omdat de duur van de plaatsing nog onduidelijk was. Enkele andere pleegouders die bij een focusgroepdiscussie aanwezig waren, gaven aan dit dilemma te herkennen. Pleegouders lossen dit op verschillende manieren op.

Wij zijn van de zomer 25 jaar getrouwd en dan wil ik ook een familiefoto. Ik zeg: 'Nou we doen een gezinsfoto, één met en één zonder [het pleegkind].' (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

We waren 12,5 jaar getrouwd, ze woonde nog maar drie maanden bij ons. Toen zei mijn man: 'Nou ja, we zijn nú 12,5 jaar getrouwd en nu woont ze even bij ons en als het over twee jaar anders is, dan zeggen we van: joh, toen woonde Mara bij ons.' (pleegouder, pleegdochter van onbekende leeftijd)

Bijzonder of gelijk?

Pleegouders hebben uiteenlopende ideeën over de positie van het pleegkind in het pleeggezin ten opzichte van de eigen kinderen. Een aantal pleegouders geeft aan dat zij proberen zo min mogelijk de nadruk op de verschillen te leggen. Andere pleegouders zijn juist van mening dat het pleegkind mag weten dat het anders is, en daardoor soms anders bejegend wordt.

[Dan zegt hij:] Ik ben heel bijzonder hè? Dat hij weet dat hij in een bijzondere situatie zit. En dat geeft hem juist heel veel energie en kracht. (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

Wij hebben wel aan Daniël uitgelegd dat er speciale regels voor hem zijn, waar de andere kinderen zich niet aan hoeven te houden, maar hij wel. (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

Twee pleegouders geven zelfs aan dat het voor hen een opluchting was om hardop uit te durven spreken dat het pleegkind anders is. Een van de pleegouders kreeg hierin bevestiging van de pleegzorgwerker.

Wij wilden hetzelfde voelen voor hem [pleegkind] als voor onze eigen kinderen, maar op een gegeven moment van joh: het is gewoon een pleegkind het is anders, hij IS anders. En

toen dacht ik: goh: dat is fijn, dat mag ook anders voelen. (pleegouder, pleegzoon van 6)

Ook de eigen kinderen van de pleegouders benadrukken soms dat het kind anders of bijzonder is.

Wij als pleegouders worden opa en oma voor de eerste keer. En onze jongste zoon zei toen: 'En ik word oom voor de eerste keer.' Toen zei Lars [pleegkind]: 'Ik word ook oom.' En toen zei onze jongste zoon: 'Nee, jij wordt pleegoom.' (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

Evenals hun eigen kinderen vinden ook pleegouders het soms lastig wanneer de biologische ouders het pleegkind overladen met cadeaus en geen oog hebben voor de andere kinderen in het gezin.

Hij krijgt elke veertien dagen cadeautjes. Dat je dan nooit wat voor het andere kind meeneemt... Je wil toch dat hij het fijn heeft in dat gezin? Altijd maar één verassing, altijd voor hem alleen. En hij zegt ook altijd de hele dag: 'Dat is alléén van Samir.' En dat gaat zo de hele dag door. Z'n hemd, z'n onderbroek, z'n sokken. (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

5.4 Bronnen van steun

Ouders kunnen op verschillende plekken terecht voor steun. Elke steunbron helpt, maar soms ondervinden de pleegouders ook negatieve kanten van de verschillende steunbronnen. In de eerste plaats vinden de pleegouders veel steun in elkaar. Ze hebben beiden met het kind te maken en kennen elkaar en de situatie het beste.

Ik denk dat we die eerste maanden elke avond in bed erover hebben gesproken. Van zag je wat hij deed, zag je wat er gebeurde of ik vond het zo lullig, hij was heel verdrietig vandaag of ik weet ook niet wat ik nu moet doen, of wat vind jij er nou van. Dus dat heeft heel veel geholpen. (pleegouder, pleegdochter van 13 en pleegzoon van 12)

Soms verloopt het partnercontact echter niet soepel, bijvoorbeeld door een gebrek aan informatie of er ontstaat enige irritatie door een verschil in karakters.

Nou, ik vind het soms heel erg dat ik denk van: Mark zeg dat nou niet. En Mark zegt dat weer over mij: 'Sanne, doe niet zo moeilijk en zeg gewoon dat.' Wij zijn niet precies dezelfde mensen, dus je hebt ook een andere manier van benaderen. En we proberen daar natuurlijk wel over te praten, maar dat gaat ook wel vaak lastig met drie kinderen om je heen. (pleegouder, pleegzoon van 9)

De draagkracht van pleegouders is ook afhankelijk van de steun die zij ervaren van buiten het gezin. Deze steun is soms heel praktisch van aard, bijvoorbeeld familie en vrienden die willen oppassen of helpen met het verzamelen van spulletjes. Veel vaker noemen pleegouders de

emotionele steun die zij ervaren, doordat het pleegkind wordt opgenomen in de familie en men het kind benadert als ieder ander familielid. Een aantal pleegouders geeft aan dat ook familie moet wennen aan de komst van het pleegkind en soms huiverig is voor wat de pleegouders op hun hals halen.

We hebben wel heel veel steun aan mijn familie. Van tevoren weet je dat dus eigenlijk niet, want ze zeggen allemaal wel van: wat goed dat je dat doet, wat goed, maar op het moment zelf. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ik had van tevoren juist erg veel reacties gekregen: ik snap niet waar je aan begint en echt van mensen dat je denkt... En toen is hij hier gekomen en iedereen van de familie vond het prachtig. Want ze zeggen: als je even weg moet, breng Jeremy maar en dat vind ik wel weer lekker. (pleegouder, pleegzoon van onbekende leeftijd)

Ik complimenteer mijn ouders en mijn schoonouders er ook wel een aantal keren mee, we hebben weleens een keer een bos bloemen gegeven. Weet je, het is ons ding, maar het staat of valt met of je omgeving je voldoende support. (pleegouder, refereert aan meerdere kinderen)

Eén pleegouder noemt specifiek dat zij het nuttig vond dat ouders en familie worden uitgenodigd deel te nemen aan het STAP-programma.

Toch noemen een paar pleegouders ook negatieve dingen waar zij tegenaan lopen in het contact met hun familie en vrienden, zoals onwetendheid en het beeld van anderen dat je er zelf voor gekozen hebt en daardoor ook de moeilijke momenten gekozen hebt.

Dat hele wereldje van pleegkinderen, daar heb je eigenlijk normaal gesproken niets mee. Kinderrechter, pleegzorg, jeugdzorg, help help help. Ver-van-mijn-bedshow. Dus ja, mensen zijn toch wel heel erg geneigd om te zeggen: 'Dan doe je het toch niet.' of 'Nou, dan zeg je toch dit of dat.' (pleegouder, pleegzoon van 9)
En ja, mensen hebben natuurlijk ook hun eigen gevoel. Velen van hen krijgen ook een bepaalde relatie met een kind. Wij hebben pleegkinderen gehad, die weer weg moesten. Mijn moeder zei toen van ja, ik ben mijn pleeg- of mijn kleinkind kwijt. Dus die kon mij niet steunen. Die had zo'n verdriet zelf. (pleegouder, refereert aan beëindigde plaatsing)

Naast steun van familie en vrienden ervaren pleegouders ook steun van pleegzorgwerkers. Verschillende pleegouders geven aan dat pleegzorg een grote rol speelt in het monitoren van de voortgang. Zij zien dingen die pleegouders zelf niet (meer) zien en kunnen negatieve patronen doorbreken.

Zeker als het moeilijk gaat, als er, ja dat je doordendert in wat je aan het doen bent en dat je dan toch gewoon weer even fris ernaar kijkt, door de ogen van een ander. (pleegouder, pleegdochter van 7)

Ook zijn pleegzorgwerkers een belangrijke vraagbaak. Met name als ze willen weten hoe ze moeten omgaan met gedragsproblemen wenden pleegouders zich tot de pleegzorgwerker.

Nou, het is meer als je over dingen twijfelt dat je iemand anders te hulp kunt vragen om jou daarbij te helpen om het uit te zoeken. (pleegouder, pleegzoon van 10)

Dan zegt de pleegzorgwerker: 'Dat doen kinderen vaak, omdat ze dan eindelijk kunnen huilen en dan stoppen ze niet meer.' Dan kan ik het ook beter begrijpen. Dus gelukkig werd mij dat even uitgelegd. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Een enkele pleegouder geeft aan soms wel in de war te raken van de adviezen of zich onzeker te voelen. Zij missen een deel positieve bevestiging.

Ik voelde me in de war, omdat ze het zo onverwachts zei en ik het niet helemaal begreep. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ik was blij dat de pleegzorgwerker in het gesprek nu niet op slakken zout legde, maar gewoon luisterde. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Over pleegzorgwerkers noemen ouders ook een aantal punten waar zij last van gehad hebben. Zo geven pleegouders aan dat zij het lastig vinden wanneer zij lang op een afspraak moeten wachten, met name in de eerste fase van het wennen. Zij zouden dan bij voorkeur een korte lijn met de pleegzorgwerker willen hebben, om snel en adequaat te kunnen reageren. Zij hebben het gevoel soms te veel zelf dingen te moeten regelen en er te veel zelf achteraan te moeten zitten.

Ja, ik zou het zo niet weten, ik vind gewoon dat je eigenlijk vrij weinig begeleiding krijgt, je moet het eigenlijk maar uitzoeken, je hebt die cursus gedaan en je wordt in het diepe gegooid. (pleegouder, pleegdochter van 12)
Ik vond haar niet zo kundig, ze wist gewoon nooit wat. Ik had er daardoor ook niet veel vertrouwen in, ze zei altijd maar hetzelfde die paar keer dat ik haar gesproken had. (pleegouder, pleegdochter van 11)

Als je zelf niet aan de bel trekt, dan gebeurt er niks. We worden wel min of meer aan ons lot overgelaten. (pleegouder, pleegzoon van 9)

Pleegouders noemen duidelijk dat er verschillen tussen pleegzorgwerkers zitten. Bijna iedere ouder heeft positieve ervaringen, maar kan ook een negatieve ervaring noemen.

Tot slot noemen meer pleegouders de rol van andere pleegouders: zij vinden het erg prettig om met ervaringsdeskundigen te praten. Zij begrijpen waar je mee zit.

Waar ik zelf wel heel wat aan heb gehad, zijn de pleegouders. In een van die cursusedagen komen die langs. Daar vind je wel een hoop aan informatie uit. Die mensen, ja, die maken het dagelijks mee. (pleegouder, refereert aan meerdere pleegkinderen)

Ik heb ondertussen wel een netwerkje van pleegouders opgebouwd. Hier in Gouda een vriendin, regelmatig zitten we bij elkaar op de koffie om het wel een wee van pleegzorg te bespreken. Ook omdat je naar de buitenwereld niet wilt zeuren, je hebt hier nu eenmaal voor gekozen. (pleegouder, pleegdochter van 11)

Maar lang niet alle ouders hebben contacten met andere pleegouders. Een aantal ouders geeft aan dat ze dit wel graag zouden willen.

Het is wel leuk om andere verhalen ook te horen. Omdat je dan merkt van: je weet niet wat normaal is. Ik bedoel je hebt alleen maar je eigen gezin en vrienden als referentie en dat zijn toch over het algemeen hele normale omstandigheden. Sommige dingen zijn misschien wel veel normaler dan jij zelf denkt. (pleegouder, pleegdochter van 13 en pleegzoon van 12)

Ik mis best wel het ervaring uitdelen en de herkenning van: goh heb jij dat ook. Dat neemt dan wel een stukje zorg weg. Gewoon de herkenbaarheid. (pleegouder, pleegzoon van 9)

5.5 Wat leren we hiervan?

- Veel pleegkinderen worstelen in het begin nog met wat hen is overkomen bij de overplaatsing. Ze missen het vertrouwde. Niet alleen de eigen ouders, maar ook mensen uit het vorige huis, vriendjes van vroeger en huisdieren. Ze zitten met de waaromvraag van de overplaatsing. Ze zijn nog in verwarring over wat hen - in hun beleving - zo onverwacht door vreemden is overkomen.

- Uit de verhalen van de pleegouders blijkt dat ze zich zeer bewust zijn van gevoelens van verlies en gemis. Maar weinigen noemen de mogelijke verwarring van het pleegkind naar aanleiding van de manier waarop de overplaatsing plaatsvond en verwarring over de 'onrechtvaardigheid' van de overplaatsing.

- Pleegkinderen leven in het begin in een wereld van angst en verwarring. Uit hun verhalen blijkt dat ze dit kunnen verbinden met allerhande concrete zaken in hun omgeving, bijvoorbeeld angst voor het geluid van de koelkast, de baard van de pleegvader en angst om geslagen te worden. Wat voor de pleegouder als vertrouwd of vanzelfsprekend overkomt, kan voor het pleegkind angstaanjagend zijn.

- Pleegkinderen en eigen kinderen proberen tijdens het wennen de nadruk op het positieve te richten. Ze proberen in de eerste periode hun negatieve emoties zo

veel mogelijk voor zich te houden, te controleren. De stijlen van omgaan met negatieve emoties lopen uiteen en kunnen als volgt gekarakteriseerd worden. De pleegkinderen blijken zich vaak terug te trekken en zichzelf te troosten. De eigen kinderen delen hun negatieve ervaringen vaak met hun ouders, maar verbergen deze tegenover de pleegkinderen. Ze reguleren hun negatieve emoties door te relativeren (ik heb het veel beter dan zij) en te redeneren (als ik boos word, wordt het kind nog banger). Deze laatste strategieën komen we bij de pleegkinderen nog nauwelijks tegen.

- De pleegkinderen hebben in het pleeggezin vaak geen enkele persoon met wie ze een goede vertrouwensband hebben, zoals de eigen kinderen dat wel hebben. Het is voor pleegkinderen een grote stap om hulp te vragen bij hun emoties van mensen in hun omgeving.

- In tegenstelling tot pleegkinderen vertellen eigen kinderen nauwelijks over het ongecontroleerd uiten van boosheid en verdriet.

- Pleegkinderen vertellen dat ze op den duur hun boze gevoelens wel meer gaan uiten, zowel gecontroleerd als ongecontroleerd en tegen hun eigen wil. Tegelijkertijd beginnen de eigen kinderen en de pleegouders duidelijke grenzen te stellen aan wat ze accepteren van het pleegkind en wat niet, en gaan ze hun eigen irritaties en boosheid meer uiten tegenover het pleegkind.

- Fysiek contact blijkt een heikel punt te zijn en verloopt lang niet altijd vanzelfsprekend. Kinderen hebben fysiek contact nodig, maar sommige pleegkinderen zijn schuw en anderen bijna grenzeloos. Dit heeft te maken met vroegere ervaringen met seksueel misbruik, mishandeling en verwaarlozing. Voor pleegouders kan het moeilijk zijn om te bepalen waar ze zelf grenzen moeten stellen.

- Pleegouders staan soms voor het dilemma dat ze enerzijds graag willen dat het pleegkind zichzelf durft te laten zien en deelt wat in hem of haar omgaat. Anderzijds vinden ouders het moeilijk als het pleegkind ongecontroleerd zijn of haar boosheid en verdriet uit. Ze willen niet dat het kind helemaal doordraait, maar het ook niet remmen in zijn uitingen. Ze vinden het moeilijk om positief en constructief om te gaan met de gedragsproblemen van de pleegkinderen en/of hun traumatische ervaringen.

- Pleegouders missen soms een helder referentiekader om te beoordelen of negatief gedrag bij een bepaalde leeftijd van een kind hoort of dat het gaat om probleemgedrag waaraan duidelijk grenzen gesteld moeten worden of dat anderszins begeleiding behoeft. Wat is normaal? Bijna alle pleegouders vertellen dat ze bij momenten kampen met handelingsonzekerheid.

- De pleegouders ervaren in de eerste plaats steun bij partner, familie en vrienden. Pleegouders ervaren ook steun bij pleegzorg, vooral wanneer de actualiteit van hun probleem positief wordt bekrachtigd en aandacht krijgt. Positieve aandacht geeft energie om moeilijke perioden te overbruggen. Als pleegouders lang moeten wachten op hulp en met bureaucratische procedures te maken krijgen, ervaren ze dit als zeer belastend.
- Uit de gesprekken blijkt dat pleegouders veel steun ervaren en vertrouwen in eigen handelen krijgen door informatie en ervaringen uit te wisselen met andere pleegouders, met name door de wederzijdse herkenning en het begrip voor elkaar.
- Emoties blijken vaak samen te hangen met morele vraagstukken, die inherent zijn aan pleegzorg.
- De morele vragen waar pleegkinderen mee worstelen, zijn bijvoorbeeld: is de uithuisplaatsing of overplaatsing rechtvaardig of niet? Mag ik van mijn pleegouders houden? Zijn mijn pleegouders te vertrouwen? Wat vinden mensen van mij omdat ik mijn boosheid niet onder controle heb of omdat mijn moeder me geslagen heeft? Ben ik een slecht kind?
- De morele vragen waar eigen kinderen mee worstelen, zijn bijvoorbeeld: mag ik blij zijn met een nieuw pleegkind, terwijl het eigenlijk zielig is dat het kind uit huis geplaatst is? Mag ik boos zijn vanwege alle aandacht die dat kind krijgt, terwijl dat kind het veel moeilijker heeft dan ik? Is de wereld niet heel onrechtvaardig als een kind van wie wij houden, zomaar weer opnieuw weggeplaatst kan worden? Is het goed als het pleegkind teruggaat naar het eigen huis waar het vroeger mishandeld is?
- De morele vragen waar pleegouders mee worstelen, zijn bijvoorbeeld: mag ik de plaats van de eigen ouders innemen? Mag het pleegkind mij mama noemen? Mag ik een plaatsing afbreken als ik zie dat mijn eigen kinderen tekortkomen? Hoe ga ik om met negatieve gevoelens als de eigen ouders het kind tekort doen of afspraken niet nakomen? Wat kan ik verwachten van een kind met zo'n belaste geschiedenis? Hoe blijf ik vertrouwen in mezelf en het pleegkind hebben als gedragsproblemen heel lang aanhouden? Hoe ga ik om met negatieve reacties uit de buitenwereld?

Tip van een pleegkind

Trots blijven en niet denken dat je dom bent of niet denken dat je niks kan. Want als je naar twee pleeggezinnen kunt, dan kun je de hele wereld wel aan!

Tip van een eigen kind

Als je een beginnend pleegouder bent, dan moet je niet van die pleegkinderen gaan verwachten dat ze blij zijn dat ze uit een slechte situatie in jouw warme gezin komen.

Tip van een pleegouder

Aan de bel trekken als je ergens mee zit. Nooit bang zijn om hulp te vragen, want je hoeft het niet alleen uit te zoeken. Je maakt jezelf het er moeilijker mee dan nodig is.

Hoofdstuk 6

Centrale vraagstukken en aanbevelingen

De gesprekken met kinderen, ouders en pleegzorgwerkers bieden een inkijk in het rijke, soms pijnlijke, maar ook enerverende leven in een pleeggezin. Zonder volledig te willen zijn, noemen we in dit slothoofdstuk de meest centrale vraagstukken die uit ons onderzoek naar voren zijn gekomen en doen daarbij ook aanbevelingen.

6.1 Nooit meer zo alleen

Uit ons onderzoek blijkt dat alle betrokkenen zich inzetten om het pleegkind veiligheid en vertrouwen te bieden. Ondanks alle inspanningen van pleegouders, eigen kinderen en pleegzorgwerkers bevindt het pleegkind zich ten tijde van de plaatsing in een ouderlijk vacuüm. Natuurlijk heeft het kind zijn of haar eigen biologische ouders, maar die kunnen tijdens de plaatsing weinig voor hem of haar doen. De voogden en pleegzorgwerkers nemen belangrijke beslissingen over het kind, terwijl ze geen persoonlijke band met het kind hebben. En de kennismaking met het nieuwe pleeggezin moet nog beginnen. Er is niemand die altijd beschikbaar is voor het kind en die geen eigen belang heeft in het verloop van de plaatsing. In de beginperiode worstelen de pleegkinderen met wat hen overkomen is. Soms zijn ze het niet eens met de uithuisplaatsing of overplaatsing en leven ze in een wereld van angst en onzekerheid over wat hen te wachten staat in het nieuwe pleeggezin.

Op grond van deze bevindingen zijn we van mening dat ieder pleegkind een vertrouwenspersoon zou moeten hebben, die liefst een leven lang beschikbaar blijft. Als de biologische ouders deze rol niet kunnen vervullen, kan een persoon uit het sociale netwerk van het kind dit doen. Dit kan een lid zijn van de biologische familie, een naaste vriend van de familie of iemand anders die een goede band heeft met het kind, zoals een voetbalcoach of een leerkracht.

6.2 Pleegkinderen een stem geven

Als duidelijk wordt dat een kind niet meer terug naar huis kan, zoeken pleegzorgwerkers een pleeggezin waarin het kind kan blijven tot het 18 jaar is (volwassen volgens de wet). Ze kijken in hun bestand van beschikbare pleeggezinnen, zoeken een match en praten met pleegouders en soms ook met de biologische ouders. Bij deze matching worden de kinderen veelal niet betrokken. Volgens pleegzorgwerkers zijn de keuzemogelijkheden voor pleegkinderen zeer beperkt en leidt vragen naar hun wensen alleen tot teleurstelling. Uit ons onderzoek blijkt echter dat wat de pleegkinderen willen weten, vaak totaal niet overlapt met de selectiecriteria van de volwassenen. Kinderen hebben bijvoorbeeld vragen als: is er een hond? Mag ik evengoed mijn broers en zussen zien? Is er een voetbalclub? Als deze vragen serieus genomen worden, blijken er oplossingen mogelijk. Ook als het toekomstige pleeggezin bijvoorbeeld geen hond heeft, kan een hond bij de burens een pleegkind ook blij maken.

De informatie over de overplaatsing komt voor pleegkinderen vaak als een grote verrassing. Soms horen pleegkinderen voor de eerste keer dat ze 'nooit' meer bij hun vader en/of moeder gaan wonen. Ook dit vraagt om meer aandacht voor het perspectief van het pleegkind. Als niet met kinderen wordt gesproken, voelen ze zich behandeld als een 'ding'. Pleegkinderen moeten in de eerste weken of maanden in het nieuwe pleeggezin vooral veel uit zichzelf halen. Dat maakt hun positie kwetsbaar en maakt het extra belangrijk om deze kinderen een stem te geven. Als pleegkinderen als gesprekspartners worden erkend

en betrokken, ervaren ze dat hun gevoelens en ervaringen ertoe doen, ook als niet al hun wensen vervuld kunnen worden.

6.3 Eigen kinderen een stem geven

Voor de eigen kinderen is de komst van een nieuw pleegkind ook een ingrijpende ervaring. Ze staan er in de regel positief tegenover en kunnen bij hun ouders terecht met hun vragen en twijfels. De eigen kinderen spelen een grote rol in het wenproces van de pleegkinderen en het ingroeien in het gezin. Vooral bij langdurige gedragsproblemen van pleegkinderen kunnen de belangen van de eigen kinderen en het pleegkind tegenover elkaar komen te staan. De pleegzorgwerkers zouden er goed aan doen meer aandacht te schenken aan het perspectief van de eigen kinderen. De eigen kinderen kunnen er schade van ondervinden als hun zorgen worden genegeerd en dit geldt ook als een plaatsing zonder meer wordt beëindigd, want dan kunnen de eigen kinderen denken dat het pleegkind weg moest om hun positie te verbeteren.

6.4 De kracht van pleegkinderen en het pleeggezin

Tijdens iedere plaatsing zijn er momenten dat de betrokkenen in het gezin het moeilijk hebben. Bijvoorbeeld omdat het pleegkind onbereikbaar is en zich te veel aanpast, omdat heftige driftbuien van het pleegkind het gezinsleven verstoren, of omdat de pleegouders te hoge eisen aan zichzelf stellen en uitgeput raken. Pleegzorgwerkers waarschuwen nieuwe pleegouders in de regel voor de problemen die ze kunnen tegenkomen. Volgens de pleegouders en eigen kinderen heeft dit soms een averechts effect, omdat het een positieve houding tegenover het pleegkind in de weg staat. Zij willen vooral erkenning voor de kleine stapjes vooruit en voor wat goed gaat, en erkenning voor hun geloof om er samen uit te komen.

Pleegouders willen wel degelijk ook graag hun zorgen over het kind delen en hebben behoefte aan een luisterend oor op momenten dat ze niet weten wat te doen. Ze hebben er echter problemen mee om hun opvoedproblemen te bespreken, als het gesprek hierover wordt overschaduwd door de dreiging dat de 'hulpverleners' de plaatsing eenzijdig kunnen verbreken.

6.5 Manieren leren om emoties te delen

Het is duidelijk dat pleegkinderen vaak heftige emoties hebben, maar weinig manieren weten om die met anderen te delen. Ze zitten vaak in de extremen: of alle emoties verbergen en het in je eentje oplossen, of ze te heftig uiten. Waarschijnlijk hangt dit niet alleen samen met traumatische ervaringen, maar ook met gebrek aan opvoeding op welke manier je alledaagse emoties kunt delen

en uiten. Er zou meer gebruik gemaakt kunnen worden van de ervaringsdeskundigheid van pleegouders om in de dagelijkse gezinsopvoeding kinderen op dit gebied te begeleiden. Welke mogelijkheden bieden bijvoorbeeld alledaagse situaties als omgaan met het verlies van een voetbalwedstrijd, het vieren van een verjaardag, een kapotte knie en jaloezie vanwege de aandacht dat een ander kind krijgt?

6.6 Steunbronnen: naasten en ervaringsdeskundigen

Het is belangrijk dat professionele werkers beseffen dat de belangrijkste steunbronnen van pleegouders, zoals bij alle ouders, liggen in de naaste omgeving: de partner, de eigen kinderen, de familie en vrienden. Daarnaast blijken andere pleegouders een bron van herkenning, inzicht in het pleegkind en in alles wat met pleegzorg samenhangt, inclusief het omgaan met biologische ouders, pleegzorgwerkers en instanties. Alle pleegouders geven aan dat het soms moeilijk is om te weten waar de grenzen liggen van acceptabel gedrag en de draagkracht van het gezin. Is teruggetrokken gedrag bijvoorbeeld normaal pubergedrag of hangt het bij dit kind samen met hechtingsproblematiek? Wat is normaal? Ervaringsdeskundigen helpen elkaar een referentiekader op te bouwen, dat past bij de pleegzorgsituatie. Het is aan te bevelen dat pleegzorgwerkers ontmoetingen tussen ervaren en onervaren pleegouders faciliteren.

6.7 Onduidelijk plaatsingsperspectief maakt terughoudend

Het perspectief van de plaatsing blijkt van invloed op de motivatie van mensen om zich met elkaar te verbinden en energie in de relatie te stoppen. Zolang er nog geen duidelijkheid is dat een plaatsing langdurig is en tot de volwassenheid zal duren, roept dat bestaansonzekerheid bij het pleegkind op. Het is belangrijk dat kinderen worden geholpen om hiermee om te gaan. Ook uit de gesprekken met vooral de eigen kinderen blijkt dat deze onzekerheid bij hen een negatieve invloed heeft op de investering in de relatie. Mensen houden afstand.

6.8 Geraard zijn in een pleeggezin: een goede basis

Uit ons onderzoek blijkt dat er grote verschillen zijn in de mate waarin er tussen het pleegkind en het pleeggezin hechte emotionele banden bestaan. Dit roept de vraag op in hoeverre de hechte emotionele band die vaak tussen ouders en biologische kinderen bestaat in liefdevolle gezinnen, als norm gehanteerd moet worden. Wellicht is het beter om te kijken of het pleegkind kan aarden in het pleeggezin. De pleegkinderen hebben immers een belaste geschiedenis op emotioneel gebied. Een meer

afstandelijke relatie met pleegouders kan hen toch een basis bieden om op latere leeftijd meer intieme relaties met andere mensen aan te gaan. Een pleeggezin waarin een kind geaard is, kan ook zonder hechte emotionele banden het kind helpen om een goede schoolopleiding te volgen of hobby's en vriendschappen aan te gaan. Naast hechte relaties zijn opleiding, vriendschap met leeftijdsgenoten en hobby's immers evenzeer waardevolle bouwstenen voor een zinvol en bevredigend leven.

6.9 Morele vraagstukken en een levensvraag

Emoties blijken vaak samen te hangen met morele vraagstukken die inherent zijn aan pleegzorg. De pleegkinderen worstelen met vragen als: ben ik een slecht kind? Ben ik de moeite waard? De eigen kinderen worden geconfronteerd met onrecht en geweld tegen kinderen in gezinssituaties en bureaucratische maatregelen die ze niet begrijpen. De pleegouders worstelen met vragen als: mag ik de plaats van de eigen ouders innemen? Hoe ga ik om met een omgeving die bijna vanzelfsprekend aanneemt dat traumatische ervaringen leiden tot gedragsproblemen en een beschadigd volwassen bestaan?

Uiteindelijk stelt pleegzorg ons - we bedoelen iedereen, ook de buitenwereld - voor levensvragen. Hoe doorbreken we negatieve verwachtingen verbonden aan slachtofferschap en hoe verbinden wij ons met de levenskracht die huist in ieder kind?

Literatuur

Andree, V. & Sluiter, R.M.N. (2010). *Overplaatsingen in de pleegzorg. Masterthesis Opvoedingsondersteuning*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Bastiaansen, P.A.C.M. (2001). *Belaste pleegouders en verscheurde pleegkinderen? Onderzoek naar de wijze waarop pleegouders de opvoedingssituatie beleven en pleegkinderen de relatie met het pleeggezin en het gezin van oorsprong beleven* (dissertatie). Nijmegen: Katholieke Universiteit.

Beek, F. van (2000). *Missen we iets? Uit huis geplaatste kinderen over hun levensvragen*. Amsterdam: SWP.

Beek, F. van & Rutjes, L. (red.), m.m.v. Blaak, M., Meerdink, J. en Sarti, A. (2009). *Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg Q4C*.

Beek, M. & Schofield, G. (2004). *Providing a secure base in long-term foster care*. London: Baaf.

Bergh, P.M. van den & Weterings, A.M. (Eds.) (2010). *Pleegzorg in perspectief. Ontwikkelingen in theorie en praktijk*. Assen: Van Gorcum.

Bergh, P.M. van den, Weterings, A.M. & Schoenmakers, M. (2010). *Gehechtheid en loyaliteit*. In: Bergh, P.M. van den & Weterings, A.M. (Eds.), *Pleegzorg in perspectief. Ontwikkelingen in theorie en praktijk* (p. 38-54). Assen: Van Gorcum.

Berk, L.E. (2006). *Child development*. Seventh edition. Boston: Pearson Education Inc.

Brown, J.D. (2008). *Foster parents' perceptions of factors needed for successful foster placements*. Journal of Child and Family Studies, 17, 538-554.

Butler, S. & Charles, M. (1999). *'The past, the present, but never the future': thematic representations of fostering disruption*. Child and Family Social Work, 4, 9-19.

Chamberlain, P., Price, J.M., Reid, J.B., Landsverk, J., Fisher, P.A. & Stoolmiller, M. (2006). *Who disrupts from placement in foster and kinship care? Child Abuse and Neglect*, 30, 409-424.

Defence for Children (2010). *Dat ze je naam kennen. Een onderzoek naar de mening van jongeren die te maken hebben met jeugdzorg in Nederland*. Leiden: DCI

Delfos, M.F. (2009). *Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar*. Amsterdam: SWP.

Delfos, M.F. & Visscher, N. (2001). *(Pleeg)kinderen en vreemd gedrag!*? In 13 thema's. Amsterdam: SWP.

Fluitman, A.M. (2011). *Omgaan met overplaatsing. Een onderzoek naar de strategieën en de achterliggende emoties, belangen en overwegingen van pleegkinderen na overplaatsing naar een ander pleeggezin*. Master thesis Kinder- en jeugd psychologie. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Grietens, H. (2011). *Kleine stemmen, grote verhalen!? Over pleegkinderen in orthopedagogisch onderzoek*. Antwerpen: Garant.

Hass, M. & Graydon, K. (2009). *Sources of resiliency among successful foster youth*. Children and Youth Services Review, 31, 457-463.

Hermanns, J. (2008). *Verschoven gezag. Methodisch werken in de gezinsvoogdij*. Woerden/Utrecht, Nederland: COACT Consult/Collegio.

Hughes, S.A. (1997). *Facilitating developmental attachment. The road to emotional recovery and behavioral change in foster and adopted children*. London: Jason Aronson Inc.

Johnson, J.R., Yoken, C. & Vos R. (1995). *Family foster care placement: the child's perspective*. Child Welfare, 74, 959-974.

Legault, L., Anawati, M. & Flynn, R. (2006). *Factors favoring psychological resilience among fostered young people*. Children and Youth Services Review, 28, 1024-1038.

Lewis, A. & Lindsay, G. (Eds.) (2009). *Researching children's perspectives*. Berkshire: Open university press.

Miltenburg, R. & Singer, E. (2000). *A concept becomes a passion. Moral commitments and the affective development of the survivors of child abuse*. Theory and Psychology, 10, 547-570.

Newton, R., Litrownik, A. & Landsverk, J. (2000). *Children and youth in foster care: disentangling the relationship between problem behaviors and number of placements*. Child Abuse and Neglect, 24(10), 1363-1374.

Okma-Rayzner, C.M. (2006). *Pleegkinderen in conflictsituaties (dissertatie)*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Oijen, S., van & Strijker, P. (2010). *Het verplaatsen van kinderen*. In Bergh, P.M. van den & Weterings, A.M. (Eds.) (2010). *Pleegzorg in perspectief. Ontwikkelingen in theorie en praktijk* (p. 14-23). Assen: Van Gorcum.

Oosterman, M., Schuengel, C., Slot, N.W., Bullens, R.A.R. & Doreleijers, T.A.H. (2007). *Disruptions in foster care: a review and meta-analysis*. Children and Youth Services Review, 29, 53-76.

Pleegzorg Nederland (2010). *Factsheet Pleegzorg 2009*. Utrecht: MOgroep.

Rubin, L.B. (1997). *Het onverwoestbare kind*. Amsterdam: Ambo.

Rutjes, L. & Sarti, A. (red.) (2012). *Clënten actief met de kwaliteit van zorg - De Q4C standaarden in perspectief en in de praktijk*. Houten: LannooCampus.

Sinclair, I., Baker, C., Wilson, K. & Gibbes, I. (2005). *Foster Children. Where they go and how they get on*. London: Jessica Kindsley Publishers.

Singer, E. (1996). *De bestaans(on)zekerheid van pleegkinderen*. Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 36, 342-351.

Singer, E., Doornenbal, J. & Okma, K. (2004). *Why do children resist or obey their foster parents?* The inner logic of children's behavior during discipline. Child Welfare, Vol. LXXXIII, #6, November/December.

Smith, A.B., Taylor, N.J. & Gollop, M.M. (2000). *Children's voices*. Research, policy and Practice. Pearson Education New Zealand Limited: Auckland.

Smith, D.K., Stormshak, E., Chamberlain, P. & Bridges Whaley, R. (2001). *Placement disruption in treatment foster care*. Journal of Emotional and Behavioral Disorders, 3, 200-205.

Stoel, S. van der (1991). *Pleegouders over hun kinderen. Een visie op de praktijk van pleegzorg*. Rotterdam: Lemniscaat.

Strijker, J. (2009). *Kennisboek pleegzorg*. Groningen: Stili Novi.

Strijker, J. & Knorth, E.J. (2007). *Verplaatsing van pleegkinderen. Een onderzoek naar verplaatsingsgeschiedenis en plaatsingsverloop bij kinderen in de langdurige pleegzorg*. Kind en Adolescent, 28, 32-45.

Strijker, J. & Knorth, E.J. (2009). *Uitdagingen voor pleegouders: Een empirisch onderzoek naar factoren die samenhangen met de aanpassing van het pleegkind*. Tijdschrift voor Orthopedagogiek, Kinderpsychiatrie en Klinische Kinderpsychologie, 34, 2-15.

Unrau, Y.A., Seita, J.R., & Putney, K.S. (2008). *Former foster youth remember multiple placement moves: A journey of loss and hope*. Children and Youth Services Review, 30, 1256-1266.

Weeda, M. (2012). *Wennen in je pleeggezin*. Amsterdam: UvA Master thesis Opvoedingsondersteuning.

WESP (2001). *De kinderen doen de helft van het werk. Pleegouders over hun eigen kinderen*. Verslag van een enquête. Voorhout: WESP.

Over de auteurs

Elly Singer

Dr. Elly Singer is senior onderzoeker bij de Universiteit van Amsterdam, Opvoedkunde, en de Universiteit Utrecht, Ontwikkelingspsychologie. Ze wordt internationaal gewaardeerd om haar onderzoek naar de sociale en emotionele ontwikkeling van kinderen in de kinderopvang en de pleegzorg, zoals blijkt uit publicaties, key notes op internationale congressen en lidmaatschap van diverse internationale wetenschappelijke tijdschriften en organisaties. Ze was medeauteur van het Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar en het Pedagogisch kader diversiteit in de kinderopvang 0-13 jaar. Ze ontwikkelde samen met Ruth Miltenburg en Jeannette Doornenbal een interviewmethodiek om kinderen vanaf 7 jaar te helpen praten over hun gedachten, emoties en handelen in moeilijke situaties. Bijvoorbeeld bij conflicten met hun (pleeg) ouders en leeftijdsgenoten of bij falen op school. <http://home.medewerker.uva.nl/e.singer/>

Adimka Uzozie

Drs. Adimka Uzozie werkt als senior projectleider bij Stichting Alexander, die actief is op het gebied van jeugdparticipatie en participatief jeugdonderzoek. Zij verricht onder andere onderzoek binnen de jeugdzorg en zette trajecten op waarin het perspectief van cliënten centraal staat. Gesprekthema's met jeugdigen zijn bijvoorbeeld hun tevredenheid over de zorg die zij ontvangen en de criteria waaraan de kwaliteit van die zorg in hun ogen zou moeten voldoen (Q4C-Kwaliteitstandaarden). Zij zet hiertoe diverse methoden in, zoals vragenlijsten die door Stichting Alexander met cliënten ontwikkeld zijn (C-toets en P-toets) en ook jongerenaudits en videomaking. Daarnaast ontwikkelde zij methoden voor participatie en empowerment van bijzondere doelgroepen, waaronder alleenstaande minderjarige asielzoekers en kinderen wier ouders getroffen zijn door hiv/aids. www.st-alexander.nl

Kirti Zeijlmans

Kirti Zeijlmans MSc behaalde in 2011 haar master Opvoedingsondersteuning aan de Universiteit van Amsterdam. Tijdens haar masterjaar heeft zij onderzoek gedaan naar de hulpwens van jongeren tussen de 18 en 23 jaar. Momenteel is ze werkzaam als onderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam en werkt mee aan zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek. Zo heeft ze meegewerkt aan een dossieronderzoek naar pleegzorg, interviewonderzoek en gaat zij meewerken aan een onderzoek van Ruben Fukkink naar mbo-studenten die opgeleid worden tot Pedagogisch werker. Daarnaast is zij bestuurslid van Stichting Praat, die zich erop richt kindermishandeling inhoudelijk bespreekbaar te maken.

Nooit meer zo alleen

Wennen in een pleeggezin

Hoe ervaren pleegkinderen de eerste periode in een nieuw pleeggezin? Wat doen pleegouders om het wenproces te vergemakkelijken? Wat voor effect heeft pleegzorg op de eigen kinderen van pleegouders? Welke rol spelen pleegzorgwerkers bij het wenproces? Stichting Alexander en de Universiteit van Amsterdam hebben de vraagstukken onderzocht die gepaard gaan met het wenproces binnen een pleeggezin en de wijze waarop pleegouders, pleegkinderen en ook eigen kinderen van pleegouders hiermee omgaan. Dit wenproces kan worden gezien als een belangrijke basis voor de vertrouwensrelatie tussen pleeggezin en pleegkind. Het is dus belangrijk dat deze periode goed verloopt. De onderzoekers komen tot de conclusie dat het wenproces van alle betrokkenen om veel inspanningen en begrip voor de ander vraagt. Ondanks de aandacht voor zorgvuldigheid in de matching, voorbereiding en plaatsing, komt uit de ervaringsverhalen naar voren dat zowel het pleegkind als het pleeggezin zich alleen kunnen voelen. Bijzonder is het perspectief van de pleegkinderen en de eigen kinderen van pleegouders. Uit dit onderzoek blijkt dat hun stemmen nog weinig gehoor vinden, terwijl ze van grote invloed zijn op het succes van de plaatsing. Het onderzoek en de publicatie zijn tot stand gekomen met (financiële) ondersteuning van Stichting Kinderpostzegels Nederland.

© Stichting Alexander & Universiteit van Amsterdam.
ISBN: 978-90-8903-027-6

Stichting **Alexander**
jongeren actief in
onderzoek en beleid

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

voor kinderen
door kinderen

KINDERPOSTZEGELS